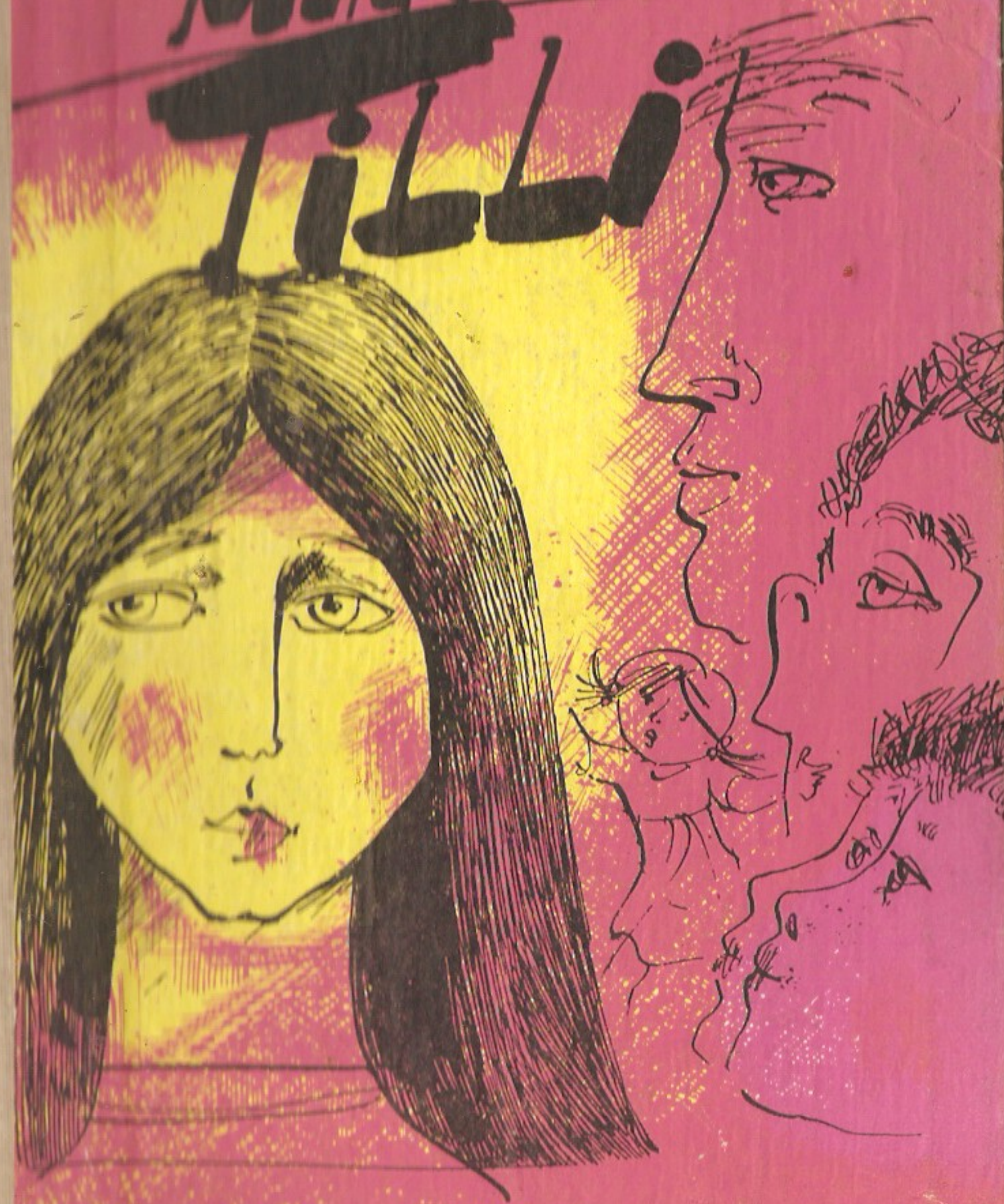


40 kop.

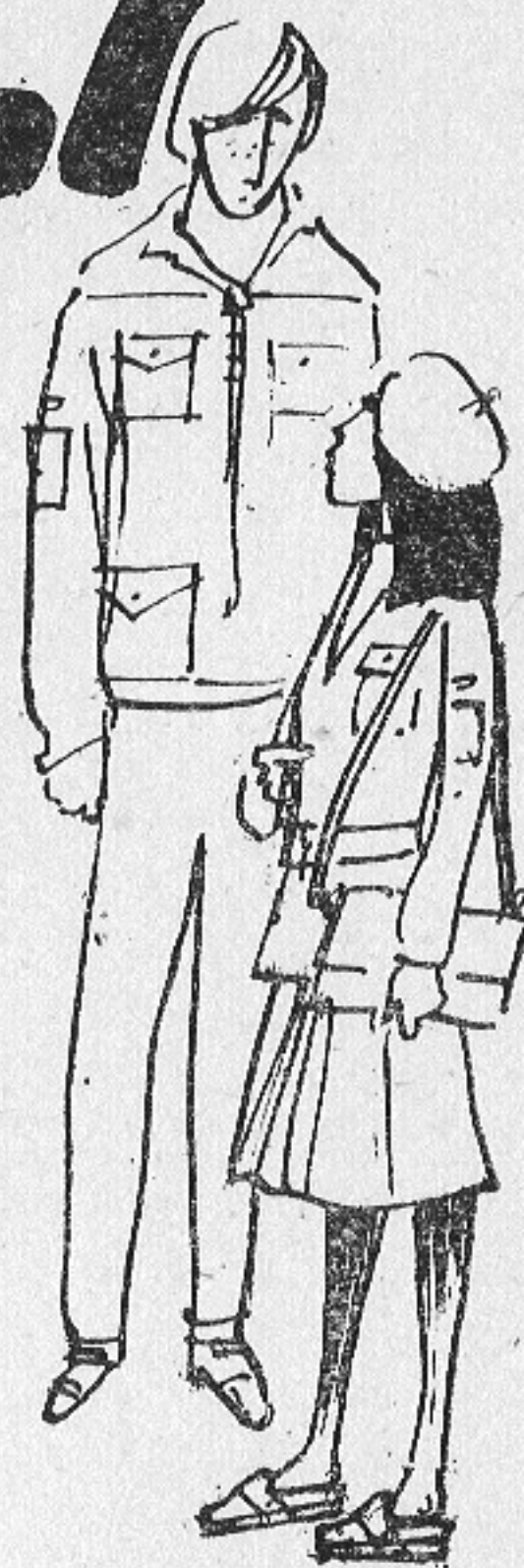
Hans Weber

Meine Tante Tilli



HANS WEBER

MINE TÄE TILLI



TALLINN
KIRJASTUS «EESTI RAAMAT»
1980

T (Saksa)

W 33

VII—VIII

Tõlgitud raamatust:

Hans Weber

Meine Schwester Tilli

Verlag Neues Leben Berlin

Tõlkinud PAUL MÕTSKÜLA

Kujundanud ASTA VENDER

Nõnda sammusin oma mantlisse
mähituna otsekui kaitseingel
nende hulgast läbi. Kuid minu
õhinat nad ei näinud.

Antoine de Saint-Exupéry
«Tuul, tähed ja liiv»

4803020000

W 70803—569

M901(16) — 80 262—80

© Tõlge eesti keelde ja illustratsioonid.
Kirjastus «Eesti Raamat», 1980

Kui algab suvevaheaeg, läheb meie peres suur otsimine lahti.

«Knox, oled mu ujumislesti näinud? Pistsin nad sügisel kapi taha.»

Minu vend Gerd on kange allveeujuja, aga mõistatuslikul kombel lähevad need tobedad lestad tal ühtelugu kaotsi.

«Küllap Jakob ja Vincent mängisid nendega spiooni,» oletan omalt poolt, kuid saan teada, et kümneaastased kaksikud ei tee spioonimänguga juba pool aastat pisematki tegemist, ja et paljas mõte spioonimängust ajab neil südame pahaks.

Miks just nimelt mina pean alati teadma, kus miski asub? Kindla peale on keegi Gerdikese lestadega talvel ujumas käinud. Ja mis siis? Mis on minul sellega asja?

Ka mu õde Tilli püüab leebel kannatlikkusega mulle midagi selgeks teha: «Kulla Knox, sul on kindlasti meeles, et mul oli ujumismüts, sihuke justkui lehtedest...»

«Milles sa kangesti kapsast meenutasid,» tõukab Gerd takka.

«See oli näkimüts,» ütleb Tilli ja heidab Gerdile tige pilgu.

Siinkohal me kohe pidime kõik naerma.

«Isa korjas sinna sisse kruvisid, kui ta oma mopeedi lahti lammutas.»

Tollest ajast saadik käib isa jälle jalgrattaga töö.

«Ultratark!» ütleb Tilli, pöördub vihaselt ümber ja lisab isevarki loogikaga: «Üleüldse, kõigil minu sõbrataridel on silastikust ujumistrikood. Aga mina siin rääkigu palju tahes!»

Need trikood maksavad palju ja kui peres on seitse õde-venda kasvamas, siis pole igaühel võimalust alati jms-

tament seda saada, mida ta teistel on näinud. Tilli teadis seda ning vanematega ei rääkinud ta kunagi nõnda, kuid vanema venna ees ei pruugi ju sõnu valida!

«See tahab ju ainult plastikaatkostüümi,» sõnab Vincent.

«Et pikal Robertil silmad punni läheksid,» lisab Jakob.

Kuulsin nime Robert esimest korda ega aimanudki, kui tähtsaks osutub see meile kõigile tulevikus. Praegu aga kadus see nimi suvevaheaja alguspäeva virvarri. Nad kõik pakkisid suvelaagrisse sõiduks asju ning meie korter meenutas kaubamaja, kust keeristorm läbi mühisenu. Jak ja Vin kemplesid treeningpükste pärast. Neid oli üksainus paar. Gerd keeras oma krapi täiele võimsusele, lõi kingalusikaga takti ja laulis oma murduval noorukibasssil «Kaht apelsini juustes.» Tilli aga võnksutas laulu taktis puusi.

Kõik oli täpipealt samuti nagu eelmise aasta suvevaheaja alguses. Hõigeldi vastastikku, nagu oleks mängus mõne raskelthaavatu päästmine.

Tööle läksin pool tundi varem. Meie, autojuhid, ei pruugi kalendrisse vaadata, me märkame suvevaheaja esimest päeva niigi. Kui nad üle sõidutee tormavad, ilma et paremale või pahemale vaataksid, kui nad tiheda liiklusega väljakul kulli mängivad ja pidurite kriiksatuse peale imestunud ringi vahivad, siis on suvevaheaeg käes. Kindlasti on see hapnikujoobe teatud vorm, mis pärast paljusid klässitoas veedetud kuid välja lööb. Nad kihutavad jalgratastel võidu ujulasse, sõidavad kõrvuti, lahtiste kätega, viiPLEvad omavahel, higistavad, röögivad ja tuiگردavad — igal juhul tahan ma öelda, et tuleb tingimata hoida ohutut pikivahet.

Sel päeval sain väljakutse Aia tänavale. Meie linnas on kolm rahvuspreemia laureaati ja kõik kolm elavad Aia tänavas. Aia tänav ei telli kunagi: «Palun saatke takso!», vaid nõuab: «Palun saatke masin!» Mind ajab see marru: «Palun saatke masin!» Sedapuhku aga oli tellijaks tütarlapsehää: «Autot, suurimat, mis teil seal on.»

Nii ma siis sõitsingi Aia tänavale. Weinknecht, see nimi tuli mulle tuttav ette, ja kui ma «Volga» kahekümne seitsmenda maja ees peatasin, teadsin juba, et mind oli kutsutud meie kuulsa kirjamehe Oskar Weinknechti juurde. Ta on kirjutanud raamatud «Isevärki mehed» ja «Oi sa kallis lelli!» ning lisaks nendele veel sarja lugusid ühest



ennekuulmatult häbematust väikesest tüdrukust. Tolle kogumiku pealkiri oli «Meie armas laps», milline asjaolu oli mind isegi veidi rabanud, sest ma polnud aimanudki, et ühest väikesest tüdrukust võiks nõnda kenasti kirjutada.

Ülakorruse avatud aknast rökkas Gilbert Bécaud. Astusin sisse tillukesest aiavärvast, läksin mööda kruusateed majani, läbi esiku, trepist üles tuppa... ning sättisin grammofooni normaalsest häält tegema.

Tihkelt täistuubitud kohvri otsas seisis noor neiu, kuid kohver ei läinud isegi sellisel viisil kinni. Kohvri otsast alla ronimata küsis neiu: «Kas teile ei meeldi Bécaud?» Talle näis olevat väga tähtis, et teda sõidutaks taksojuht, kes armastab Bécaud'd nii nagu tema ise.

«Koguni väga meeldib,» vastasin talle ja üritasin, olgugi üsna kõveras poosis, kohvri lukkusi kinni saada.

«Kas teie olete takso?» küsis tüdruk.

«Ei, juht.»

Tundsin, et olen erakordselt heas vormis.

Tüdruk heitis ülalt kõrgi pilgu minu poole alla, õõtsutas end pisut, ilmselt selleks, et hõlbustada mul lukkude sulgemist, ja sõnas tasakesi: «Tainapea.»

Ropsupealt oli mulle sada protsenti selge, et siin mu pilgu ees seisis kohvri otsas «meie armas laps». Rehkendasin. Asi näis klappivat. Raamat oli ilmunud kümme aastat tagasi.

«Oi sa kallis «lell»!» mõtlesin omaette.

Kuigi tüdruk polnud mulle mingit sõidusihti andnud, alustasin aeglaselt sõitu. Ta oli õige nukker, küllap oli kauaks ära sõitmas, ja mul polnud tahtmist teda oma küsimustega häirida. Täna lõpus aga pärisin siiski taktitundeliselt tema reisisihti.

Tema vastas: «Kuhu siis sel aastaaajal ikka reisitakse?»

Pöörasin paremale.

«Ehk sõidaksite veel natuke edasi?»

«Aga kuhu?»

«Edasi kaugele.»

«Olgu.» Ja ma sõitsingi.

«Olete praegu kuri? Siis, kui ütlesite, et Bécaud'st lugu

peate, olite palju sõbralikum. Teda nimelt ei tohi tasakesi mängida.»

Asi hakkas istuma. «Tasakesi mängimine on kuritegu,» andsin nüüd järele. «Hullem kui liialt valjusti.»

Kohendasin tahavaatepeegli pisut teisiti. Oli ju mul veel välispeegelgi olemas. Tüdruk paistis mitte teadvat, et nüüd võisin teda näha. Imetlevi silmi nagu laps jälgis ta autosid. Ilmselt tahtis ta tööpoolest lihtsalt minema sõita.

«Ja nüüd, kuhu?» küsisin otsustavalt.

«Berliini?» küsis tema vastu.

«Niisiis jaama,» tegin otsuse. Siinamaale tuli sõiduarveks viis marka kümme penni.

Jaamaesisel tegin elegantse poogna, peatusin ning korraga valdas mind kahtlus: tohtisin ma teda ikka niisama reisima saata? Hüva küll, olin teinud, mis mu kohus, sain oma raha, ja edasi mingi kasu tulejutt taga! Kuid mida ta Berliinis peale hakkab? Kellelt on tal seal midagi küsida? Minu iseärasuste hulka kuulub nimelt see, et mul on vahel hirmus kõrge tunne mõnd inimest lihtsalt niisama Berliini saata. Sellisel puhul näib mulle alati, nagu tuleks selle üle veel aru pidada, kõik edasine selgeks teha ja siis veel tsipake toidupoolist teele kaasa osta.

Arvan, et seesugune mees nagu mina ei kõlba taksojuhiks. Olen seda isegi Kohlmannile, meie kaadridirektorile ütelnud. Kohlmann vastas küll, et taksojuhiks kõlbab igaüks, aga mulle tundub sellegipoolest, et üksnes inimeste ühest paigast teise toimetamisest jääb nagu natuke napiks. Tundugu see nüüd rumal, kuid ega ma isegi ei tea, miks just mina vahel nii veidralt käitun.

Minu selja taga korraldasid kolleegid signaalikontserdi.

«Mehed, rahunege maha!» andsin ma neile läbi akna märku. Paigalt me ei liikunud. Kuid seda pidi siin tegema.

«Praegu ei soovitaks ma teil küll Berliini sõita,» ütlesin kähku ning viskasin kokkunud pilgu teiste sõidukite poole. Olin tekitanud liiklusummiku.

«Kas teil siis mere ääres ühtegi onu, või veel parem, tädi ei ole?»

Tüdruk mõtles selle üle rahulikult järele, aga samal ajal astus minu auto juurde tuuleveskina vehklev liikluspolitseinik.

«Ei ole,» ütles tüdruk.

«Otsemaid saab minema,» rahustasin politseinikku. «Daam oli täna nime ära unustanud.»

Seejärel sõitsime edasi ja mul oli tunne, et ju ma end mingisse tobedasse loosse olin mässanud. Kindla peale oli tüdruk juba kaheksateist. Ta pidi teadma, kuhu ta tahtis minna. Mul läks hing täis. Iseenese peale ja tüdruku peale ka.

«Küpsuseksamid, eks?»

Tüdruk noogutas.

«Siis peaksid sa juba teadma küll, et kõigepealt tehakse enesele selgeks, kuhu üldse tahetakse minna.»

«Jogad või?» ütles tüdruk. Polnud pisematki kahtlust: just nõnda ta oligi ütelnud, et jogad või. Minu mõtted olid juba ammu hakanud selle isevärki olendi ümber keerlema, kuigi teadsin, et kui mõne inimese üle hakatakse järele mõtlema, on sellel omad tagajärjed. Sõitsin nüüd välja maanteele ja lasksin autol lipata, kuigi... mingit sõidusihti poldud mulle ju antud. Tunnistan, et taksoga sõites need asjad nõnda ei käi.

Autol lõbusalt lipata lastes see juhtus. Heitsin pilgu tahavaatepeeglisse. Ja ausõna, tundsin, nagu oleks mind riidu torgatud, sest ka tema vaatas mulle otsa, samuti tahavaatepeeglis, nii nagu vaadatakse otsa oma väiksemale vennale: «Mnjaa, mis sinuga nüüd peale hakata?»

Kohe sain teada, et situatsioon on muutunud.

«Sa võid mind Tanjaks kutsuda.»

«Lerche, Hannes Lerche,» ütlesin kähiseval häälel.

Äkki ütles Tanja midagi hirmus usaldavat: «Olen nälgane.»

«Nõndaks, pane nüüd hästi tähele! Poole tunni pärast peaksin ma õhtule jätma, aga järgmise külatrahteri juures juhtub meie autoga väike viperus, selge? Seal tehakse tihtilugu värsket, saab seajalgu süüa.»

«Ja siis veel viis juppi tanguvorsti,» lisas Tanja.

«Ning vürtsitatud keedusealiha harjastega,» panin omalt poolt ette.

«Terve kausitäie sülti,» ütles tema.

Tanja kugistas alla hiigelportsu seajalgu ning oli hämmastunud minu, olgu tähendatud, tavalisest tagasihoidlikkusest. Tema igatahes jättis küll mulje, nagu poleks ta mitmel päeval midagi hamba alla saanud või nagu sööks ta kellegi kiuste nõnda palju. Seejuures oli ta ise kõhetu ja liikuv nagu maimukala.

«Mu isa oleks sinust vaimustuses,» ütles ta läbi pala.

«Sinu isa, kirjamees,» ütlesin mina ja noogutasin tähen-

durikkalt pead. Olgu tähendatud, et ega see eriti vaimukalt välja ei kukkunud.

«Sina ka ju kirjutad,» tegi Tanja mulle üllatuse. Ja ega ta ei eksinudki. Vahel sepitsen ma meie ettevõtte lehele mõne luuletuse või jälle sketši meie kabaree tarvis.

«Kust sina tead?»

«Sul on niisugune pilk.»

«Mis niisugune?»

«Teil on selline «kõik-on-juba-ära-nähtud» pilk!» Muidugi märkis ta tolle «teiega» mind ja oma isa.

«Sa oled näiteks täitsa kindel, et olen ühe sellise kirjamehhe veidi iseseisvusetu tütrekene, kelle isa pole veel märganud, et tema laps on juba täiskasvanuks saanud. Sa arvad, et tänane lugu on põgenemine. Teile viirastuvad ju igal pool igasugu lood niipea, kui keegi oma kohvri pakib ja minema sõidab.»

Midagi taolist olin ma enesele tõepoolest ette kujutanud.

«Aga kuidas siis tegelikult?»

«Tainapeadest» ja «jogamistest» polnud enam juttugi. Tanja oli muutunud väga mõtlikuks.

«Ma ei tea. Mul tuli korraga hirm, et aeg jääb seisma. Peast segane, eks? Mul oli tunne, et aastad on liialt üksteise sarnased. Meie kodus käivad asjad nõnda: alles siis, kui suvevaheaeg peale hakkab, mõeldakse sellele, et tuleks õige kuhugile sõita, enamasti on siis aga juba liig hilja. Siis ütleb keegi: «Kas teate mis, me võime ju koduski mõnusat äraolemist teha.» Igal aastal. Mu ema ütles toona: «Tõmba siis oma roheline pluus jälle kord selga, kullake.» Aga see sobis mulle siis, kui ma kümneaastane olin.»

«Ja see häirib sind?»

«Mitte põrmugi! Miks peaks see mind häirima? Ainult mul on emast väga kahju, et ta kõige tähtsamast sotti ei saa. Ühel ilusal päeval saab ta vanaemaks ja ta küsib minult, et miks ma küll enam pioneerirätti ei kanna? Kas see pole siis kurb?»

Ohtul sõitsime linna tagasi. Palju kordi tegime peatusi, et läbi arutada, mida peaksime ette võtma ülejäänud päevaosaga. Iga kord, kui me mingis punktis üksmeelele jõudsim, sõitsime taas edasi. Korra tegime peatuse selleks, et kogu meil veel järele jäänud raha istmele hunnikusse laduda. Meil oli kokku sada kolmkümmend üheksa marka seitsekümmend viis penni. Taksoarve tuli kaks-

teist marka kümme penni. Seega oli meil veel sada üheksateist marka kuuskümmend viis penni. Ja jälle võisime rahumeeli edasi sõita.

Hiljem ostime linnas jäätist ja, jaotanud omavahel osad, lugesime kindlustuse reklaamplakatit.

Kondasime vanalinna õhtustel tänavatel. Need olid valgustamata ning lehkasid uhtevete ja vanade müüride järele. Pisikeste valgustatud akende taga naerdi, keegi vandus kusagil ja virutas akna klirinal kinni, ja siis oli jälle täielik vaikus.

«Kahju.»

«Millest?»

«Et meil tuleb välja jääda,» ütles Tanja. Korraga pigistas ta mu kätt ja heitis mulle ehmunud-uuriva pilgu, siis aga sukeldus samas äkki oma varasemasse vallatusse meeleollu. «Sa oled päris nimetamisväärt avastus,» ütles ta.

Peatänaval silmitsesime suuri vaateaknaid ja seisatsime ühe tibatillukese tubakapoe pisikese akna ees, kus elektriga käitatav papptürklane vahetpidamata pead vangutas. Kahtlane lugu, kahtlane lugu.

Veel enne, kui aknapeeglilt oma õe Tilli avastasin, märkasid ka meid kergelt päid vangutavat.

Küllap oli Tilli mind näinud. Mingi vilaja vinnilise poisi kannul oli ta nähtavale tilbanud. Too ehk oligi pikk Robert, kelle Jak ja Vin olid välja nuuskinud? Kõige enam hämmastas mind siiski see, et Tilli ilmutas nii keni kombeid. Tavaliselt nõudis ta minult lausa keset tänavat jäätiseraha. Sa võid seista kellega tahes, kas või mõne ministriga, tema aga tuleb, ajab käe pikka ja nõuab üht marka. Täna aga tegi ta näo, nagu poleks ta mind mitte märganudki.

«Kes see oli?» päris Tanja.

«Tundub, et vist Vinni-Robert.»

«Ma mõtlen tüdrukut.»

«See oli minu õde Tilli.»

«Sul on õdesid-vendi?»

«Küll, tervelt kuus.»

«Oh mis lõbus!»

Igaüks leiab selle lõbusa olevat. Kuid kraaklemistele, igapäevastele sekeldustele ja tööle ei mõtle mitte keegi. Ka see on lõbus, kuid teistmoodi, kui inimesed arvavad. «Nad kõik armastavad sind!» hõiskas Tanja vaimustuses.

Minu arust polnud see kuigi liigutav ja Tanja kihk pani mind imestama. «Nojah, nii ta kord on, muidugi.»

«Sa siis ei teagi seda täpselt?»

«Mis, muidugi tean ma täpselt. Ainult et nad pole seda mulle veel kunagi ütelnud. Neil on omad probleemid, saad aru. Tina on juba nelja-aastane ja esitab lasteaias kõik-sugu küsimusi. Et miks suurekssaamine nii aeglaselt läheb? Et miks pole lehed puudel roosad? Ja üleüldse, kui kõiki tähti juba tuntakse, miks ei võiks siis hoopis kooli minna?»

Kaksikud käivad neljandas klassis — sukki käib ühe k-ga, saad sa aru. Tilli on üheksandas, mul tarvitseb vaid mainida — Robert! Gerd on masinatehases õpilane. Tema on alati tahtnud artistiks hakata, köietantsija küll! Õde Reni õpib pedagoogiks.»

«Suurepärase! Ja sulle on nad kõik armsad.»

«Mina yaatan, et nad liialt ulakusi ei teeks.»

Siis seisime me taas Aia tänava maja number 27 ees. Ülal põles tuli.

«Sinu vanemad! Mis sa nendele ütled?»

«Ütlen, et mu kallis hea Oskar, oli nagu tõepoolest tahtmine plehku pista, aga äkisti on meie linn mulle jälle meeldima hakanud.»

«Minu kallis hea Oskar?»

«Tema on minu sigitaja. Me kõnetame teineteist eesnime pidi ja elame nagu õde-venda.»

«Kohe ei usugi!»

Tanja naeratas kahtlevalt.

Leidsin sellise asja kaasaegse olevat ja pean möönma, et minu muljed olid vägevad. Ja muljet avaldas seegi: «Sa võid igal ajal meile tulla, ainult helista enne ette.»

Olgu nii, võtame ühendust. Ja kui helistangi! Hannes Lerche kuulsa Oskar Weinknehti ja tema tütre Tanja külaliseks! Siin Hannes. Astun korra sisse plära ajama. Kõlab kenasti, poisid!

Kodus oli kuri karjas. Tilli oli alles kella kaheksa ringis koju tulnud.

«Ja kust sina nii hilja tuled?» küsis ema minu käest.

Tilli tegi mulle märke, millest ma aru ei saanud.

«Ma olen kakskümmend üks aastat vana ja jaotan oma päeva ise. Mis sina sellest arvad, Otto?» pöördusin isa poole.

Isa nagu tõmbus krimpsu nagu tohletanud kartul.

«Otto? Mõtled sa mind või?»

Tilli irvitas naerda. Ema oli valmis isa vihapurset leevendamä, ent isa oli üllatusest täiesti rabatud.

«Me oleme ometi kaasaegsed inimesed,» lisasin veel juurde, võtsin riiulilt «Meie armsa lapse» ja läksin magama.

TILLI

Mida Hannes ometi mõtleb! Isa eesnime pidi kõnetada! Ma oleksin äärepealt tugitooli selili prantsatanud.

Arvan, et minu venna Hannesega leiavad aset tähtsad muudatused. Kui ta juba kahekümne ühe aastane ei oleks, võiksin öelda, et ta hakkab meheks saama. Kuid seda, nii palju kui minul neist asjust teada, peaks ta juba olema. Küllap ei tea ma kõike ja see praegune on tema kujunemise viimane etapp.

Ma olen ikka arvanud, et ta ei tee tüdrukutest väljagi, aga nüüd seisab ta äkki ühega tubakapoe ees. Kes teab, kas ta ikka tööpoolest tüdrukutest välja ei teinud. Ta vahest ei ole seda asja söandanud ette võtta. Ütleksin, et aktiivsust üles näidata. Et ta mõnele ütleks: tüdruk, sa meeldid mulle!

Tookord, see mutt Hannese töökoha kontorist — minu arust oli ta juba kahekümne viiene — meeldis mu vennale küll. See on kindel. Hiljem ma korra küsisin temalt, miks nad siis jälle lahku läksid. Ta poleks pruukinudki mulle vastata, ega ma ei oleks tema peale kurjaks saanud, aga ta seletas mulle, et too ostnud alati soolapulki ja veini ning siis pannud ta alati rohelised küünlad põlema. Ta teinud seda nagu mingit ühiskonnatööd: plaanid ette ja kokkuvõtted taha. Ja siis ütelnud ta alati, et igas asjas olgu oma kord ja et mis nüüd edasi saab. See kõik oli üsna udune, nagu ma ette võin kujutada. Päris kindlasti ei rääkinud vennas mulle kõike. Igatahes on tollega lõpp.

Praegune tüdruk on midagi muud, muidu oleks Hannes mulle sellest juba rääkinud. Minu arust on lugu nüüd nõnda, et ta võtab seda tõsiselt, ehkki tal puudub asjast selge ülevaade.

Olen kunagi kusagilt lugenud, et armastus pidavat mõis-

tuse segi ajama, aga mina ei saa seda küll kinnitada. Mul tuli oma mõistus küll kenasti kokku võtta, et mind mõõte- ja juhtetehnika rühma vastu võetaks. Ja ka selleks, et Robertile selgeks teha: astusin rühma mitte ainult mõõte- ja juhtetehnika pärast.

Robertile midagi sellist selgeks teha pole kerge, õigupoolest ei taipa ta midagi. Aga ma loodan tuleviku peale, sest ta sai ju alles äsja kuusteist täis. Meeleldi lasen Robertil seletada mulle mõningaid lülituskeeme ja jälgin ise tema sõrme, mis hellalt üle paberi libiseb.

Ma ei tea ülepea üldse, kas on see mingi seaduspärasus, et mulle nii väga meeldib Roberti kõrval istuda ja teda kuulata.

Alati, kui meie klassijuhataja Famos seletab, et elus kulgevad kõik asjad igati reeglipäraselt, hakkab mul veidi kõhe tunne, sest paistab olevat seaduspärane, et viieteistkümne- või kuueteistkümneaastaselt on sul iga kolme nädala takka uus sõber ja et sellega siis hoobeldakse. Nõnda mu kooliõed teevad. Minul on kogu aeg ainult Robert peas. See häirib mind mingil määral. Äkki ei ole mu areng täiesti seaduspärane? Võib-olla olen varaküpse erijuhtum! Paistab sootuks imelik, aga mõnikord on mul tunne, nagu oleksin maailmas elanud juba tuhat aastat ja nagu tunneksin ma kõiki inimesi, ning siis kujutlen, et olen suuteline igaühe mõtteid tema silmist välja lugema.

Mõni päev aga käin jälle meie linnas ringi ju mulle tundub, nagu oleksin ma just praegu esimest korda siia sattunud.

Famos seletab, et kui kuhjumine on piisav, hüppab kõik korraga uude kvaliteeti. Seepärast ta puistaski iga füüsi- katunni eel veidi soola veeklaasi, ja ühel päeval tekkisid klaasis kristallid. Selleks oli vaja vaid ühtainust terakest. Roberti-lugu on minu uus kvaliteet.

Minust ei arvaks seda keegi, et mulle on alati teada olnud, mida tuntakse, kui mõni poiss sulle meeldib. Ka seda võin päris täpselt ette kujutada, mis juhtub, kui ma kunagi suren või kui ma lapse saan. Ja grammatikatunnis, kui see Roberti lugu äkitselt algas, mõtlesin ma lihtsalt: «Soh, nüüd tuleb siis seegi!»

Tolles grammatikatunnis langes viimane soolatera, ja tekkis kristall. Sekundi mürdosa vältel, igivanu seadusi mööda ja igivanas vormis.

Robert pööras kõik komareeglid pea peale ja preili Hammerlein, meie saksa keele õpetaja, küsis: «Mille peale sina küll mõtled, Robert?»

Ja Robert vastas: «Sellele, missugune paistab meie koolimaja kahe tuhande meetri kõrguselt.»

Vaid üksainus silmapilk, ja ma olin korraga üleval, kahe tuhande meetri kõrgusel, aga kõik teised naersid. Meile ei saanud see naer enam midagi teha, me olime kahekesi lennuki kabiinis. Mõistsime teineteist ainsast pilgust. «Nemad ei saa sellest veel aru,» rääkis see pilk.

Tollest saadik on mul vajadus kõnetada tänaval võõraid inimesi, hälvitada viieks minutiks liikluspolitseinikke suurel ristmikul... ja olen palju targemaks saanud. Kuid ma ei ütle seda kellelegi.

Kui ma Hannest selle tüdrukuga nägin, tundsin korraga suurt rõõmu. Miks, seda ei oska ma kuigi täpselt seletada. Tol silmapilgul aimasin ette tervet elu kulgu. Et on saanud alguse lugu, mis toob enesega kaasa teised lood, ning minus ärkas korraga hiiglama uudishimu teada saada, mis veel tulemas.

Võin öelda, et see avastus rabas mind üsna kenasti. Olime Robertiga teel piimabaari. Käime temaga seal nii tihti kui võimalik ja joome šokolaadipiima. Tihti on seal ka teisi meie klassist. Istume oma puki otsas ja imeme kõrt ning kui keegi omadest sisse astub, viskame tollele mõne üleõla märkuse, naerame ja silmitseme end seejuures peeglist klaaside ja jääanumate taga.

Pean tähendama, et meil Robertiga on päris kena väljanägemine. Iseäranis siis, kui me millegi üle naerame. Kui oleme end mõned korrad sedasi peeglist näinud, ei tea me äkki enam, millest peaks rääkima. Oleks ju muidugi üht-teist küsida ja vastata, aga need on asjad, mis me mõlemad meelsamini kõrvale jätame, sest meil on hirm neist kõnelda.

Ega ma tegelikult ei teagi, kas meist kunagi abielupaari saab. Peale isa ja ema ei tea ma ainsatki abielupaari, kes naeraksid ühel ja samal ajal. Kas naerab mees ja naine on tõsine või vastupidi.

Kui ma mingil põhjusel Robertist välja teha ei taha, kummardun nii sügavalt oma klaasi kohale, et mu juuksed langevad üle näo nagu telk.

Niisiis olime just teel piimabaari, ehkki meil polnud pennigi raha. Ma lihtsalt ei olnud söandanud Hanneselt

ühthe marka paluda. Viib lausa meeleheitele, et rahamured mind ühtevalu kiusavad! Kolmest margast taskurahast nädalas ei jätku ju lõpmatuseni. Neli šokolaadipiima maksab kaks marka. Seega on nädalas vaid kaks piimabaari-korda.

Robertil on küll palju raha, aga see on tal raamatu peal, ja kui tal midagi tarvis läheb, peab ta oma vanematelt volituse paluma. Roberti isa ei lubaks, et poiss ühe marga piimabaari tarvis kõrvale paneks. Maki või koguni mopeedi ostmiseks saaks Robert raha kergema vaevaga kui ühe marga šokolaadipiima peale. Isa annab talle iga «ühe» pealt kolm marka. Ja annab üsna välja mõelda, mida me selle raha eest oleksime iga päev võinud endale lubada!

«Teil, noortel, on tänapäeval liiast palju raha käes,» ütleb Roberti isa.

Mina arvan, et see on ülekohtune, ja ka Robert leiab selle ülekohtuse olevat. Aga ega see ei aja hinge täis, et minul tuleb kõik kinni maksta; Robert ei mängi nannipunni, et jätaks minu käest midagi vastu võtmata. Ainult see, mis tema isa räägib, ei kõlba ikka mitte kuhugile.

Täna sain Famose käest teada, et suvelaagris olla veel üks koht vaba. Ka Robert sõidab samasse laagrisse. Olin nõus. Nüüd tassin seda saladust enesega igale poole kaasa nagu püssirohutünni. Robert ei räägi meie sõprusest kodus mitte üht sõna. Minu omadel on kõigest selge pilt. Ja miks ei peaks nad seda ka teadma? Selles pole ju midagi paha, või kuidas? Famos ütleb, et see kõik on seaduspärane. Vaat sedasi!

«Hallo! On see Weiknechtide korter?» — «On küll.»

«Siin Hannes. Hannes Lerche.» — «Hmm.»

«Ma sooviksin Tanjaga rääkida.»

«Nii kohe öelgegi. Üks hetk!»

Ootasin.

«Tähtis jutt, eks?» Väravavalvur süütas redisepikkuse sigarijunni. Tema sõrmeotsad olid mustaks kõrbenud.

«Elulise tähtsusega.»

Siis Tanja hää: «Saa aru, mul pole tegelikult üldse

aega. Mis arvad ühest olengust? Kutsusin meie klassist mõned sõbrad kokku.»

«Millal see asjavärk toimub?»

«Oleng või? Homme. Sa pead tingimata tulema.»

«Tegelikult oli mul tahtmine täna...»

«Väljastatud! See tähendab, pooleks tunniks võiksime ju kokku saada. Ütleme täna õhtul kell üheksa tubakapoe juures?»

«Noh, kas läheb korda?» küsis väravavalvur.

«Miks ta's ei peaks minema?»

Kummatigi ei tulnud Tilli jälle koju. Sellest hoolimata seadsin end minekule.

«Eks sa kuule, tahad ära minna?» sai Gerd vihaseks.

«Kui Tilli võib hädas olla?»

«Vahest ehk põhja läinud,» täiendas pisike Tina.

«Uppunud,» parandasin ma teda.

Seega siis polnud mingit pääsu. Perekonnas poleks mitte keegi minu käitumist heaks kiitnud. Ja eks ma siis vahtisin iga viie minuti tagant kella kuni kõik juba lootusetult hiljaks oli jäänud. Langetati otsus minna Tillit otsima. Aga kust?

«Eks ta ole oma vinnilise loikamiga kaldapealsel kondamas!» sõnas Jak tigidalt ning Vin lisas: «Nad ju armastavad teineteist. Naera lausa ribadeks!»

Jak ja Vin on pika Roberti vihased vaenlased. Mis põhjusel? Küllap seepärast, et Tillil ei ole nende tarvis praegu enam põrmugi aega. Alles aasta tagasi oli Tilli nendega koos kraani all bensiinijaama mänginud, seni kuni kogu korter ujus. Aga nüüd kurdab Tilli emale, et Jak ja Vin olla õige ülbeks läinud. Niisjais on üht-teist juba muutunud!

«Mis sellelt Vinnijürilt ikka loota?» uurib Jak, vahest ehk selleks, et endisi suhteid Tilliga taastada.

Aga Tilli veab oma moka viltu. Rohkem kui korra on ta Jakki ja Vini jahtinud, et neile vastu kõrvu anda. Ometi oli ta varem igati täitsa ja sugugi mitte juhmakas. Aga nüüd kihutab aina oma tuppa, kriipseldab mingit päevikut, veab ikka ja jälle oma suud viltu ja teeb tähtsat nägu — eks siis seepärast olegi mõlemad kaksikud Roberti peale vihased.

Praegu tegeleb Tilli õige palju Tinaga, vannitab teda sageli, riietab, viidab tema seltsis aega ja käib temaga koos jalutamas. Aga Tina kuulub kõikidele! Tema on meie kas-

vav sugu ja õigupoolest ei taipa mitte keegi, kuidas see rahulik ja sõbralik pisikene tüdruk võis meie rahutusse perekonda sattuda. Kes seob end Tinaga, seob end arukuse ja kannatliku meelega ning on igast asjast üle.

Varem tegutses Tilli näiteringis ja kodus peegli ees harjutas ta oma osi, mängis põllutöökooperatiivi naistöötajat, sidunud pähe rätiku ja tõmmanud selga ema palitu. Tilli ise kuulutas, et temast peab saama näitleja või siis meremees, kapten.

«Meremees!» sakutas Gerd oma juukseid. «Kes seda välja kannataks, mere m e e s!»

Siis aga avastas Tilli mõõte- ja juhtetehnika töörühma ning Roberti selles rühmas. Tilli muutus nii aktiivseks, et poole aasta pärast valiti ta aktiivi etteotsa. Peagi andis see ka kodus tunda. Nimelt asus Tilli meie perekonna elu optimeerima: «Seesinane perekond peab funktsioneerima nagu töörühm!» Kõigepealt seadis Tilli sisse koduste toimetuste võrkgraafiku.

Ühel päeval juhtisin isa tähelepanu asjaolule, et ta on saanud miinuspunkte.

«Milles asi seisab?»

«Viies miinuspunktis. Jätsid söögiriistad pesemata. Aga Tilli plaani kohaselt oli ju sinu kord.»

Seepeale tekkis üsna korralik segadik, kuna isa seletas, et tema peseb siis, kui tema seda tahab, ema aga, soovides asja kähku ühele poole saada, pakkus ennast isa asemele. Kuid siis jäi isa ikkagi selle juurde, et teeb ise oma töö, sest lõpuks peab ju igas asjas ikkagi kindel kord valitsema.

«Voh, nõnda,» ütles Tilli.

Ent nüüd tõi Tilli ise meie optimeeritud perekonda suurima korralageduse. Ta lihtsalt ei tulnud plaanis ettenähtud ajaks koju. Tina, kaksikud ja Gerd vaatasid minu otsa. Mina pidin appi asuma.

Gerd, see julge artist ja sportlane oli oma õe pärast hirmul, aga varjas seda nii hästi kui vähegi suutis, näitas end tasakaalukana ja krapsakana. Seesama Gerd, kes sestsaadik, kui ta oma habet hakkas ajama, kirjutab oma nime Gerhard Lerche. Ja oma õpilastasu juures teeb ta näo, nagu toidaks tema kogu perekonda.

Sinnamaale, kuhu küünib minu mälu, vaatab mu vend iga tsirkusefilmi oma neli-viis korda järjest. Kümneselt hakkas ta meie hoovis vaibakloppimise puki otsas tasa-

kaalutrikke tegema, kuni keegi vana daam meie alt korterist südameataki sai. Seepeale keelas isa Gerdi atraksioonid ära. Ent siis tõmbas Gerd peatselt trossi vanaisa unustusehõlma jäetud tõllassepatöötoa lae alla. Gerd käis sellel trossil peaaegu nagu ehtne tasakaalukunstnik, kuni ühel ilusal päeval pääsesid tavalised riiulikinnituskonksud kuuri seinast valla ja kogu töötuba varises Gerdi selga hunnikusse.

Pärast seda keelustas isa ka Gerdi õhuakrobaatika. Treeninguid tohtis ta jätkata maa peal. Ta harjutas saltoid ja kätelkäimist, veeres nagu ratas läbi kogu korteri ning mõni nädal tuli mul paaril korral käia klaasissepa juurest uusi ruute tellimas.

Vihnaks jõudis Gerdile kätte aeg omandada kutseharidus ja me kõik hingasime kergendatult. Ainult väga harva turnis ta mõne silla käsipuudel või tuli hommikul vannitoast kätelkäiku välja, traavis pea alaspidi läbi terve korteri, koogitses jalgade abil oma asjad kokku ning jagas siis tagatippu enesele ise kiiduavaldusi. See enesele aplodeerimine ajas meid närvi. Ta plaksutas meie nina ees, tegi lisaks veel grimasse ja oli selles kõiges nii pealetükiv, et soovisime talle head põrgusseminekut.

Gerdi esimeseks kommentaariks Tilli probleemis oli: «Naiste plära!» Hiljem vaevus ta siiski ka üksikasjalikumalt hinnangut andma: «Täpselt sama juhmakas nagu meie kursuse tüdrukud. Ütle sina, mida tahes, nemad ainult itsitavad. Itsitavad ilmateate peale ja itsitavad Einsteini relatiivsusteooria peale. Aga tõesti hea nalja peale jäävad nad tõsisteks ja kehitavad õlgu. Selle koha pealt aitab üksainus rohi: mitte nii palju rasva süüa, rohkem rohelist kraami ja sēdasi. Meie meister ütles.»

Viisist, kuidas Gerd kõik asjad ainuüksi toitumisprobleemile taandas, võiks arvata, et tal polnud oma õest ei külma ega sooja. Kuid lugu oli hoopis vastupidine. Kõikidest mu õdedest-vendadest on Gerd kõige hellatundelisem. Kui Tina nii pikk kui lai maha kukub ja muhu saab, hõõrub Gerd vahetpidamata sama kohta oma otsmikul, nagu oleks ta ise muhu saanud, ja ta silmad võbelevad, justkui võiks ta iga hetk ulguma pista. Kui peres keegi haigeks jääb, on Gerdi kaastundel kohutavad tagajärjed. Ta nagu tõmbub kahvatuks, ta võib oksele hakata ja jääb ka ise varsti palavikku.

Veel avaldavad Tilli küsimuses oma arvamist isa, ema, minu sõber Fred ja mina ise.

Isa on mööblivabrikus brigadir.

«Kes korra puitu nuusutanud, ei saa sellest enam eladeski lahti!» Niisugune on minu isa kaljukindel seisukoht. Selliseid kuulutab ta sageli ja on väga puudutatud, kui keegi midagi muud mõtleb. Gerd on puitu nuusutanud, aga temast saab masinaehitaja. Mina olen puitu nuusutanud ja minust sai autolukksepp. Kõikidest lõhnadest kõige armsam on mulle bensiini lõhn.

Arvan, et mingisuguse teismelise tütre probleemid ei mahu isa kujutelmade piiridesse. Ta ei saa olukorrast põrmugi aru.

«Kui ta just tingimata mõne poisiga peab mängima, siis on ju vennad ometi olemas! Meil neid terve tõllatäis võtta.»

Nõnda oli ta ütelnud, kui kaksikud olid Tillit esimest korda Roberti seltsis näinud. Aga ise tegi ta seejuures Tillile silma, nii et jäigi teadmata, kas isa tõepoolest midagi ei taibanud.

Igatahes tegi Jak ettepaneku, et Tilli võtku Gerd, kui ta just tingimata peab kaldapealsel jalutama. Aga Gerd küsis: «Misjaoks? Misasja meil seal peaks rääkida olema?»

«Noh, nii nagu seda mõnikord televiisoris näidatakse!» ütles Vin ja mekutas käe varjus naerda.

«Vin arvab, et nagu armastusfilmides või sedasi,» tegi Jak asjaloo selgeks.

Seepeale leidis jälle kord aset stseen, mida mu sõber Fred peab tervisele kahjulikuks. Varvukil astus Gerd Tilli kõrvale, ulatas talle käsivarre ja plaksutas jälle isenele käsi.

Tilli tõukas Gerdi tagasi ja hüüatas: «Te kõik olete tohmanid!»

«Gerdikesega ta ei taha minna!» möirgas Jak.

«Sest Gerdil pole vinne,» ütles Vin.

Kogu loole lisas auru juurde isa oma antud situatsioonis täiesti mõttelageda lausega: «Kes on siin majas peremees?» Eks olnud see ju üks kama kõik, kes on majas peremees. Terve kupatus oli niigi pea peale pööratud, kuni ema korraga sisse astus, Tilli käekõrvale võttis, teda üldisest summast eemale tiris ja ütles: «Tule, mu laps, tule, mu väike tüdruk.»

Nüüd pistis Tilli korraga töinama, me kõik jäime nõu-

tult paigale, isa porises midagi arusaamatut ja Tina esitas küsimuse: «Mispärast siis kõikidel inimestel vinne pole?»

Niisugune jutt paneb nagu puuga pähe. Olen ju nii tundlik. Meie peres on see kangesti kena, et keegi on alati valmis sedasi küsima.

Ena teadis alati, millal ta kedagi päästma pidi. Ka tookord oli see nõnda, kui Gerd kesklinnas Pika silla käsi- puudel turnis. Terve turutäis rahvast pidas hinge. Pärast tulid asjamehed meile koju. Linnarahvas ei taluvat enam, et keegi end sellisesse ohtu seab, ja kui kuidagi teisiti ei saa, tulevat Gerd raskestikasvatatavate kolooniasse toimetada.

Korrastele saime üle linna kuulsaks. Jak ja Vin seletasid kõikjal, et nende vend Gerd hakkab artistiks, sest ta on raskestikasvatatav ja et Pikk sild olla tegelikult Gerdi tarvis liialt madal. Ainult Tilli ulgus. Keegi tema klassist oli väitnud, et meie, Lerched, olla kõik ahvid, mis paistvat juba sellestki, kuidas me mööda sillakäsipuid ringi ronime!

«Gerd on ahv,» kinnitas Tilli. Ja siis tahtis Gerd üht- ainsa midagi seletada, rahmis lapiti käega õhku, kuni ema ta käe alt kinni võttis, üldisest summast eemale viis ja jällegi ütles: «Tule, mu poiss, tule, mu armas poiss!»

«Te lihtsalt saadate end vastastikku teise ilma,» kinnitas Fred.

Fred on mu sõber ja kambajõmm. Nii nagu minagi, töötab ta riiklikus autobaasis. Sageli on ta oma kaheteisttonnise külmutusautoga päevade kaupa sõidus. Aga iga reisi järel astub ta meie poolt läbi ja uurib järele, ega midagi juhtunud ei ole.

Sel õhtul jõudis ta kaugsõidult tagasi, astus meile sisse ja küsis: «On's teil miskit südame peal?»

«Tilli ei ole veel koju jõudnud,» vastasime talle. Aga kell oli juba pool kümme.

Kuna Fred meid tunneb, siis ta vaid naeris ja ütles: «Teie Tilli on viieteistkümnene ja küllap tal on juba sõber.»

Nagu oleks ta sellega midagi uut ütelnud! Nõnda see just oligi. Ainult, et oleks keegi ometi teadnud, kus elab see vinniline Robert!

Gerdil hakkas kõht valutama.

«Kui just sedasi,» tegi Fred ettepaneku, «eks siis sõitkem autoga linna ja otsigem Tillit.»

Auto all mõtles Fred oma «Trabant-500».

Kui Jak ja Vin mõnikord teatud kuulmishäirete all kannatavad, siis taolistel juhtudel on nad veel enne, kui lause lõpuni öeldud, ukse juures minekuvalmis.

Ema võttis nad mõlemad käekõrvale ja tahtis nad voodisse viia, kuid siis läks niisuguseks lärmiks, et mu sõber Fred pidi kõrvad kätega kinni katma. Kaksikud lõugasid, Gerd kuulutas, et tal minevat süda jalamaid pahaks, ent siis ütles isa midagi väga kaalukat.

«Tillit otsime kõik üheskoos.»

Kaksikud pokslevad suurest rõõmust ja virutavad uppi suure savivaasi ning korraga pistab ka Tina huilgama. Eks olnud temagi asjaline! Alati, kui meie teised läbisegi karjusime, on väike Tina nii tasane ja mõistlik.

«Tilli peab tulema!» jauras Tina.

«Me ju lähemegi teda otsima, Tinakene!» seletas Jak. Kuid siis sekkus asjasse ema ja viis oma noorima võsukese voodisse.

«Ma võin peale võtta ainult viis inimest,» teatas Fred viisakalt.

«Jakob ja Vincent on ühemunakaksikud,» selgitas ema. «Nemad käivad ühe ette.»

Taolistel hetkedel olen valmis emal kaela ümbert kinni võtma. Ta meenutab mulle mõnikord emalõvi, kes rahul olles pealt vaatab, kuidas tema kutsikad päikesepaistel hullavad. Mitte keegi pole siamaani proovinud temalt üht ära võtta.

Olin väga põnevil, et mida ema võiks Tanjast arvata, kuid ei sõandanud talle sellest loost midagi rääkida. Ainus, kes meie peres minu ja Tanja suhetest midagi teadis, oli Tilli. Hommikul oli ta mu habemeriistade karbile kirja jätanud.

«Kallis Hannes! Mina nägin sind. Sa seisid peatänava tubakapoe ees ja sinuga oli veel keegi tüdruk. Olen väga uhke sinu heale maitsele. Mul on alati hirm olnud, Hannes, et sa võtad mõne näotu, sest ajad ju vahel sellist naljakat jama. Ma tean ka seda, et armastad teda rohkem kui isa ja ema, rohkem kui mind, kuigi sa oled mulle sageli öelnud, et meie mõlemad oleme kõige mõistlikumad — kuni Tina suureks saab.

Aga nüüd noormehest, keda sa vahest ehk näinud oled. Tegemist on tähtsa asjaga. Ütlen ainult niipalju, et ta on

kõige tagasihoidlikum, hellem ja andekam inimene, keda ma tunnen. Igatahes on väga hea, kui me teineteist vastastikku avitame.

Tilli.»

Enne kella kümmet läks pabin õige suureks. Situatsiooni võis võrrelda üheainsa samasugusega. Nimelt, kui Tilli oli kaheteistkümnene, ootasime teda ühel õhtul niisama kaua. Isa oli just soovitanud politseisse teatada, kui Gerdile korraga meenus, et ta oli oma õde koos mingi väikese väänkaelaga kaubajaamas näinud.

«Ega ta ometi minema sõitnud!» hüüatas isa.

Me kõik teadsime, et lapsena oli isa oma tosin korda jalga lasknud.

Eks kihutanud me kõik siis kaubajaama. Otsisime seal läbi viimse kui meetri, valgustasime iga nurgakest, kuni kuulsime mingit iseäralikku müra ühest jalgrataste varjualusest. Vaiksele metallikriginale lisandus kellegi raske hingamine, ja aeg-ajalt ütles keegi mingi arvu. Kiskusime ukse pärani ja mis me nägime: pukkidele seatud jalgratal istus poiss ja tallas pedaale. Ta oli omadega täiesti läbi ning ähkis koledal kombel. Meie õde Tilli aga kompas poisi rannet ja kandis pulsiandmeid matemaatikavihi-kusse. Saime vapustava elamuse.

«Ta valmistub rahutuuriks,» ütles Tilli ja meie ohkasime kergendatult.

«Kas tohiks treeningu siinkohal katkestada?» esitas meie isa täistõsise küsimuse.

«Jaa, ta sõidab juba kaks tundi,» selgitas Tilli. «Kolm korda on ta tahtnud järele jätta, kuid ma ei lubanud.»

Meil tuli väikemeest toetada, sest ta vajus ühtlugu põlvist kokku. Nõnda marssisime lustlikult läbi linna, kuna kõik oli nii kenasti lõppenud.

Sedapuhku aga tundus asi tõsisem olevat. Teadsin, et kohe hakatakse minu arvamist pärima, ootasin seda.

«Mida sina, Hannes, selle peale üldse ütled?» küsis Jakob.

«On's ka nüüd lood niisama süütukesed nagu tookord poisi ja jalgrattaga?» päris ema murelikult.

«Mitte just päriselt,» vastasin, aga sellest loomulikult ei piisanud.

«Sina veel toetad sellist asja, ta jätab lihtsalt koju tulemata, meie käest midagi küsimata!» oli Vincent vihane.

«Meie käest küsimata! Sinu käest küsimata!» tigetsin minagi mahamängitud kohtamise tõttu. Kuid see, mis ma öelda oskasingi, ei kõlanud eriti veenvalt. «Meilt midagi küsimata. Võta see kuuldavaks, Tilli!» mõtlesin omaette.

Siis sõitsime minema. Kõige esmalt Tilli õpetaja poole. «Kus elab Robert? Kus on Tilli? Kumba siis, Robertit või Tillit?»

«Praegu on see üks ja sama!»

Fredil tuli nüüd kaks reisi teha, sest õpetajapreili tuli meiega jalamaid kaasa. Sõitsime Roberti vanemate poole: Fred, Jak, Vin, isa, ema ja Gerd, mina ja erutatud õpetaja.

Ka Roberti vanemad on väga impulsiivsed inimesed. Nead arvanud, et Robert on lauatennist mängimas. Kolme reisiga toimetas Fred meid noortemaja juurde, aga seal oli puhkepäev. Aknad olid pimedad, ja tühe hetke olime kõik üpris nõutud.

«Kolgin ta vaeseomaks!» möirgas Roberti isa vihast vahutades.

Kaksikud hõõrusid rusikaid.

«Aegsasti hakkab pihta, see sinu poeg!» ütles Roberti isa oma naisele. «Plikadega ringi tõmbama!»

«Eh-hee!» sekkus Gerd. «Meie õde ei tõmba ringi.»

«Võib-olla on nad aias,» avaldas pika Roberti ema arvamust.

«Sa ju tead küll, et ta aias mitte kunagi ei käi,» ütles Roberti isa ärritatult.

«Andestust, palun!» surusin end jutusse. «Kas teil aias kasvab ehk tikreid?»

Roberti vanemad vaatasid mind niisuguse näoga, nagu oleksin ma neile Kuu pealt lahmakat maad müüa pakkunud.

«Kasvab jah, kuid milleks see?»

«Meie Tillit kimbutab mõnikord ilmäravõitmatu tikrinälg.»

Minu vennad olid minuga päri. Ka isa ja ema noogutasid.

«On olemas niisugune võimalus,» ütles Fred ja käivitas mootori.

Just Roberti vanemate aia taga asub uusehitiste kvartal. Ühe viimistlusjärge ootava maja kolmandal korrusel märkasime nörka valgust. Hiilisime sinna üles.

Pika kaabli otsas rippus laest alla kandelamp. Lambi



valgussõõris võisime näha ainult Roberti ja Tilli käsi. Robert luges mingist koolivihikust midagi valjusti ette. Hoolikalt pööras ta lehti.

Märkasid ka oma õe käsi. Esimest korda panin tähele, et need käed on väga ilusad. Ainult õige pisut oli veel märgata, et ka Tilli on kunagi küüsi närinud.

«Ta loeb ette omaenese kirjutatud lugu,» sosistas õpetajapreili erutatult.

«Mis? Kus? Kes?» sadas küsimusi.

«Ta ise on selle kirjutanud,» sosistas õpetaja.

Viimaks said kõik aimu, millest on jutt, ja kuulajad liigutatult loo lõppu.

«Kui nad ühe päeva ja ühe öö ja veel ühe päeva käinud ölid, süütasid nad laagrilõkke ja pajatasid oma lenduriseiklustest. Kaugele laius stepp ja pimedus. Aga tuli oli nagu tilluke valgusesaar.»

TILLI

Mispärast kirjutab Robert nii kurbi lugusid? Alati noormehest, kelle ta Tom Havelandiks ristinud ja kes kannab mingit kitsast pluusi ja kahe meetri pikkust villast salli ja kes ühtainu kedagi otsib: kas sõpra, või isa, või tütarlast.

Kõige rohkem meeldib mulle see lugu, kus Tom Haveland on äärmiselt õnnelik, sest ta on leidnud tüdruku, kellega võib rääkida lennukitest. Tomi lugudes just see kurvastabki, et mitte keegi ei taha temaga rääkida lennukitest ja lendamisest, sest kõikidel on mingid teised mured.

Mõlemad istuvad lõkke ääres ja pajatavad aina lennukilugusid. See lõpp on kummaline. Ma ei tea sootumaks, kuidas see tunne peaks väljenduma, ma ainult tajun, et Tom Haveland on väga-väga õnnelik. Aga mingi loo alltekst on peaaegu tähtsam kui see lugu ise, nagu ütleb meie saksa keele õpetaja preili Hämmerlein. «Wilhelm Tell» puhul mõistetakse, et üksinda ei suuda keegi midagi korda saata. Ka Goethe luuletusel «Rahu kõigi tippude üle» on oma alltekst, ainult mul on see meelest läinud. Aga see luuletus on juba ise alltekst. Minule paistab see nõnda.

Arvata, et midagi nii koomilist pole ma terve oma elu jooksul üle elanud. Kuidas nad kõik sinna poolvalmis elamusse sisse tulid, ikka rohkem ja rohkem ning lõppu polnud nähagi: isa, ema, Hannes, Fred, siis Gerd ja loomulikult ka kaksikud, preili Hämmerlein ning Roberti vanemad. Kõige kentsakam oli aga see, et mitte keegi ei teinud meile etteheiteid. Paistis, nagu oleksid nad meid juba surnuks pidanud ja olid nüüd õnnelikud, et me ikka elus olime.

Elu serveerib aina üllatusi. Mõnikord, kui on ränka äikest oodata, ei tule mingit prahmakat, teinekord toob aga sootuks pisikene põhjus krahhi kaasa.

Selleks, et tekiks säde, on vaja teatavat voolu tugevust, kuid eelkõige siiski nõutavat pinget. Selle määramiseks on olemas teatav valem. Kõigeks on omad valemid. Ka selleks puhuks, kui Robert oma Tom Havelandi lood pluusitaskusse pistis ja oma täiesti tasakaalust väljaviidud isa käest küsis: «Kas tuled kah koju?» Ainult ma pole seda valemit veel leidnud, ja see teeb mind rahutuks.

Famose tegelik nimi on Vamouth. Ta kinnitab, et tema esivanemad olnud hugenotid ja et tema soontes pulbitsevat Prantsuse revolutsioon. Nende onudest löönud üks 14. juulil Bastille' juures tantsu.

Famos kinnitab aina, et meist, keskkooli õpilastest, peab kunagi kujunema rahvuse eliit. Ta räägib seda siis, kui me rohke töö pärast ägiseme, või ka siis, kui poisid on vaskussi kooli kaasa toonud ja kinnitavad, et see olla india mürkmadu ning saksa keele tunnis karbist välja lasevad. Mõned neist isegi usuvad poisse, sest me pole ju bioloogias vaskussi kunagi näinud. Kromosoomidest ja pärilikkusest me ikka üht-teist teame, aga vaskusse ei tunne me mitte.

Kui pikk Harry äkki surmtõsise näoga ütles: «Nüüd on meie mürkmadu putku pannud!» läks preili Hämmerlein näost täitsa kaameks. Pärast ta siis seletas meile, miks tema vaskussi ei tunne. Nimelt sel lihtsal põhjusel, et tema saanud erialase ettevalmistuse kombinatsioonis kunstikasvatus ja saksa keel. Asjalood oleksid aga sootuks teised, kui ta oleks õppinud bioloogiat koos saksa keelega!

Kui Famos sellest vaskussi-loost kuulda sai, vangutas ta pead. Meist pidavat ju kunagi rahvuse eliit saama!

Pikk Harry sai sellest aru ja pani vaskussi kasti tagasi. Mõned meie poistest loevad ka «Mosaiiki». Nemad pole sellest eliidi värgist päris kindla peale oidu saanud. Mina samuti mitte. See kõlab alati nõnda, nagu peaksime olema mingid superkutid, kes ka kõige absurdsemate asjadega une pealt toime tulevad. Umbes, nagu kolm musketäri!

Mõnikord istun veel õhtul kümne ajalgi koolitöö kallal. Kunagi isa küsis, miks õppimine mul nii kaua aega võtab, ja ma siis vastasin talle, et meilt nõutakse palju, kuivõrd meil lasub kohustus kehastada kunagi rahvuse eliiti. Mulle eneselegi tuli see tookord koomiline ette.

«Päris õnn kohe, Tilli, et sina meil olemas oled,» ütles isa. «Muidu poleks meie perekonnas ülepea ühtegi eliidi esindajat!»

Selles asjas pean Famosega aru pidama.

Roberti isa kinnitab vastupidist: te olete veel liig rohelised, et kõigest aru saada! Robertit ajab see vihale, sest ta on üks parematest õpilastest. Kõige enam ärritab teda see, et tema isa arvab kõike teadvat ja kõigest aru saavat. Nii mõnigi kord aga ei pea see hoopiski paika, ja Robert teab üht-teist hoopis paremini, kuid sellisel puhul on ta ikka ja alati liiga roheline! Robert tahaks küll hea meelega eliidiks saada, mis annaks talle võimaluse ühel heal päeval oma isale õige näidata.

Oigupoolest ei pea Roberti isa jutt kuigi tihti paika, sest ta vahib kogu aja Lääne telekat. Robert seda aga ei tohi, sest see, nagu tema isa ütleb, segavat Robertit õppimisel. Aga Roberti isa segab see ka, olen üsna kindel.

Roberti isa on mulle juba seepärastki ebasümpaatne, et ta ei õpi. Need, kes ei õpi, on igavad ja nendega juttu ajada ei paku mingit mõnu. Nendele pole maailmas mitte midagi uut ja sa räägi nendele kas või kõige totramaid asju, ikka naeratavad nad armulikult, sest arvavad, et teavad juba kõike. Inimesed, kes ei õpi, on talumatud. Minu kogemused on sellised.

Oma isaga Robert enam ei räägi. Tunnen suurt hirmu, sest Robert võtab kõike väga tõsiselt: lendamist, õiglust ja nõnda edasi. Sellistel inimestel peab alati keegi kõrval olema, keegi, kes hoiab ära kõige halvema. Robert ütleb: «Kui rong sinust mööda kihutab, kuuled vaid kõminat ja ei näe ainsatki selget kontuuri. Aga lennukist vaadates võid lausa tunnetada, kui vaevaliselt mingi rong end ühest jaamast teise venitab. Nõnda on lood lendamisega.»

«Vahel peab küllap ka lennukit tankima, või kuidas?» küsin Robertilt.

Kuid see on juba kurjast. Sellisest värgist nagu tankimine vaatab Robert lihtsalt üle, ja seetõttu pean mina tal kõrval istuma ning pärast mõningaid lennutunde näpuga bensiinimõõtjale osutama.

«Ma lähen vististi kodunt minema,» ütleb Robert mornil ilmel.

«Kuhu?» küsin ma temalt, kuid seda ta veel ei tea. Nii-sugune jutt teeb mind väga rahutuks, sest Robert pole paljalt jutumees. Kui Robert oma plaane teeb, pean mina

aina hoolt kandma, et tal jalad ikka maas püsiksid. Kuid see just käibki Robertile vastukarva. Niisiis tuleb mul tema lähikonda jääda, isegi juhul, kui see peaks ohtlik olema.

Sellest kõigest pidin mõtlema, kui ema minult küsis, miks ma just Roberti oma sõbraks olen valinud. Tookord mul libiseski suust: «Tal pole kedagi, kes tal silma peal hoiaks!»

Esmalt arvasin, et ema naerab mu välja, aga ta silitas üksnes mu pead ning ei lausunud sõnagi.

Sellepärast, et kõik mind otsima pidid, on meie peres minu peale kuri üksnes Gerd. Ta virutas mu lauale raamatu, mille ma alles äsja talle lugeda olin andnud.

«Igav kapsas!»

Kui Gerd mõne raamatu kallale asub, tahab ta alati ette teada saada, millest seal juttu tuleb, kas raamat on põnev, kas naerda saab ja kas lõpus midagi veel juhtub. Issand hoidku! Enne kui see mees võtab nõuks raamatut lugema hakata! Asi seisab selles, et Gerd elab raamatusse sisse. Kui kangelasega midagi juhtub, on Gerd haavunud ja turris, kui kangelane oma vastast aga ninapidi veab, on Gerd lausa ülemeelik, kui mitte koguni narr.

Gerd on minu peale tige, sest minu tõttu ei saanud Hannes tolle tüdrukuga kokkulepitud ajal kohtama minna.

«Sa mõtled, et sina ja sinu Robert olete ainsad inimesed maa peal!» teeb Gerd mulle etteheiteid.

«Olen ma siis mõni tita või, et mind peab kümne mehega taga otsima? Meil, see tähendab minul ja Robertil tuli kord ometi üks tõsine jutt ajada. Ka sina hakkad sellest aru saama, kui sa vanemaks saad.»

«Olen kuusteist täis, sa piimahammas! Aga kui sa arvad, et sinus võib juba midagi naiselikku leida, siis pean sulle ütlema, et selliseid asju kujutan ma enesele hoopis teistsugusena ette. Minu silmis oled sa alatoidetud, arengupeatusega indiviid!»

«Ja sina pistad perutama, kui mõni tüdruk sulle otsa juhtub vaatama! Sul tuleb esmajärjekorras oma hormoonide-asjanduses kord majja panna!»

See hormoonide värk turgatas mulle just parajal ajal pähe, olime selle hiljaaegu bioloogias läbi võtnud. Paraku aga ei juhtu seda kuigi tihti, et mulle Gerdiga maid jagades nii paslikud asjad pähe tuleksid. Oleme sündinud üsna teineteise kannul ja sellest siis need erilised pinged. Gerd

ei või mulle tänini andeks anda, et temal tuli mõned minult päritud pulloverid ära kanda, sest ta oli igerikum kui mina.

«Aina naistepulloverid,» rääkis ta põlastavalt.

Ka kaksikutega tuleb mul mõnikord naaklusi ette, ja Reniga, kui too soovib õpitut rakendada ja hakkab mind kasvatama. Ainult Hannesega on kõik sootumaks teisiti. Nähtavasti tuleb see sellest, et tema on meid kõiki, kui Reni välja arvata, lastevankris jalutama vedanud. Tema õpetas meid rääkima ja temalt saime oma kõneoskuse. Reniga nad mõnikord kisuvad, isegi üsna tihti, kuid meiega mitte. Minu arust kuulab ta meelsasti meie kõikide juttu ja on rahul, kui oleme millestki aru saanud, ning kortsutab kulmu, kui me mõnest asjast ei taha aru saada.

Mina saan tihtilugu mõne peale nii vihaseks, näiteks Roberti isa peale, et miski hakkab mu kõhus valutama; ka Hannes võib täitsa vihale minna, kuid tema esitab alati küsimuse, kuidas inimesed sellisteks on saanud ja mis nendest veel välja võiks tulla.

Hannes on mulle eeskujuks, milleni mina nähtavasti kunagi ei küüni. Kord kirjutasin ma Hannesest terve kirjandi, mille pealkirjaks oli «Minu eeskuju». Ja ma kirjutasin: «Mulle on eeskujuks minu vend Hannes, sest ta on õiglane.»

Seatagu end korraks kunstniku olukorda! Nende töö pole võrreldav ütleme tööga leivakombinaadis, et eest läheb tainas masinasse sisse ja tagant potsatavad valmis leivad välja. Kunstnik on iga uue töö küljes kinni ja loomeperioodil seetõttu väga närviline.

Ainult Oskar Weinknehti kohta see ei käi. Tema on alati rahulik, mõnikord vast veidi torisev, ja kui tema naine kunstist räägib, ilmub Oskari näole veidi väsinud ilme.

Niisiis jõudsin sellele olengule liiga vara. Tanja oli veel oma sõbratari Eva pool, kes oli küll tulla lubanud, kuid ei tahtnud nüüd mingitel põhjustel seda teha.

Proua Weinknecht pöördus minu poole: «Vaene väike Ev. Äärmiselt depressiivne, mõistate?»

Noogutasin. Aga vana Weinknecht kergitas üht suunurka ja lasi sellel siis taas langeda.

Kui ma elutoa täisvalgusesse astusin, lasi proua Weinknecht kuuldavale terava karjatuse: «Oskar! Sa ainult vaata! Need silmad! Nagu Frido. Ütle siis nüüd!»

Seepeale porises Weinknecht: «Frido on alati täis kui pintsil ja kui ta pintsil on, siis ta magab. Temal ka mõned silmad!»

Taipasin jalamaid, et maalijannat nõnda kõnetada ei tohiks. Proua Weinknecht aga on maalijanna, ainult keegi ei aimagi seda, sest ta esitab oma maalid Sella Senfneri, oma neiupõlvenime all. Iga haritud lugeja peaks tingimata tundma tema maali «Isa, poeg ja pojapoeg tugev-vooluseadmete rahvaettevõtte väravas». Mina aga mõtlesin selle üle järele, miks need kolm väravasse seisma jäid ja miks nad otseteed edasi ei pörutanud, aga küsida ma seda ometi ei söandanud.

Praegu näeb proua Weinknecht kurja vaeva ühe portreega. Kasutan siinkohal tema enese sõnu, mis annavad edasi, kuidas inimene on selle tööga tervenisti hõivatud. Portreteeritava näojoontes peab tunda olema kolme põlvkonda (isa, poeg ja pojapoeg). Minul on seda küll äärmiselt raske ette kujutada, sest mis tahes ühtsusest hoolimata on vanaisa ometigi hoopis teist nagu kui pojapoeg.

Mul oli tunne, et olen esimestest rasketest minutitest edukalt üle saanud, kui proua Weinknecht pakkus mulle pooleliolevat portreed vaadata. Higipiisad ilmusid mu otsaesisele, sest kartsin, et pean asjatundlikku arvamust avaldama. Ma ei pelga ütelda, mis mulle meeldib ja mis mitte, aga kui on tegemist lõpetamata tööga, võib sellise ütle misega suurt kahju tekitada.

Astusimegi siis kaetud molberti ette. Härra Weinknecht hoidus tahapoole ning ühtaegu veel väikese laua lähedusse, kus seisid napsiklaasid ja pudel vodkat.

Aegamisi eemaldas proua Weinknecht pildilt valge lina. Võisin nüüd kogu keerukat situatsiooni oma silmaga näha. Mõni kunstivõhik oleks vist küll mingi narri ja ebaõiglase märkusega maha saanud, umbes et see siin näeb välja nagu kohupiim värnitsaga! Mina aga kinnitasin tõsiselt: «Siin on tõepoolest suurt vaeva nähtud!»

Weinknecht valas kolm vodkat, lasi korgi pudelile lustlikult tagasi kiuksatada ja ütles: «Selle peale võtame ühe napsi.»

Järsku hakkas mul proua Weinknechtist kahju. Mulle meeldivad inimesed, kes söandavad ette võtta seda, mis

neil vast üle jõugi käib. Kõige parema meelega oleksin pintsli kätte võtnud ja kahe-kolme jõulise tõmbega pildi lõpule viinud või siis ehk sobilike nõuannetega isa, poja ja pojapoja kolmainuse probleemi lõplikult lahendanud.

Minupoolseks kaastundeks aga polnud mingit põhjust. Weinknechtid tundusid igati samal lainel olevat ja proua kunstnik polnud põrmugi haavunud. Ta jõi oma vodka ühe lonksuga ära ja plaksutas käsi: «Noh, läheb lahti!» Kuid ei läinud midagi lahti. Ainult selline mulje jäi, nagu peaks minema. Pärastpoole nägin teda veel sageli niiviisi käsi plaksutamas, ja mitte kunagi ei järgnenud sellele midagi tõsist.

Tõelisest peost, mis kohe algama pidi, ei olnud mul kõige vähematki ettekujutust. Kui meil kodus sünnipäeva peetakse, tulevad lähedased sugulased kokku ja räägivad, kuidas käib kaugete sugulaste käsi. Sünnipäevalapse käest küsitakse oma tosinjal korral, et kui vanaks ta nüüd õieti saab, igatahes pole sünnipäevalaps isegi oma vanuses lõpuks kindel. Tõeliselt tore on alles pärapidu. Siis keedab isa järelejäänud kraamist ungari guljašši, mida süües tuleb ühtvalu suutäite vahele midagi juua. Jõmpsikad võivad järelejäänud tordi pealt kreemiroose noppida, ja muusikat teeme ka. Oma nooruspäevil oli isa tantsuorkestris klarnetipuhuja: «Selles süüdi on Doloresi sääred, et senjoorid magada ei saa». Isa esineb vaheldumisi kas laulusolistina või klarnetistina, Gerd puhub kammipilli, Jak ja Vin on kahekesi ametis löökriistaga, kuni vana vekkimisnõu on täiesti mõlks, ema annab korteriuksel vihastele naabritele seletusi ja Tina uurib, mis nende Doloresi säärtega siis õieti lahti oli. Weinknechtide pool igatahes midagi niisugust küll plaanis ei olnud.

Tuli Tanja ja tõi kaasa oma sõbratari Eva.

Neiu Eva silmitses mind vaenulikult. Tanja tõukas meid elutuppa ja ütles: «Hannes, sa pead teda aitama! Kujutle vaid, tema isa tahab lahutuse sisse anda!» Seepeale saatis ta oma vanemad kööki ja kadus ka ise minema.

«Thjaa,» ütlesin ja hõõrusin käsi nagu mõni kirurg enne operatsiooni.

Paistis, et paus, mis nüüd tekkis, ei olnud Evale sugugi vastumeelt. Ta silmitses mind tähelepanelikult ja koguni muigas minu abituse peale.

Olin üsna täbaras olukorras. Pidin ma õige tohtri kõnetunni korraldama, või mis? Et millal te seda esimest korda

märkasite? Kas tunnete veel kuskil valusid? Liiatigi jäi mulle mulje, et Eva ei soovigi, et teda abistatakse. Kindla peale nägi ta minus sellesama vihatud sugupoole esindajat, kuhu kuulus tema isagi.

Siis aga võtsin kõik oma jõu kokku, kõhatasin hääle puhtaks ning tegin esimese katse.

«Küllap vist teie härra isa viibib väga sageli montaažil?» See idiootlik «härra isa» oli küll kindlasti ümbrusest tingitud. Mitte kunagi varem polnud ma end nii ülespuhutult rääkimas kuulnud. Igatahes oli mu rünnak edukas, sest tüdruk hakkas naerma, siiralt naerma.

«Ka nõnda võiks seda nimetada,» ütles ta ja istus minu vastu toolile edaspidist ootama.

«Ta naerab su välja,» arutlesin endamisi. «Ta ootab, et sa veel rohkem taolisi narrusi välja pahvataksid!»

Jäin pahaselt vakka. Ma ei võinud taluda, et mind hakatakse mingiks kentsakaks kujukse pidama. Aga et ma tunnen üht meie ettevõtte üsna hädist elektrikut, kes päeva läbi muud ei tee, kui räägib rahast ja kes kunagi ainsat pennigi niisama välja ei anna, siis ütlesin: «Kindla peale elektrik!»

«Kuidas, palun?»

«Ma tahtsin küsida, et mis asju ta monteerib?»

«Kunagi õige ammu oli ta pagar. Praegu monteerib ta... kaubandussuhteid välismaaga. Ta on käinud paljudes välisriikides — Saksa Demokraatliku Vabariigi kaubandusesindajana.»

«At sa kuramus!» püüdsin oma hämmeldust pisut tagasi tõmmata ja lisasin: «Üsna kena!»

«Ema töötab reisibüroo administraatorina. Näitab välismaalastele vabariiki. Tuttavaks said vanemad õpiajal. Mõlemad on keeltegeeniused. Sel ajal, kui isa oma teist eriala õppis, kasvas ema minu suureks, triikis isa särke ja hoidis meie esimese «Trabandi» ostmiseks raha kokku.»

Kurat ise tahab, et ma alati sellistesse olukordadesse satuksin. Istun kusagil, teen väga näo ja juba tulevad poisid mulle südant puistama. Mind seatakse probleemide ette, mille lahendamine pole minu võimuses. Esiotsa ma muidugi ütlesin sellistel puhkudel, et eks niisuguseid asju tule ikka ette, märkasin aga õigel ajal, et abi polnud sellest kellelegi.

«Teid ei maksa kadestada.»



«Miks siis nõnda? Nädalate kaupa elan ma üksinda neljatoalises keskküttes ja veevärgiga korteris...»

«Täitsa üksi? Kas teil siis vanavanemaid ka ei ole?»

«Need elavad Harzis ja nikerdavad kitsi ning jõulupuid.»

Juttu nikerdavatest vanavanematest ei rääkinud ta sugugi kahetseval toonil, vaid naljatlevalt. Aga mulle läks see hinge ja ma ei tea, miks just nimelt see. Olen kuidagi totralt tundeline.

«Aga ega ma siis üksi ole,» ütles Eva, nagu oleks ta mu mõtteid aimanud. «Mul on minu klass, ülikoolis tuleb selle asemele seminarirühm. Palju aastaid olin FDJ-i koolirühmade keskjuhtkonnas. Ma ei ole üksi.» See kõlas nagu vanna.

«Kuid perekonnaelu jääb teile tundmata.»

«Aga teile on tuntud?»

«Igatahes!»

«Tõesti?» tüdruk võttis raamaturiulilt pudeli konjakit, kallasklaasi ja lõi minuga kokku.

«Millal te kavatsete abielluda?» küsis ta.

«Niipea kui võimalik!» vastasin kaalutlemata. Olin sellest asjast viimase kahe päeva kestel küllaldaselt järele mõelnud. Nüüd aga lipsas mõtiskluste resultaad mul suust.

«Mina ei abiellu mitte kunagi,» ütles neiu Eva.

Ta oli nagu õunapuustik, kes on otsustanud, et ei soovi õunu kandma hakata. Taipasin vaid seda, et miski tuleb siin paika panna, kuid mida oli minul tema kogemustele vastu seada.

«Te saite ju ülesande mind aidata. Mille peale te nüüd mõtlete?»

«Katsun kuidagi ette kujutada lapsi, keda te kunagi saate. Kõigepealt tuleb härra poeg: temast saab teie parim sõber, tal on mõtlikud tumedad silmad ja ta hakkab teilt küsima, miks muutuvad inimesed siis ilusamaks, kui nad naeravad. Siis aga preili tütar: tal tuleb lasteaias paigaldamisega raskusi, hiljemalt pudingi ajal kukub ta toolilt maha või midagi taolist.»

Meie veel naersime, kui tuppa tuli proua Weinknecht.

«Ev, mu kullake!» embas ta tüdrukut, ise kogu aeg ringi vahtides, nagu tahaks ta veel vähemalt tuhatkond asja korda ajada.

«Kas pole vahva? Milline armas suur poiss.»

Midagi niisugust kuulata on mulle vastumeelt. Tusaselt kummutasin oma konjakiklaasi tühjaks.

«Ma teen temast tingimata pildi, Ev. Kindlasti sa tead, miks.»

«Jaa, tean,» vastas Eva.

Järsku taipasin, et Eva on naine, kellega mees võib end siduda kogu eluks.

«Aga nüüd!» sõnas proua Weinknecht tähendusrikkalt ja lõi käsi kokku. Kuid seepeale ei juhtunud midagi, sest vana Weinknecht alles segas itaalia salatit.

«Tunnista üles, et oled Evasse armunud,» rabas Tanja mind õhtulauas. Mul tekkis suutäie alla saamisega raskusi.

«Kes Evasse ei armu, polegi mees.»

«Pean möönma, et...»

«Me rääkisime minu lastest,» teatas Eva isukalt süües.

Pärast sööki saabus veel külalisi, kaks noormeest, ilmselt Tanja ja Eva abituuriümikaaslased. Esimesel pilgul päris korralikud kutid, nagu öeldakse. Üks väheldane ja tüsedavõitu, pikkade juustega ajas mind oma «Halloo, Tanja» ja «Halloo, Evaga» pisut närvi. Ta keerutas siia ja sinna, tervitas mind käepigistusega, nagu oleksime lapsepõlves ühe ja sama lehma udarast lüpsisooja piima joonud, naeris kõige ja iga pisiasja peale ning suudles proua Weinknehti kätt. Tüdrukud hüüdsid teda Pudeliks.

Aga teine! Eks mõelda ju mõnikord sellele, kuidas esineda ja kuidas välja näha. Igatahes just nõnda nagu too! Lühikesed mustad juuksed, prillid peaaegu nähtamatute kuldraamidega, kütkestav naeratus, enesekindel, tagasihoidlik, kuid mitte silmatorkamatu. Temast oli näha, et ta on suuteline kiiresti ja põhjalikult mõtlema, et ta oma koolist on mõndagi kaasa saanud.

Ta ulatas mulle käe, esitles end: Stephan Sonntag, ja pilgutas julgustavalt silma. Tuli see nüüd sellest silmapilgutamisest või millest, et ma teda korraga teistsugusena hakkasin nägema? Või oli süüdi Tanja, kes poissi silmist ei lasknud ja teda nagu mõnd eriti ilusat kangurut esile upitas?

Niisiis selle härra Sonntagi silmapilgutuse, selle püüavahärra silmapilgutuse jättis mulje julgustusest, et ma hoolimata oma tagasihoidlikust väljanägemisest nukraks ei muutuks. See silmapilgutus tähendas: ka rahvaülikoolis on midagi juurde õppida. See silmapilgutus pidi olema kui troost, et mitte igamees ei saa õnnesärgis sündida, see

tähendas: palun mitte kuri olla minu võimekuse pärast, kadestajaid jätkub mul niigi.

«Lerche,» ütlesin lühidalt. Arvatavasti tundus see Tanjale liialt lühidana ja liialt ebasõbralikuna. Sestap ta lisas: «See on Hannes, taksojuht, kellest ma sulle korra rääkisin.»

Jumalasarnane kviteeris seda veetleva naeratusena.

«Olen autolukksepp,» sõnasin jürgilt, kuid samas vihas-tusin. Mis see tolele mehele korda läks? Võinuksin talle öelda ka seda, et olen prügikastide rookija. Ka sel juhul oleks ta imetledes kulme kergitanud.

Et lugu eriti sant tunduks, lisas too Pudel veel tobeda märkuse: «Sul, Tanjakene, pole siis tulevikus autoremon-timisega mingeid muresid.»

«Stephan on meie matik ja füüsik,» seletas Tanja, aga Stephan ise pöördus tagasihoidlikult kõrvale ning hakkas proua Weinknechtiga juttu ajama.

Mõneks minutiks haaras mind tunne, et olen valesse kõrtsi sattunud, nagu meil töö juures öeldakse. Terve see niinimetatud oleng oli mulle vastikuks muutunud, ehkki ma ei teadnud, kas oleng oli ülepea üldse alanudki. Ilm-selt pidi olema, sest nüüd istuti tugitoolides, Tanja pani mingi plaadi mängima, ja Stephan Sonntag kõneles min-gisugusest suulisest lõpueksamist: «Vastasin talle, jah, ja ei, härra Pulvering. Mehe nimi on Pulvering! Jah, kui pean silmas teie argumentatsiooni ning ei, kui mõtlen Ühendriikide professor Goldenbergi artiklile «Füüsikatoi-metistes». Pulveringil polnud aimu ei Goldenbergist ega ka tolle artiklist. Ainsaks tuntud mõisteks osutus talle üksnes USA.» Nad kõik naersid ja suur anekdoodivestja lõi tagasihoidlikult käega. Tal oli paremaidki palasid varuks.

Edasi ma enam ei kuulanud. Õpetaja Pulveringist pol-nud ma eladeski midagi kuulnud, kuid praegu oli ta mu liitlane!

Weinknecht istus vaikides nurgas. Seadsin end tema kõrvale. Ainsa pilguga jõudsime vastastikusele mõistmi-sele. Ka meie ei tundnud Goldenbergi.

Korruga üllatas Weinknecht mind küsimusega: «Kas autojuhtimine meeldib teile?»

Mul kulus mitu sekundit, kuni taipasin, et küsimus puudutas minu tööd. Võib-olla kirjutas ta just mõnest

autojuhist ja mina võinuksin teda mõningate faktidega otsa peale aidata.

«Tegelikult olen kaugsõidus. Teate neid Škoda külmu-tusautosid? Kaheteistkümnetonniseid, liha transportimi-seks. Pidin ühe sellise rooli taha istuma. Ainult vanadele kaladele neid antakse, kellel ikka juhtimine tööpoolest käpas on. Mul oli süütevõti juba pihus, aga siis langes üks taksokutsar rivist välja...»

«Minul on mitmed võimalused,» kostis Stephan Sonn-tagi hääle. «Võin kohe pärast õpingute lõpetamist insti-tuuti jääda, või lähen siis tööstusesse, et elust pisut maiku suhu saada!»

«Mõnikord on see taksokutsari amet üpris lustlik,» paja-tasin edasi. «Hiljuti oli, hüppab üks noorsand mulle autosse. Sõitku ma nüüd hästi kiiresti... Ja siis tuli pauk! Ta oli ära unustanud, kus ta oma tüdrukuga pidi kohtama! Too pidi õhtul ära sõitma, viieks aastaks Nõukogude Liitu õppima. Nad olid siis otsustanud veel tunnikese omaette olla. Suure ähmiga oli noorsand kõik asjad sassi ajanud, istus punetavate kõrvadega mu autos ega saanud ainsatki mõistlikku sõna suust välja. Sõitsime läbi kõik nende kunagised kohtamispaigad. Neid oli kenake hulk, aga tüd-rukut ei leidnudki. Nii jäigi poisile ainult õhtu enne rongi väljumist: perroonimusi vanemate silma all, mõistate!»

Märkas, et alkohol oli mind jutukaks muutnud. Kõik kuulasid mind ja naersid kehva mäluga poissi.

Kui oma loo lõpetasin, tuli Tanja kahe täis veiniklaasiga, laskus mu istme ette põlvili ja ütles tasakesi: «Joo õige minuga kokku!»

«Liiklus kui kommunikatsiooniprobleem,» seletas põlvi-tamisstseenist veidi segadusse sattunud Sonntag, «on teie töö äärmiselt huvitav aspekt!»

Sonntagi ees ei põlvita ta mitte, niipalju oli igatahes selge. Nõnda käivad need käbarad sellel olengul, mu kal-lis Stephan! Selle mõtte juures läks mu meel õige rõõm-saks ja pidu hakkas mulle koguni meeldima. Kuid siis astus vein varemjoodud viinaga saatanlikku liitu, mis tõi enesega kaasa selle, et hakkasin Sonntagi erakordselt sümpaatseks poisiks pidama.

«Jaa, nõnda see on jah,» kiitsin ma Sonntagile rõõm-salt järele.

Ürikses hetkeks vilksatas teadvuses, et nüüd hak-

kan ma liialt rääkima, aga juba viis vool mind enesega kaasa.

«Kommunikatsioon! See'p see on! Selleks me just oleme, sest mis oleks väärt üks pühapäev ilma praeta! Meie veame liha täpamajast töötlemisettevõttesse. Ja koormat peale võtmas oldagu täpselt, mu kallis Stephan! Hommikul vara kell kolm!»

Ma ei märganud, et Stephanil oli raskusi end lihavedaja osas ette kujutada. Ei pannud ma tähele sedagi, et ajasin kaubaveo inimesteveoga segamini.

«Koolilapsed peavad nii kiiresti kui võimalik oma klassidesse jõudma, et enne esimest tundi veel pisut mürglitki teha! Leib peab poodidesse ja lapsed lasteaeda jõudma! Mitte üht vahelejäänud bussi, ei mingit ootamist! Kogu värk peab...» otsisin parajat sõna.

«Optimeeritud olema,» ütles Stephan Sonntag.

Mul oli tahtmine tal kaela ümbert kinni hakata. Justament seesama — nii ma vähemasti arvasin — oligi minu «ämblik». Mõned ajad tagasi olin hakanud tõmbama liiklussooni linna generaalplaanile. Ajapikku olid need sooned kujunenud terviklikuks süsteemiks, omalaadseks võrguks või nagu Tilli ütles, kõige ehtsamaks ämblikuvõrguks.

«Oma «ämblikust» ei olnud ma veel mitte kellelegi midagi rääkinud või kui täpsem olla, siis eelkõige just kolleegidele, kes päevast päeva maadlesid rivist väljalangevate bussidega ja kes ületunde tehes vanu logusid taas sõidukõlblikeks kõbisid. Kolleegide oletatav kommentaar kõlanuks: eks ta alati jahmerda! Kuid minu «ämblik» oli tulevikumudel, sõidukitenappust mitteamvestav, funktsioneeriv optimeeritud süsteem.

«See on ju koguni küberneetiline probleem!» hüüatas Sonntag rõõmsa üllatusega.

«Ei, mu kallis Stephan,» vaidlesin vapralt vastu. «See on, see on... fantaasiaprobleem!»

«Olete te kunagi küberneetikaga tegemist teinud?» päris ta väga huvitatult, lausa puudutatult. «Teie fantasiaal pole nimelt mingit väärtust, kui te teda valemitesse ei suuda panna. Muidu on see ainult huvitav mäng!»

Sain ropsupealt kaineks. Oli mul ikka tarvis selle totra «ämblikuga» jändama hakata? Siin ma siis nüüd olin, suur poiss oma lemmikleluga! Ja Sonntagi vastu ei olnud mul tõesti kõige vähematki. Tema sõnades oli kahtlema-

tult neetud palju tõtt. Ainult iseenese peale olin ma praegu vihane, sest olin käitunud nagu viimane lobamokk.

Proua Weinknecht plaksutas käsi, ja Eva palus mind tantsima. Kas nüüd läks siis see päris oleng lahti? Seda ma tõesti ei teadnud.

TILLI

Mind ajab närvi, kui ma mõnest asjast aru ei saa. Miks on Hannes eile õhtust saadik nii sünge ja endassetõmbunud? Minu arust on siin mingid seosed tolle tüdrukuga.

Kui ta nende poolt tuli, võttis ta lauasahtlist oma «ämbliku» ja põletas gaasipliidi kohal ära. Nägin seda kõike pealt, sest minu toa uks oli parajalt praakil. Nimelt oli mul parajasti raskusi magamajäämisega. Alati, kui ma uinun, näen unes, kuidas Robert, käed laiali, mingisse kivisesse kuristikku lendab, ja mõnikord on tal Hannese nägu. Leban siis parem juba ärkvel ja mõtlen, et taolised unenäod on ikka puhta tobedus.

Paha on see, et pean mulle arusaamatu asja üle nii pikalt mõtlema, kuni pea valutama hakkab. Miks Hannes oma «ämbliku» põlema pistis? Kunagi rääkis ta mulle, et «ämblik» olevat tuleviku liiklusmudel, omalaadi unistuste mudel. Pani ta nüüd siis oma unistustele tule otsa? Või killukesele tulevikule?

Täna esitasin talle otsekohese küsimuse, aga Hannes on teiseks muutunud. Varematega aegadel, kui ma temalt midagi küsisin, võttis ta kuhugile istet, laksas enesele pihkudega vastu reisi ja ütles: «Niisiis tahad sa teada, miks Maa on ümmargune!» või veel midagi toalist. Täna ei vaa-danud ta mulle isegi otsa, ainult urises: «Lapsikused. Kellele seda tarvis peaks minema?»

Hannes on «ämbliku» joonistamisega palju tunde amētis olnud ja mind teeb väga kurvaks, et seda nüüd keegi, mitte keegi enam ei vaja. Aga enese lohutuseks mõtlesin välja ühe kena loo! Ja paistab, et see lugu annab mulle mu rõõmu tagasi.

Sündmused leivad aset 1985. aastal. Meie korterisse siseneb keegi tüse ja higistav mees, ringutab abitult käsi

ja halab: «Liiklus käib tänavatel nii nagu jumal juhib, meil pole mingit plaani! Aga teil, härra Lerche, oli ju viisteist aastat tagasi mingi mudel!» Hannes aga naeratab, on väga rahulik ja ütleb: «Põletatud.»

«Oi, issand!» soiub paks. «Mis sellest kõigest küll välja tuleb? Tänavatel on ummikud ja varsti jääb liiklus sootumaks seisma. Aidake meid!»

Mu vend võtabki puhta lehe, täiesti valge lehe ning joonestab sellele kõik liinid, mis ta kunagi oli visandanud. Taas ilmub «ämblik» valgele paberile, sest eks olnud see kõik Hannesel meeles, ja see ilmub kaunimana ja paremana kui kunagi varem. Veel mõtlesin ma oma loole juurde, et Hannes saab suure kuldse ordeni, mis katab tal terve rinna.

Loomulikult on see muinasjutt, sest üksinda ei loo tuleviku liiklusmudelit mitte keegi. Aga minu venna pead, kus «ämblik» sündis, seda läheb vaja. Kui tahad, veame kihla.

Kõige kurvem, mida ma enesele ette võin kujutada, on inimene, keda pole kellelegi tarvis ja kellelt keegi enam midagi ei oota. Näiteks kui mõtlen välja vana mehe, kes end hea meelega kuidagi kasulikuks tahaks teha, kuid kelle abi keegi ei soovi, sest ta teeb vahest ehk kõike valesti, siis võiksin kas või ulguda. Nõnda on minuga lood.

Töörühmas valmistume praegu üht juhteautomaati konstrueerima. Seda on tarvis tehasele, kus töötab Gerd. Tegemist on tõelise tootmisülesandega, kinnitab Famos ja rõhutab, et pidagu me meeles — see pole lapsemäng.

«Võtke end kokku, poisid, teid on plaani võetud!» (Ikka, ütleb Famos «poisid» kuigi töörühmas oleme ka meie, kolm tüdrukut.)

Eile käis meie töörühmas uurimis- ja konstrueerimistööde direktor. Ta andis meist igale kätt ja esitles end kolmel korral nimepidi: Steinbrecher. Väga meeldiv, Steinbrecher. Meie poisid venisid kohe sirgemaks, ja Lilo tõmbas kähku kitlikäised alla, sest Steinbrecher on üsna kena väljanägemisega. Kui see üldse asjasse puutub.

Siis tulid läbirääkimised. Steinbrecher ei poetanud ainsatki sõna, et oleme veel õpilased, ei avaldanud kahtlust, kas me ikka tuleme asjaga toime. Meil oli jutt konstrueerimiseks vajalikust ajast, töötingimustest ja katsetamistähtaegadest.

Läbirääkimistel on Robert sellistele nagu Steinbrecher

hea partner. Muidu kobiseb Robert niisama või pomiseb enesele habemesse asju, mida ainult mina tohin kuulda. Kuid Steinbrecheriga rääkis ta selgelt, sõbralikult ja kindlal toonil. Arvan, et armastan Robertit väga, eriti siis, kui ta sirgelt seisab ja mõne aruka inimesega läbirääkimisi peab.

Steinbrecher kõnetas meid kõiki «teie». Seejuures ei hakanud tema puhul silma kõige pisematki muigevirvet. Mõned õpetajad ütlevad sulle ka «teie», kuid seda saadab tingimata muie, sest tegelikult peavad nad meid veel väikesteks lasteks. Enamalt jaolt ütlevad nad siiski «sina», aga siis äkki: «Härra Lehmann, rookige oma nina puhtaks!» Nõndaviisi võib mõne mehe täitsa kenasti maatasa teha!

Teisest küljest aga, kui Famos meid teietama hakkaks, oleks see vägagi kentsakas. Justkui ei tahaks ta meiega enam nii palju jännata. Näiteks kui ta meile füüsika töid kätte annab, võib ette tulla, et kellelgi jääb vaid üks punkt «ühest» puudu. Siis ütleb Famos, et too on kas padakonn või jälle pastel ning siis olgu sul teada, et järgmisel korral pead rohkem pingutama. Aga kuidas võiks kõlada: «Robert, teie padakonn!» või «preili Lerche, teie pastel!» Ei, Famos peab «sina» ütlema, sest ta on meie parim õpetaja.

Ükskord usaldas Robert mulle isegi rääkida, et tegelikult olla Famos tema isa. Mitte päriselt, füsioloogiliselt või nii, aga Famose eest võivat ta neliteist päeva söögi ja joogita läbi ajada. Ma ei taibanud, mis sellel kõigel söögi ja joogiga võiks pistmist olla, aga siis sain teada, et Robert lugenud raamatut, kus üks allakukkunud lendur ainult seepärast ellu jäänud, et ei tahtnud oma parimale sõbrale pettumust valmistada.

Kui ma Robertit koduteel tüki maad saadan, läheb ta nagu aina süngemaks ja süngemaks. Mul on hirm, et see lugu kord halvasti lõpeb. Igal õhtul peab Robert kodus seletama, mida ta koolis on õppinud ja kas ta ka koolis nii turtsakalt käitub. Seejärel makstakse talle hinded kinni. Kuid mingil totral põhjusel Robert valetab oma isale. Ei, mitte selleks, et oma hindeid paremaks teha, vaid hoopis vastupidi: Robert kinnitab, et saanud diktaadi eest kolme ja kui isa siis vihaselt vihikut nõuab, selgub, et seal seisab hinne üks. Robert aga kehitab seepeale õlgu, otsekui oleks ta midagi ebaolulist segi ajanud.

«Poisil pole mitte mingit auahnust!» ütleb Roberti isa oma naisele. Ja sellest on näha, kui vähe mõningad vanemad oma lastest teavad. Robert ja ei mingit auahnust! Auahnust jätkub tal liiaga, kuid see ei väljendu soovis oma hoiuarvet kasvatada. Roberti auahnus on kõrgemat laadi, seda võib ütelda täie õigusega.

Kas tuleme selle kõigega toime? Meie, Lerched? Armastusega ja nii? Pean silmas kõiki probleeme, mis äkki on kerkinud. Kui Roberti-lugu algas, ei olnud mul aimugi, et asi nii keerukaks kujuneb. Arvasin, et võetakse lihtsalt üks poiss käekõrvale ja longitakse temaga läbi linna. Ja kogu lugu. Aga tegelikkus on hoopis teistsugune.

Täna tahtis Robert meie töörühma ruumidesse ööd jääda. Famos märkas seda ja saatis kõik peale Roberti koju, siis aga otsustas ümber ja hõikas ka mind tagasi.

Famos väidab, et ta olnud kunagi meremees ja seepärast nimetab ta selliseid jutuaajamisi «laeva klaarimiseks».

«Noh, teie suured?» alustas ta ja vaatas meile pika pilguga otsa, siis aga pöördus Roberti poole: «Mida sa ütleksid, kui ulgumerel tormiks pöörab ning keegi võtab päästepaadi, et sel ajal, mil teised oma kohust täidavad, ise jalga lasta?»

Robert kõhkles, sest ta pole laevadel kehtivate kommetega kursis. Minus aga tekkisid kahtlused. Famos oli oma meremehe-elu kas lihtsalt välja mõelnud või pidi ta siis mõnel vanal laevanirul teeninud olema, kus asju aeti nii nagu jumal juhib! Nimelt polnud tema toodud näide võimalik, sest käsu paat alla lasta annab kapten ja ei keegi muu.

«Kapten oleks sel mehel lihtsalt natist kinni võtnud,» ütlesin Famosele.

«Kapten!» ütles tema ja see kõlas nagu oleks ta mingi tähtsa avastuse teinud.

«Täiesti õige! Kapten!» kordas ta ise seejuures ainult mind silmitsedes ja mulle järelemõtlemiseks aega andes.

Ma juba tean, mida Famos silmas pidas. Kavalal Famosel ei tasu mulle seda selgitada. See ongi põhjus, miks ma uinuda ei saa!

Oleks aga Robert ainukene probleem!

Ma ei tea, kas rääkida Hannesele või mitte. Nimelt nägin tema tüdrukut kahe poisi seltsis, ja kõik kolm käisid üksteise käevangus mööda linna ja naersid. Kui see

tüdruk Hannese suhtes aus ei ole, tuleb tal tegemist meie kõigiga: isaga, emaga, Gerdi ja Reniga, kaksikute ja minuga. Tina on veel väike, aga sülitada ta ikka suudab. Esiotsa pühendasin Gerdi asjasse, sest isegi kapten ei suuda kõike üksinda ära teha.

«Mis sa ütleksid, kui sinu tüdruk kahe poisiga linnas ringi vantsib ja lõkerdab?» küsisin Gerdilt.

«Mis tüdruk see selline on?» ei saanud Gerd aru.

«Kujuteldav.»

Gerd naeris juhmakalt ja tegi grimassi. Selle teema puhul on ta alati nagu sootuks pea peale kukkunud. Võib-olla tema polegi niisuguste probleemide arutamiseks kohane partner.

«Ah, mida ma teeksin? Ma küsiksin tüdrukult järgmisel korral, et mis need toonased vennikesd peaksid tähendamal!» ütles Gerd viimaks.

«Küllap pole sa suuteline enesele ette kujutama, et midagi niisugust võib väga haiget teha?»

Gerd kibrutas otsaesist, nagu peaks ta teab kui paljude asjade üle järele mõtlema. «Uuriksin seda suppi korra pisut lähemalt,» ütles ta viimaks. Vähemalt mingisugunegi praktiline tulemus.

Kui Tilli veel väga väike oli, pidin talle ühtelugu jutustama lugusid Kuskilinnast. Selle linna elanikud paistsid silma sellega, et sõid otse kirgliku lõbuga kohupiima murulauguga ja olid tänu sellele terved ning rõõmsad. Mõtlesin ise välja selle linna tänavad ja majad ning inimesed, kes neis majades elasid — head ja pahad, lõbusad ja tusased, virged ja väsinud.

Tilli kuulas mind väga tähelepanelikult, sest tema vahetunnid kuskilinnlastega olid võrdlemisi teravad. Tilli ei taibanud, miks kuskilinnlased armastasid just nimelt kohupiima murulauguga. Tilli vihkas kohupiima ja sõi seda alati päranisui nõnda, et teised pereliikmed olid sunnitud tema valget kurku nägema ja ühtlugu oma isust ilma jääma. Tilli oli viieaastane, kõhn ja uudishimulik. Ta nõudis, et ma talle iga päev Kuskilinnast räägiksin ning kohupiima sõi ta vaenuliku jahedusega nagu mingit pealekaubakraami.

«Ühel päeval,» nii ma jutustasin, «tegi üks Kuskilinnast nõunik ettepaneku rajada uute majade lamedatele katusetele laste mänguväljakud koos kuldkalatiikidega. Tolle hea linnanõuniku nimi oli doktor Weisskäse.»

Tilli põrnitses mind vaikides ja kokkusurutud huulil.

«Lapsed hakkasid kuldkalu kasvatama. Iga laps hankis endale ühe isakala ja ühe emakala ning nendest sai nii palju kuldkalalapsi, et varusta kas või tervet maad. Kurat aga tahtis, et just linnanõunik Harzeri korteri kohal asuv kuldkalatiik...»

«Kes on kurat?»

«Loomulikult pole kuradit olemas. Kuid nõnda räägitakse, kui miskit lahti on ja kui ei teata, milles asi seisab. Nojah, kurat tahtis, et just linnanõunik Harzeri korteri kohal asuv kuldkalatiik hakkaks vett läbi laskma ja et linnanõuniku elutoa lakke tekiks suur veelaik. Harzer kuulutas seepeale vihaselt: «Lõpp sellele kuldkalajaburdu-sele! See juhib meie laste tähelepanu põhiülesannetelt kõrvale!»

Kuid midagi muuta polnud enam võimalik. Et näiteks kõiki kuldkalu nagu sardiine karpi toppida, selleks oleks tarvis olnud sadu miljoneid karpe. Sestap jäetigi kuldkalad ellu. Lapsed toitsid neid, sõid õhtuti oma kohupiima, õppisid aabitsat ja seda, kuidas ühiselt valitseda Kuskilinnast. Seda kõike õppisid nad ülimalt kiiresti, sest üldiselt on Kuskilinn üpris lustlik linn.»

Aastatega Tilli nõuded kasvasid. Niisugused üldtuntud kasvatuspsühholoogilised ja didaktilised detailid nagu kohupiimaasjandus panid teda muigama. Liialdused, nagu kuldkalauputus, lükkas ta viisakalt, ent kindlalt tagasi. Mõtlesin välja üha uusi lugusid, ja peatselt märkasime mõlemad, Tilli ja mina, et Kuskilinn ei asunudki teab kus, vaid oli suuresti sarnane linnaga, kus elasime meie ise.

Otsustasin tookord, et kirjutan üles kõik, mis sünnib meie perekonnas, meie tänaval, meie Kuskilinnas. Aga juba siis aimasin ette raskusi, mis tekiks loole lõpu leidmisel.

Olengule järgnenud päeval lasi meie kaadriosakonna juhataja Kohlmann mind oma kabinetti kutsuda. Kohlmanniga on mul alati raske juttu ajada, see on puhta piin. Asi seisab nimelt selles, et Kohlmann selle asemel, et rääkida, korraldab tingimata jutuaajamise. Iga normaalne inimene näiteks ütleks: «Laena mulle kümme

marka!» Aga kui Kohlmann peaks niisuguse täbara asjaga lagedale tulema, alustaks ta oma juttu arutlustega raha osast rahvamajanduses.

Veelgi hullem on see, et kiirkursus inimestega suhtlemise psühholoogiast on Kohlmanni sootuks segaseks ajanud. Niisiis peab Kohlmann end psühholoogiks, näeb oma vastasistuja läbi otsekui psühhiaater, ja tema sõnaseade on rangelt teaduslik.

«Seega siis, mu kallis kolleeg Lerche, me ei lasknud sind mitte asjata kutsuda.»

See ärritab mind nii, et kukun peaaegu toolilt maha. Ta räägib «meie» ja peab silmas ainult ennast. Ja veel: «Mitte ilma põhjuse!» Ütelgu siis oma tobe põhjus välja! Solvun hõlpsasti, kui keegi ütleb «mitte ilma põhjuse», ise seejuures salapäraselt naeratades ja käitudes nagu kallid jõuluvana. Ja istu siis ning naerata mingit äpardunud naeratust, mis koosneb ärrituse, kannatlikkuse ja ootuse segust.

«Jah, ja siis?» küsin kähiseval häälel, seejuures rängalt jõudu pingutades, sest jumala eest: ta saadab mu oma jõuluvanaaeratusena teise ilma.

«Nagu meil igamees teab, oled sa, kolleeg, rikkaliku... fantaasiaga.»

Tõusen ja tahan ära minna.

«Mis sinul nii äkki hakkas?»

«Ma ei taha enam kuulda sõna fantaasia,» vastan ja istun vastumeelselt tagasi.

«Me oleme väga tähelepanelikult jälginud,» seletab Kohlmann edasi, «kuidas sa kirjaseadmise valdkonnas edasi arened. Mul tarvitseb mõelda vaid sinu kärtsudele kaastöödele, mida oled teinud tehasinghäälingule.»

Tõsi küll, mõnikord kirjutan meie tehaselehele ühteist, pean brigaadi päevikut ja vahetevahel olen ka tehasinghäälingule mõne nupu teinud. Kriitilises plaanis. Üks nendest käis Kohlmanni tööstiili pihta. Ja nüüd nimetab ta seda kärtsuks! Kärts on selline sõna, mis tekitab minus lausa füüsilist vastikust. Kärts — see pole üldsegi sõna, vaid möga, ja kui ma kirjutaksin kas või kaksteist romaani, seda sõna ei kasutaks ma ainsatki korda!

Kohlmann ei tahtnud ütelda, et su kriitika oli asja eest, või et see oli täppi läinud ning igati õigustatud, veel

vähem siis, et sellest oli abi. Et ta seda kõike ütelda ei taha, siis ütleb ta — kärts.

«Nii paistab see sinule, kolleeg Kohlmann.»

«Ei, ei. Mitte nii tagasihoidlikult!»

Säh sulle sousti, kuidas ma tagasihoidlik olen? Mul on kavas kunagi hiljem, kui ma juba üle seitsmekümne olen, tuhandeleheküljeline romaan kirjutada. Mitte ainsatki lehekülge alla tuhande. Ja on's see siis tagasihoidlikkus?

Ma ei suuda oma viha maha suruda. Miks on Kohlmann oma asjas nii kindel? Miks teeb ta sellise näo, nagu oleks tema maailma looja, et on selle just praegu loonud ja teab seetõttu kõige paremini, kuidas miski asi on korraldatud. Tema Kohlmanni-maailmas. Kus mina olen tagasihoidlik! Usun, et trummeldasin Kohlmanni lauaplaadi vastu mingit sõjaväemarssi, arvan, vist Yorki marssi.

Kohlmann põrnitses mu sõrmeotsi vahtida, otsekui koguneks nendele mingi õnnetus. Tema naeratus kadus ja paistis, et tal hakkas järsku kiire. Oma trummeldamisega ajasin tal etenduse untsu. Aegamööda ja nautlevalt oli ta tahtnud oma «põhjuse» kattet vabastada, kuid nüüd sõnas ta ise mu sõrmeotsi kiigates kähku: «Nagu sa tead, teeb meie ettevõtte ringhäälingu toimetaja kaugõppes lõpueksameid, — jäta oma kopsimine ometi kord järele! — ja meil on sulle palve, et vahepealse aja, mõni nädal...»

«Lerche? Papagoiks? Ei!»

«Mis asja siin papagoiga tegemist?»

Või mis on papagoiga tegemist? Seesinane Kohlmann teadis täpselt, miks ettevõtteringhäälingu toimetajat papagoiks kutsuti!

«Tere hommikust, kallid kolleegid! Teie ringhääling soovib teile head reisi!»

Selle peale naeravad juhid ja dispetšeriplikad, lukksepad töökojas ja koristajatädi tagavaraosade laos, terve autobas naerab.

«Head õhtut, kallid kolleegid, teie ringhääling soovib teile head koduteed!»

Noh, ja nagu ma ei teaks!

Kui on pikka aega väljas oldud, kolm-nelisada kilomeetrit öist teed udus ja kiilasjääga selja taha jäetud, ja kui siis kabiinist välja astutakse, põlved otsekui pudrust ja peas tunne nagu oleks sada grammi hinge all, kui selja taga on päevane vahetus ning öine takkapihta — aga seal kusagil üleval istub keegi kenasti väljamaganu mik-

rofonni ette, heidab rõõmsa pilgu alla, ise niisugune prul-lakas, kohvi järele lõhnav ja lausub tissika lastemamma toonil: «Tere hommikut, kallid kolleegid! Teie ringhääling soovib teile head reisi!» Kui midagi niisugust on omal nahal järele proovitud, tekib ettevõtteringhäälingu toime-tajate vastu tülgaistus kogu eluks.

«Ei.»

«Mida see tähendab?»

«Hädaabi korras taksojuht, hädaabi korras papagoi! Aga mis saab mu külmutusautost?»

«Kuula siis ometi, eks me midagi ikka välja mõtle.»

«Kes on see «me»?» avan kaardid. «Sa mõtled, sina oled otsustanud, sina oled midagi välja mõelnud. Mitte mingil juhul, mitte kunagi ei võta ma vastu plaanilise papagoi kohta!»

Ma lausa karjun ja kusagil ajusopis paneb see mind ennastki imestama.

Siis põrutab ka Kohlmann: «Kas sa siis üldse ei tahagi kvalifitseeruda?»

«Mul on vaja oma häält hoida!» möirgan vastuseks. «Tahan ooperisse tenoriks või bassiks, olenevalt kumb koht parajasti vakantne peaks olema!»

Nüüd soolasin küll üle. Ma ennast tunnen. Praegu ütlesin küll lollisti.

Kindlusetunne kadus Kohlmanni näolt, ta pilgutas erutusest silmi ja äkki tekkis minus sügav, valuline kaastunne selle mehe vastu, sest ta eksib alatasa ning ei märka mitte kunagi, et ta on eksinud. Ja et ta seda ealeski ei taipu, kogu oma elu kestelgi mitte, siis tekkis mul korraka niisugune eriline tunne, et teda ei tohi ärritada, muidu võiks tal süda valutama hakata.

«Pealegi tahan kaugõppesse astuda. Liiklusinseneriks õppima.»

«Ammu oleksid võinud mulle seda öelda.»

«Tean seda isegi alles eilsest peale. Täpsemalt, eile õhtust saadik.»

Kodus istus Tilli oma reisikoti otsas, teksad jalas ja FDJ-pluus seljas. Tema kõrval seisis Tina ja jälgis ahas-tades, kuidas meie pere laiali laguneb. Gerd oli juba vara-hommikul spordi- ja tehnikaühingu laagrisse sõitnud, see-

järele olid kaksikud asunud teeles oma suvemängude maale. Nüüd tahtsin ma ka Tilli raudteejaama viia.

Ema vaatas mitmel korral vargsi kella. Teadsin, et ta ootab Renit, kes pidi täna õpetajate instituudist koju jõudma ja majapidamisohjad oma kätte võtma, et ema võiks end tõlketööle pühendada. Sõnaraamatud olid juba kirjutuslauale ilmunud.

Ema tõlkis inglise keelest. Olen vahel selle üle pead murdnud, miks ta seda teeb. Pärast sõda oli ta ameerik-laste juures tõlgiks. Võib-olla tahtis ta nüüd oma keele-lisi teadmisi värskendada? Seda kindlasti ka, ja ehk kujut-tas tõlkimine talle omalaadset sportlikku lõdvestust. Kuid mulle paistab, et need oletused ei sisalda täit vastust.

«Ära sa ometigi mõtle, et tahan teist lihtsalt lahti saada,» seletas ema närvilises kimbatuses.

«Eks see ole ometi ju tore ka?»

Reisikoti läbi lahtise autoakna tagaistmele visanud, las-kus Tilli täie enesestmõistetavusega minu «Volga» istmele.

Ema tõmbas mu kättpidi tagasi.

«Kas ikka kõik läheb kenasti korda?»

«Roberti pärast või?»

Ema noogutas.

«Kas sa siis Tillit ei usalda?»

«Ütle sina ka talle mõni sõna, kuuled.»

«Jaa, jah!»

Kui tüüpiline see kõik oli! Mis tulu oleks võinud tulla mõnest sõnast? Umbes et, tead, Tilli, sõprus on üks kena asi, ainult ta ei tohiks liig kaugele minna. Jama! Sõprus peab minema nii kaugele kui eales võimalik. Või pidin ma Tillile ütlema, et armastus võib ka lapsi kaasa tuua? Seda Tilli ometi teadis! Elupäevad teadis. Mis siis veel, kui mitte armastus?

«Ega sa juhuslikult Reinhardti tänava kaudu ei sõida?»

Igaüks teab, et raudteejaama sõites pole kellelgi Rein-hardti tänavaga pistmist.

«Too härra istub kindlasti oma kohvrite otsas ja ootab takso?»

«Ta tahtis jalgsi jaama lipata! Aga ma ütlesin talle, et sina oled ekstra.»

Tillil on tuhandeid eriomadusi, aga sealtmaalt, kust ta Robertit tunneb, on kõigele lisandunud rafineeritus.

Kutsusime vinnilise Roberti autosse. Tema lopsakad

juuksed olid siledalt laubale kammitud, tema hoiak väärakas ja rüht sirge. Nooti ta tundis. Selles laagris oli ta käinud mitmed aastad järjest. Mida kaugemale jõudsi Reinhardti tänavast, seda elavamaks muutus Robert oma seletustes.

«Ohtul mängivad nad mingit marssi, sedasi.» Ta vilistas seda meile ette.

«Siis hakkab öörahu. Kui rühmajuhid sööklas viibivad, tuleb öökull.»

«Öökull?»

«Ära katkesta,» kutsus Tilli mind korrale.

Robert oli nõus edasi rääkima.

«Öökulliks nimetatakse seda, kui me endile tekid ümber tõmbame, tüdrukute telki läheme, mõne vembu viskame ja mingi sedeli maha jätame, näiteks et võite homme ranas pöögi juures miskit sellist üle elada, mida teil veel iialgi pole üle elada tulnud!»

Tilli jälgis Roberti sõnu erksalt ja suure tähelepanuga, nina endal kergelt krimpsus, mis lubas otsustada, et Tilli kriitikameel pole veel sugugi surnud.

«Ja siis, mida need tüdrukud näha saavad?»

«Niisama, mõnd vempu.»

Milles aga vemp seisnes, sellest Robert ei rääkinud. Et tegemist oli vembuga, siis oli iga edasine sõna muidugi liiast.

«Ja seda tehakse igal aastal?» uurisin edasi.

«Nüüd enam mitte!» oli Robert veidi pahane. «Kaks aastat tagasi küll.»

«Öökull on mage,» ütles Tilli. Robert noogutas. Oldi ühel meelel, öökull loeti lapsikuseks ja jutul lõpp. Aga mis siis praegu järgneb «head-ööd-marsile»? Seda ma enam teada ei saanud, sest vahepeal olime juba jaama jõudnud. Perroonil ulatas Robert mulle käe ja sõnas väga tõsiselt: «Tilli on minu kaitse all!»

Uskusin teda.

Tilli läks ja Spargel tuli. Kui ma vaksalist väljusin, seisis ta mu auto kõrval.

«Kollee, kas vaba?»

«Vaba, kollee.»

Mis pagana kollee? Väevalt ta küll autojuht oli. Hele ülikond ja valge särk vaidlesid sellele vastu. Ka kohver, papist ja karvaseks kulunud tudengisumadan. Teisest küljest aga paistis, et ta nende õnneseente hulka ei kuulu,

sest lips oli tal järele lastud ja käised üles keeratud. Võib-olla siiski autojuht? Sügav püstkurd laubal võis olla tekkinud pilukil silmadega sõitmisest öösel või vastu päikest.

Ja pikk oli see poiss. Igast lohust läbi sõites müksas peaga lakke. Üliõpilaseks ta siiski ei kõlvanud, oli liialt vana, meelekohtadel leidus juba hallegi juukseid. Kuid õpivad ju tont teab kes.

Olen üpris hell, kui tuleb mõni üleskääritud käistega mees, kes pole veel õieti kohalegi jõudnud, aga leiab võimaliku olevat meie busside asjus midagi kokku iriseda. Meie bussid on muidugi ühed vanad kärud, kuid ega see mees ju uusi kaasa ei toonud! Ja pidin ma talle siis selgitama, et bussid on rakkes ööl ja päeval? Et kolmandik sõidukitest seisab pidevalt remondis? Selle koha pealt ei saa ka sihukene tagumikukangelane, nagu see siin, aidata!

«Eks nii ole igal pool,» ütles võõras. «Teil on oma viis linnaliini ja ettevõtetetransport, aga ettevõttebussid sõidavad ühes vahetuses, seisavad kakskümmend tundi garaazis ja läigivad rasvast.»

Soh, loll see mees küll ei olnud. Üht-teist pidi ta maailmas ikka näinud olema. Ja pea oli tal otsas mitte üksnes minu auto lae togimiseks.

«Minu nimi on Spargel,» ütles ta, kui autost väljus.

«Me saame veel kokku.»

Spargel, sparglipea! Eks me oota ära.

Järgmistel päevadel saime enamat teada. Räägiti, et ta olla Halles ja Schwedtis käinud kogemusi omandamas. Et tal olla sihiks luua meil liikluse prognoosimise töörühm.

«Aidaku meid meie sogast välja, küllap me prognoosidega ise toime tuleme. Mis sa arvad, Lerche?» küsis üks kolleeg.

«Sparglipeal on rohkem hinge taga, kui ta välja laseb paista,» vastasin elutargalt, kuid eks olnud kolleegidel omad kogemused.

Algul polnud Sparglit milleski märgata. Ta ei pidanud ühtegi kõnet, ei pööranud midagi pea peale ja ei vussinud meie tööd. Ainult vahetevahel ilmus ta kord siin, kord seal nähtavale, esitas küsimusi kütusekulu, ooteagade ja kooramatuse kohta ning marssis kommentaarideta edasi.

«See hakkab tagasihoidlikult pihta ja laseb siis tasapisi lödvale,» arvasid kolleegid.

Ühel päeval oli mul kiire pärast töö lõppu koju jõuda. Tinal pidi midagi viga olema. Hommikul oli ta voodisse

jäänud, tal oli kuigipalju palavikku ja silmad peas punased. Kui ma dispetšeriruumis pabereid ja süütevõtit ära andsin, ilmus äkki Spargel mu kõrvale.

«Üks meie bussidest on kusagil toppama jäänud,» ütles ta.

Teada asi. Sa oled oma kaheksa tundi nagu veskis olnud ja kui sa just koju tahad minna, on mingis jumalast neetud kohas mingi buss teele jäänud. Spargel kindlasti teadis, et olin sõjaväes bussijuhtimise load saanud, ega ta muidu poleks minu juurde tulnud.

«Las ta seisab,» vastasin ja võtsin oma mapi.

«Reisiseltskond istub kõrtsis. Kolme ja poole tunniga võiksime kohale jõuda.»

«Võiksime!» See oli minu jaoks juba liig.

«Eks sõida siis sinna ja too nad ära!» See kukkus mul järsult välja. Aga mul oli hirm, et Tinaga on midagi tõsist lahti. «Või oled sa ainult prognoosimises kodus?»

«Olen sõitnud küll.» Ta polnud solvunud. «Aga parem oleks kahekesi. Mu praktika on napp.»

Viskasin oma mapi letile tagasi. «Ilus pask!»

Ta irvitas nagu üks sparglipea üldse võib irvitada, nagu ehne tagumikunühkija. Ja üks ta ikka kuidagiviisi sõita ka oskas. Võib-olla ehk pisut teoreetiliselt: kurve ta ei lõiganud, asulates jäi viiekümnest allapoole ja aeg-ajalt viskas ta pilgu tahavaatepeeglist, et kas pika tagaosaga mõni majanurk äkki kaasa pole tiritud. Sõitis nagu diplomaatlikult insener muistegi.

Istusin kõrvalistmel, käed vaheliti ja jalad ette sirutatud.

«Leetrid. Kuidas need leetrid õige välja näevad?»

«Minu arust ilmuvad näole punased laigud.»

Sparglil enesel olid punased laigud näol, erutusest.

«On sul lapsi?» küsis ta.

«Kuus tükki.»

Esimest korda tõstis ta nüüd pilgu teelt.

«Õed-vennad,» rahustasin teda.

«Sa jäid mulle kohe silma,» ütles Spargel.

«Kujutad sa enesele seda pilti ette, kuidas nood välja näevad, kui nad kolm ja pool tundi on kõrtsis istunud? Seal sa alles saad asju kuulda, mu kullake! Ja ükspuha, mille pihta.»

«Ma arvasin juba, et saadad mind üksinda teele,» ütles Spargel. Siis olime mõlemad vait.

Praegu sõitis ta juba kindlamalt, enam ei olnud mõlemad käed rooli ümber klammerdunud. Mootor töötas ühtlaselt ja kindlalt. Märkas, et Spargel lasi end lõdvale ja hakkas sõidust mõnu tundma. Jälle mõtlesin ma selle peale, et miks see neetud sõitmine isegi siis, kui oled aastaid sõitnud, kas või pärast kuut järjest rooli taga istutud tundi, ikka veel lõppkokkuvõttes mõnu pakub!

«Tahad vahetada?»

«Ei, lase edasi. Sigaretti?»

Tegime suitsu.

«See ennestine prognoosi-jutt oli möga,» laususin. Eks ju öeldakse ühte kui teist, aga kui kellegagi koos sõidetakse, olgu vahekorrad selged.

«Hm! Leetrid. Minu arust ei ole need ohtlikud. Ma ei tea, kas minu oma on neid põdenud või mitte. Poiss käib praegu koolis.»

Spargel jäi mõttesse ja raputas siis pead.

«On ikka keskmist viisi kogemusigi saadud minu kuulsusrikka elu vältel. Pärast abituuriumi kolm aastat sõjaväeteenistust, pärast seda ehitusel kalluri peal. Hea seegi. Sai raha teenida ja võis vähekeste vanu toetada. Alati ei saanud ju üksi enesele mõelda, pärast sõda polnud sootumaks kerge. Mõnest kuust sai kolm aastat. Polnud just kehv õpiaeg, ütlen ma sulle. Mida kõike ma vedanud pole. Tean, kuhu kaob kalluritäis kruusa, kui see kohale ei jõua. Tean ka seda, kuidas see maha kantakse. Pead ennast neetult kavalaks, aga oled nii linnupoja-moodi kaval. Sulle piisab, kui sa piuksu asjale sekka võid piiksatada. Mulle tundus, et olen üsna nutikas poiss, kui ühele plaanijale ütlesin: «Kas te üldse teate, kuidas kruus alati kaduma läheb?» Too aga pörutas mulle: «Käruta oma kruus, ise tead kuhu, sa pasapüks! Ja tule jälle, kui sa meid uuehitiste transpordiosakonnas aidata võid!»

«Ja siis läksidki õppima?»

«Jah, ja võtsin naise. Tudengiabielu. Sama kursus, sama eriala, ainult lainepikkus oli erinev. Enne riigieksameid olime juba lahutatud. Mul kukuvad asjad ikka tobedalt välja.»

«Kuidas on, kui sedasi koju tulla? Ma mõtlen, naisega, arvatavasti saad sa minust õigesti aru. Minu arust peaks see ikka meeldiv olema või nii.»

«Elasime mingis katusèkambris. Alguses oli sellest küllalt, aga siis läks kitsaks. Tuba jäi aina väiksemaks, ma ei

oska seda seletada. Siis tuli üliõpilasklubi, labrakad sõpradega, lauluansambel. Tudengiabiellus ei olnud ühtlasi koos, ajajaotus on kummalgi erinev.

Keegi kunstitudeng seletas talle liikumist van Goghi maastikes. Naistel, Lerche, on spetsiaalantenn, kõige nõrgemaidki signaale võtavad vastu, ainult lainepikkus olgu õige. Rähutu maastik. Uurisin neid pilte küllaga ja praegu tunnen ma van Goghi iga pilti. Eks ta ole.»

«Ja too lõi siis tüdruku üle?»

«Ma arvan, et kumbki neist ei käsitanud asja nõnda. Nad ei tahtnud midagi katki teha, saad aru. Ma olen selle värgiga peaaegu aru kaotanud.»

«Võtsid sa tollel mehel siis vähemalt kraest? Mina poleks küll pühitsenud.»

«Istu nüüd sina rooli taha!» juhtis ta bussi teeveerde.

Kui olime kohad vahetanud, jäi ta longuvajunult istmele kügelema ja teed põrnitsema.

Olin liialt pingsalt omade mõtetega ametis ja ei kaalunud oma küsimust kuigi põhjalikult: «Sa vist oleksid hea meelega tahtnud maalikunstnikuks saada, selliseks nagu van Gogh?»

«Jah.»

Ma ei tea, kuidas ma Stephan Sonntagile mõeldes sellise küsimuse peale tuln. Ei meeldinud mulle ka see, et Spargel jalamaid vastas.

«Issanda teed on imelikud, nagu meie, marksistid, tavatseme rääkida. Mis on kuulsad «Punased viinapuuaiad» ühe suure linna liikluse vastu? Sina peaksid mind mõistma, ma räägin pidevast liikumisest, kohtumistest, lahkumistest, saabumistest ja ärasõitudest, sellest mõttekast kaosest.»

Hakkasin vilistama, lisasin gaasi ja tuututasin vile taktis.

«Miks, küsin ma sinult,» jätkas Spargel, «ehitavad väikemehed terveid linnu, keerutavad neis oma autodega ringi, veavad kive ja plastmassindiaanlasi? Miks lasevad nad endile kas või püksi, kui neil õnnestub oma mänguraudteel korraga kolm rongi käiku lasta? Neil on asjast ülevaade ja nad panevad selle liikuma. Saad sa aru? Neist saavad nagu jumalad! Meie elukutse nõuab, et sul kusagil kuklasopis väikemees alles jääks.»

Hetkeks kahtlesin, et kas ta ikka tõesti ütles «meie elukutse», aga ma olin ikkagi õigesti kuulnud, pigistasin

mootorist viimase välja ning teeveersed puud pistsid meist meretuulena mööda vuhisema.

«Pasakaarik!» hõikas teelejäänud bussi juht meile vastu. «Telg on pudruks! Need seal sees tõmbavad endid täis, ja meiesugune joob kohvi! Kohvi ja veel kord kohvi! Kaheksa tassi. Seda kuluks mu arstil teada saada!»

Tagasiteel ei olnud meil enam endist vastastikust arusaamist. Meil oli pardal mingi juuksurite artell. Nad laulsid peamiselt üht ja sama laulu, ikka muudkui: «Adelheid, mu aeda kingi päkapikk!» Tuleb välja, et juuksurid suudavad ka valjemat häält teha, kui seda võiks oletada nende töötubade väärrika sumina järgi.

«Sa maga veidike,» ütlesin Sparglile. Hiljem võttis ta veel korra rooli üle.

«Sa tahad kaugõppesse minna?» küsis ta, kui me dispetšeriruumis lahku läksime. «Kohlmann ütles mulle. Ta olla hirmsasti vaeva näinud,» irvitas Spargel. «Aga nüüd olevat kõik selge.»

«Ah jaa, Kohlmann! Temata ei oleks see nõnda kähku käinud küll.»

Kodus oli Reni mul ukse peal vastas.

«Kust sa praegu tuled? Viina järele haised!»

«See on reisiseltskonnast, kulla õeke. Sina seda muidugi ei usu, aga ma pole piisakestki...»

«Tinal on nelikümmend palavikku.»

Ema pani külmi mähiseid, isa istus Tina voodi ääres, hoidis tal kätt ja laulis matkimatul puutöömehe häälel kolmest mustlasest, keda ta oli korrd kohanud. Ka kaksikud ei maganud veel. Olin kavatsenud oma otsuse kõikidele teatavaks teha, kuid Tina oli haige...

TILLI

Pika raudteesõidu jooksul võib üsna mõndagi läbi elada!

Esiotsa näitas Famos kaarditrikke, ja seda ainult põhjusel, et poisid kogu aeg skatti ei mängiks.

«Kaardimäng võib kireks kujuneda,» ütles Famos. «Aga kui mõni kirg kasu ei too, siis on ta ohtlik!»

Istun akna all ja näen, kuidas Famos nõiub oma parema kõrva tagant välja ärtu emandat ning mõtisklen ise, mis asi on kirg ja kuidas võib üks kirg ohtlikuks muutuda. Osavalt segab Famos kaarte, tõstab paki pooleks ja laseb siis mõlemad pooled ainsa hetkega särtsti vaheliti. Igatahes tekib mul kuri kahtlus, et küllap on Famoski kunagi kirglikult kaarte mänginud. Kui Famos kasutab sõna «kirg», kõlab see tema suus nagu mõne haiguse nimetus. Hoiduge külmetamast!

Robert oli esimene, kes triki ärtu emandaga läbi nägi. Vaikselt sosistas ta sellest mulle kõrva. Famos ähvardas meid sõrmeviibutusega, aga ega me midagi ei reeda. Üldse on päris ehtne pidupäevatunne. Olen nii rõõmus, et pistaks või ulguma. Mõni vennike peaks sellest ju ometi aru saama! Usun, et teistelgi on samasugune meeleolu, sest istume kõik nõnda nagu Tina siis, kui ta vannist tulnuna peaaegu suigub.

Üksteise järel jõuavad ka teised Famose kaarditriki jälile, kuid keegi ei hakka ta rõõmu rikkuma. Famos ise ei märka muidugi midagi ja veel vähemasti viiel korral tirib ta emanda oma kõrva tagant nähtavale. Ja iga kord, kui ta väljanõiutud ärtu emandat meie ninade all saab hoida, rõõmutseb ta nagu pisikene poisu. Paaril korral sähvatab mul läbi pea mõte, et oleme juba õige täiskasvanud. Just nii see paistab, sest me kõik teeme näo,

nagu kujutaks kaarditrikk meile mingit ilmseletamatut fenomeni!

On juhtunud midagi uut: Lilo istub pika Harry kõrval, see ei ole juhus, muidugi mõista, ja mitte lihtsalt Harry kõrval, vaid poolest saadik poisi laia selja varjus. Paistab, justkui oleks Harry Lilo päästnud, nagu oleks ta ise Lilo oma selja taha peitnud.

Ka on sellega seletatav, miks Bambi seisab väljas koridoris ja nõjatub otsaesisega vastu akent. Ainult vahetevahel vaatab ta meie juurde sisse, nagu oleksime me kõik milleski süüdi.

Viimasel koolipäevalgi oli Bambi toonud Lilole laternaposti otsast alla mingi paberlipukese, sest Lilo oli seda soovinud. Alla tulles Bambi libastus ja väänas oma jala välja. Aga Lilo võttis oma kingituse vastu kui enesestmõistetavuse. Nüüd aga istub ta enesestmõistetavalt Harry kõrval.

Ma ei tea, mis inimene see Lilo küll on. Kunagi oli ta minu sõbratar, kuid need ajad on ammu möödas. See oli siis, kui me mõlemad merele tahtsime...

Pettusin Lilos suuresti selle peale, mis ta Gojkoga tegi. Gojko on meie võimlemisõpetaja, välimuselt nagu Gojko Mitić, ainult mingil moel inimlikum või kuidas seda nüüd ütelda. Igatahes on ta veel päris noor, pealegi praktikant. Aga et Lilo just väikese Gojkoga nii tegi, on mu meelest maotu! Asi oli nimelt nõnda: kuna meil bioloogilistel põhjustel mitte kõik neli nädalat ühtviisi head pole, siis sellistel puhkudel pole meil tarvis võimlemistunnist osa võtta. Seda kõike pidi Gojkole peenetundelisemalt serveerima, sest ollakse ometi naine ja Gojko on meesterahvas. Aga Lilo, selleks et võimlemistunnist mitte osa võtta, tõi tervelt neliteist päeva põhjuseks just selle asjaolu. Loomulikult ei vaielnud Gojko vastu, ja mida sellisel noorel mehel olekski ütelda olnud? Arvan, et ta lihtsalt ei tahtnud Lilo väärikust riivata. Aga Gojko juhendaja, vana võimlemisõpetaja, kes ise igas tunnis viibib, tema nimi on proua Schmatter, oli juba kaks kuud seda lugu silmas pidanud. Ja siis sekkus asjasse just tema.

«Kuigi ma olen juba üle kuuekümnene,» ütles ta nii valjusti, et sõnad kajasid üle terve võimla, «aga ma suudan päris hästi meelde tuletada, kuidas need asjad tollal käisid!»

Lilol tuli võimlema hakata. Muidugi tegi Gojko näo,

nagu poleks temal juhtunust külma ega sooja, kuid Lilo oli blameeritud.

Famos kasutab sõidutunde meie rikastamiseks praktiliste nõuannetega, nagu ta ise ütleb. Seejuures vahib ta ühtelugu Harry ja Lilo poole, kuid tema jutu tegelikku tuuma võib üksnes aimata.

«Thjaa, põhimõtteliselt ei saa sinna midagi parata,» alustab Famos. «See on kord juba seaduspärane loodusnähtus, et sugupooled teataval määral graviteeruvad, aga...» Ta ise vahib meile seejuures otsa nii, nagu peaks nüüd mingi jalustrabav ilmutus kuuldavale tulema.

«Ainult see kõik peab olema kantud sügavast mõttest.»

Famos võitleb, nagu seisaks tema ees mõni nähtamatu vaenlane, kuid tal ei ole mingit tahtmist oma kaarte liialt lagedale käia.

Robertit ja mind paneb muigama, sest meie kõrval istub väike Isette ja kuulab tähelepanelikult Famosi sügavalt teaduslikke seletusi, endal silmad nii pärani kui vähegi võimalik. Kuid ma vean kihla, et Isettel pole aimugi, millistest seaduspärastest loodusnähtustest Famos räägib.

«Teatav kindel kord olgu olla, poisid!» ütleb Famos ja me kõik vahime talle üpris ükskõiksete nägudega otsa. Võiksin koguni kinnitada, et need asjad pole meile ühelegi nii väga uudsed, vahest ehk Isette välja arvatud. Igal juhul üks on selge: Ohmi seaduse seletamisega tuleb Famos paremini toime.

Sellel sõidul läks Robertiga midagi liimist lahti. Ma ei tohi sellele mõelda, ma püüan seda pidevalt unustada. Igatahes sõidust saadik me teineteisega ei räägi.

Lugu algas nõnda, et ühes peatuses ostsid poisid salamahti sigarette ja suitsetasid neid pärast tualettruumis. Tean, et Robert pole varem kunagi suitsetanud, aga tolle sõidu ajal oli ta justkui ümber vahetatud. Ta käitus õige väljakutsuvalt.

«Täpipealt minu mark!» lärmas ta. «Anna pläru juba siia!» lisas ta juurde.

Siin oli miskit mängus.

Pärast suitsu hakkas tal paha, ta läks näost kollaseks ning vajus täitsa ära ja nõnda oli ta häbemata naeruväärne! Tulevane lendur, kellel on sant olla, sest et ta tualetis salaja suitsetas!

Kõige hullem aga juhtus öösel. Enamik rahvast magas. Ka Famos oli lühikeseks ajaks loobunud võitlemast oma

nähtamatu vastasega. Bambi istus nüüd meie juures kupees, ainult Harry ja Lilo olid juba tükk aega kaotsis.

Äkki tõi väike Isette teate. Ta on nimelt väga uudishimulik ja oli heitnud pilgu esimese klassi kupeesse.

«Pikk Harry istub Liloga esimeses klassis,» jagas ta meiega oma uudist.

Bambi tegi, nagu ei oleks ta midagi kuulnud, ainult Tolle, kes pakiriiulil pikutas, küsis: «Ja mis siis?»

«Nad suudlevad ja nii edasi,» ütles Isette sellise tooniga, nagu teataks ta päikesetõusust südaööl.

«Mis tähendab ja nii edasi?» küsis Tolle.

«Ma lihtsalt ütlen,» vastas väike Isette.

«Siis on ju väga tore, kui sa ainult seda räägid,» seadis Tolle end mõnusasti pikali ja haigutas valjusti.

Robert seisis parajasti väljas. Läksin tema juurde, ja siis ta küsis, kas ka meie ei peaks esimesse klassi minema.

«Miks?» küsisin, aga väga vaikselt, sest mul oli tunne, et võin lämbuda.

«Seal on need värgid hubasemad,» ütles Robert ja mingil seletamatul põhjusel kõlas see otsekui mingi sigadus.

«Võid ju minna!» ütlesin ainult ja jätsin ta sinnasammas edasi seisma.

Mispärast? Liiatigi olen juba oma sadakond korda enesele ette kujutanud, mil viisil see võiks toimuda, kui ma Robertile suud annan. Aga ärgu mõeldagu, et mul sellest kahju on. Ainult praegu usun ma täiesti kindlalt, et olen pisut komplitseeritud. Sellel kõigel pole midagi pistmist korruga, millest räägib Famos. Sellel on pistmist Robertiga, sest ma ei või teda sallida, kui ta ise end madaldab.

Ja veel toimus midagi! Harry ja Lilo istusid jälle meie kupees ning jälle olid kõik mingil põhjusel virged. Siis juhtus aga midagi kohutavat, igal juhul minule oli see kohutav, ja olgu Famos tänatud, et ma häbi pärast surnud ei ole.

Nimelt sai Famos oma manitsuste teise tuuri just lõpetatud, öeldes veel: «Niisiis, kenasti piiri pidada!» kui Lilo küsis: «Härä Famos, miks teie veel abielus ei ole?»

Järsku oli kupees väga vaikne, sest igamees tundis — tegemist oli olnud jultumusega. Vähemasti meil polnud sellega mingit pistmist. Pean ütlema, et selle sõidu ajal läks Lilo järjest vastikumaks. Ta tahtis mõjuda nagu täiskasvanud naine, aga ometi teadsid kõik, kui väga ta pidi



mingi ja ripsmetušiga järele aitama, et üldse pilk talle pidama jääks.

Esiotsa mõtlesime, et Famos ei hakkagi vastama, sest just nüüdsama oli juhtunud see lipsu-lugu. Nimelt on Famos oma suhetes meiega, tüdrukutega, õige ebakindel. Minu ja väikese Isettega räägib ta vabalt ja avameelselt, aga niisugustega nagu Lilo läheb ta üpris iseäralikult teoreetiliseks.

Nojah. Famos seob endale lipsu kaela nagu mõne paela ja jääb mulje, et talle on lips üksnes selleks tarvilik, et parajal juhul miskit kinni siduda või katkenud lukuga kohvrit kokku tõmmata.

Lilol on nüüd uus komme teatud asjus otsuseid langetada!

«Härra Famos, teie lips pole õigesti seotud,» ütleb Lilo ja juba ta ripubki Famosel kaelas, seob lipsu korralikku windsorsõlme ja istub siis jälle oma kohale tagasi. Famos punastas aga ei öelnud midagi, ainult pöörutas mõned korrad pead, et kõvasti seotud sõlme veidikenegi lõdve-male saada.

Pärast niisugust lugu olime kindlad, et ega Famos Lilo häbematu küsimusele ei vastagi. Tema aga ütles siiski: «Kunagi ol mul tütarlaps ja arvasin, et armastan teda väga. Ta oli alati sellega hooles, et mu ülikond kenasti istuks ja et minu lips oleks seotud nagu kord ja kohus. Eks olnud see väga tähtis!»

Famos naeris ja meie kõik koos temaga, ainult Lilo naer oli pisut mõtlikum.

«Aga siis küsis mu tütarlaps mult ükskord, kas minu töö pole siiski kohutavalt üksluine, ikka ja alati võõraste lastega! Nende all mõtles ta teid. Ja siis sai mulle korraga täiesti selgeks, et selle koha pealt ei suuda ma talle ealeski midagi ära seletada. Üksnes siis armastatakse kedagi, kui armastatakse selle inimese unistusi, seda, mille nimel see inimene võitleb ja tööd rügab, mille nimel ta elab, kui mõistetakse kõike — tema rõõmu ja tema muret.»

«Kallis Lerche-rahvas!

Olen täitsa närvis ja ainult suure vaevaga suudan pastakat käes hoida. Iga päev on justkui terve elu. Tõused varakult muusika saatel üles ja kui uniselt telgist välja astud, rabab päike sind kas või jalust. Terve päev on sul käpas (armas Hannes, sina ehk taipad, mis ma mõtlen!).

Kõike tahaksin ma teile kirjeldada. Seda, kuidas maitseb külm tee suurest emailkatlast, kuidas lõhnab raudrohi hommikuse loenduse ajal, kui tõmbame masti sinise lipu. Ainult kui ma selle kõik kirja panen, tuleb parimal juhul välja mingi visand. Peale selle on meil telgis keegi, kellel kenakene hiire-hirm nahas. Igal õhtul vahib ta kõik koikualused läbi, kuigi seal pole mitte ühtegi hiirt. Tema isa on tähtis maksuametnik.

Meri, rahvas, meri on hommikul särts ja sätendab valla-tult, aga õhtul on ta tõsine ja leebe.

Tilli.»

«Aga Robert?» lasin silmad kirjast veel kord üle käia. «Kus on Robert? On's Tilli meie eest midagi varjata tahtnud? Miks ei kirjuta ta Robertist mitte kui midagi?»

Ema kibrutas otsaesist, naeratas leebelt ja andis mulle aega asjast aru saada.

«Küll sina, suurem, võid loll olla! Nii palju, kui mina välja loen, kirjutab Tilli ainult Robertist, terve kirja.»

Taevast vedas päeva kestes pilve ja töö lõppedes sadaski juba. Siis käis mul läbi pea, et Fred jõuab täna tagasi. Ma ei olnud teda õige mitmel päeval näinud. Fred oli alati sõidus ja ikka kohal just siis, kui teda vaja läks. Olgu see pealegi vastuoksus, aga nii see justament on. Enamasti ma ei tunne temast puudust ja seda teab ka tema. Tege-mist on täiesti ebasentimentalse sõprusega.

Sellistel sajustel õhtutel roomab Fredi viieteistkümnemeetrine veok autobaasi õuele. Kohe paiskab Fred kabiini-ukse pärani ja proökab üle terve platsi: «Hei, sina vana kapsas!» See tähendab, et nüüd on ta siis jälle kohal.

Ta hüppab kabiinist välja, kargleb ringi nagu hampelmann (et istumisest kangeid liikmeid jälle paika saada) ja peksab oma nahkmütsi miskipärast vastu põlve. Väga võimalik, et tal on tunne, nagu oleks ta nii kaua sõidus olnud, et pealaele jõudis paks tolmuhiht koguneda.

«Kas on miskit südamel?» küsib Fred.

Ma tean, mis teda huvitab, aga lasen tal veel pisut aega end küsimustega pommitada.

«Ma mõtlen kodu-asju.»

«Tema on kodus.»

«Keda sa silmas pead?»

Tõsijutt, küll on naljakas, kui Fred üritab teeselda. Aga

ta irvitab ka ise siis, kui märkab, et tema katsed osutuvad tulutuiks.

«Õde Reni on kodus. Võid talle väikese visiidi teha. Ta muutub aina rohkem ja rohkem õpetajaks. Niisugune vali tüüp: range pluus, terav nina. Aga mis ma ikka seletan, eks ole sinulgi koolis õpetajatega pistmist olnud.»

Noh, muidugi, ma tean! Selle koha pealt Fred nalja kaasa ei tee. Reni on ju pühadus. Ning Fred neis asjus riivamatu.

Aga just seepärast ma ütlesingi: «Ta läheb aina vastikumaks, aina peab kõiki kasvatama, kohe päeva läbi.» Aga siin pole Fredilt mingit solidaarsust oodata. Usun, et ta peab meid kõiki idiootideks, kes ei aimagi, kui tore on olla Reni kasvatada.

«Muide, seal väravavalvuri juures on midagi,» juhhib Fred jutu teisale.

«Mis asi?»

«Märg inimene presendist paslikmantlis. Usutavasti naisterahvas.»

«Ja meie siin plaperdame...» ja juba ma lippasin.

«Tulen korraks läbi, täna õhtul!» hõikas Fred mulle järele.

«Kurat sinuga, tule!»

Tanja oli väravavalvuriga jutusoonele saanud. Toetudes ühele küünarnukile, kummardus Tanja luugi kohale nagu keegi, kes tunneb huvi töötamisvõimaluste vastu «sessinatses kunturis». Tanja salkus juustelt nõrgus vett otsaesisele ja põskedele. Ka tema naeris koos vana Kosserkega.

«Tervitage teda minu poolt!» ütles Tanja, kui nägi mind tulemas.

«Saab tehtud, tüdruk! Temale teeb see rõõmu.»

Nägin, kuidas Kosserke sõrmkübarasuuruse sigarijupi väriseval käel põlema süütas. Vana jättis kuidagi karvase mulje.

«Mõtles vaid, tal on vend!» seletas Tanja käies.

«Seda tuleb tihti ette,» embasin ma Tanja niiskeid õlgu, aga ta raputas mu kae maha.

«Palun, ära ütle tema kohta midagi tuima!»

«Ma ei taipu üldse midagi.»

«Ära arva, et ma kurb olen. Seda ära mõtle. Ehkki tal on vend, kes juba kolmkümmend aastat halvatud. Kosserke sõidutab teda iga päev parki, iga päev, kõik need aastad.»

«Kurb lugu. Ma arvan, et oleks täielik krahh, kui vanal poleks enam tahtmist öövahetuses käia.»

«Päris lugu alles tuleb. Kosserke vennal, tead sa, on väga helge pea. Nii ta siis istubki iga päev oma ratas- toolis ja kirjutab kriminaalromaane. Eks ole vahva mõte? Ja kui Kosserke töölt tuleb, loeb vend talle oma lugusid ette. Ainult jupikaupa!»

Tanja vaatas mulle otsa, nagu oodanuks ta kohutavat hämmastust, mingit minišokki või midagi taolist.

«Ainult jupikaupa,» kordasin.

«Jah, kas sa siis ei taipa? Kosserkel tuleb ära arvata, kes on kurjategija. Ta muudkui juurdleb ja juurdleb, kui tal seal valvuriputkas midagi teha ei ole. Öhtul aga on tal tegemist, et küllalt kähku venna juurde pääseda ja oma juurdluse tulemustest ette kanda.»

«Kosserke! Ma ei teadnudki, et tal vend on. Ausalt öelda tean tema nimegi vaid hädavaevu. Kuidas ta seda kõike sulle seletama hakkas?»

«Ta ütles: «Ootate Hannes Lerchet? Sel juhul olete te telefon number 2971!» Ja siis ütles ta veel: «See teeb Hannesele kindlasti rõõmu, mu tüdruk. Sa oled talle eluliselt tähtis. Ütle mulle, on see nõnda?»

«Küllap olen kunagi midagi taolist rääkinud.»

Selle peale teatas Tanja pöörase rõõmuga: «Näed nüüd! Kosserke uurib kõik välja.» Tema meeleolu muutus jär- sult ja ta ütles juba täiesti tõsiselt: «Ma armastan niisu- guseid nagu Kosserke, selliseid, kes kriminaalromaane ka peatükikaupa tõsiselt võtavad. Te kõik peate teda armas- tama, töota mulle seda!»

«Armastame, Tanja, me austame teda kui kolleegi. Kui on pidu, joome temagi terviseks. Sedasi.»

«Liig vähe. Ah, misjaoks sul küll pea otsas on? Ma arvan, et sa ei saa aru ainsastki sõnast. Ma räägin, armas- tada! Sest meie võime seda teha, kuuled? Sest meil on kõik nõnda korraldatud, et meie juba võime seda teha. Ma räägin küll hullupööra segaselt, kuid tähtis on see, et sa mind mõistad! Ja kui te oma kakskümmend tuliut lööts- bussi kätte saate ja kui sinu «ämblik» kord funktsioneer- ima hakkab, siis peab Kosserke ikka teie baasi pääslas istuma, ka siis, kui...»

«Ma armastan sind, Tanja,» haarasin tema märja näo oma käte vahele. «Sellepärast, et sa Kosserket avastad, sellepärast, et sa mulle nii järeleandmatu pilguga otsa



vaatad, sellepärast, et su ninaots nii toredates vihmapiiskades on.»

«See on hea,» puhus ta vihmapiisad minema.

Tanja oli käed sügavale oma mantli taskusse surunud, ajas pisut rinda ette ja plärtsis rahulolevalt läbi lompide.

«Mispärast sa üldse tulid?» küsisin temalt.

«Sellepärast, et sa alailma ainult Evale ei mõtleks.»

«Evale? Tema peale ma ei mõtle mitte üks kriips.»

«Ära luiska, mu noor sõber.»

«Ausõna!»

«Sa oled hobune. Õllekojahobune. Mul on kahju, et mina pean seda sulle ütlema. Ilma miski jamsita, sa oled hobune, Hannes.»

«Et sa nii kindel oled, siis võid sa kahtlemata ka selgitada...»

Vastuse asemel pistis ta kõik oma kümme sõrme mulle juustesse, kallutas mu pea enda juurde alla ning limpsas vihmapiisad mu otsaesiselt.

Sammusime läbi ühtlase lausvihma. Kuulsin, kuidas see meie rõivaile rabises. Meie väikesõrmed olid ühte haagitud ja me rändasime justkui unes. Tundub, et me ei kuulnud omaenese sammegi, ja näis, nagu oleksime kõndinud mööda vaipa.

Tegelikult pidi meie olemine millegipärast üsna isevärksena paistma, sest inimesed, kes meist mööda ruttasid, jäid meid imestunud nägudega vahtima. Üks noormees, kes majast väljus ja oma vihmavarju hakkas lahti tegema, unustas selle meid nähes hoopiski ära, ja nõnda ta siis kõndiski meist mööda, ülessirutatud kinnine vihmavari käes ning kiikas meid otsekui mingeid muinaselukaid.

Tõenäoliselt naeratasime elutargalt, ja meie linn ei mõistnud meid mitte. Täpsemini öeldes seirati meid murelikult ja hukkamõistvalt, sest me ei kippunud kuhugile varju alla, ei kulutanud vihmavarju, ei võbistanud end ega kirunud vihma. Vesi voolas meil üle näo, jooksis krae vahele ning tilkus mööda sõrmeotsi maha.

Meile aga paistis pentsik, kuidas inimesed olid endile kübarad ninani vedanud, kuidas nad loikudest mööda hii-lisid ja nii kummaliselt jõnksudes liikusid.

«On alles sadu!» ütles Tanja, ja rohkem me õieti enam ei rääkinudki.

Siis seisime Eva korteri ukse taga.

«Oh issand, need olete teie!» tegi Eva ukse lahti. «Just teid oligi siia vaja. Mu ema tuleb täna öösel Dresdenist. Ja millised te välja näete! Küllap vist võiks teie mõistuses kahelda. Te ju lausa tilgute! Loomulikult tahate kuhugile istet võtta?»

Tanja säras.

«Tore, et sul on hea meel!»

Eva juhatas meid vannituppa. Temal endal oli seljas väikese lillmustriga siidist hommikumantel, mille pealiskrae ümbritses kergemeelselt Eva kaela. Iga pealiigutus libistas lahtised juuksed Evale näole. Ta jättis ehmatanud mulje ja ma märkasin, et tal on väga suured ja väga tumedad silmad, millest võis lugeda, nagu oleks ta millegi pärast hirmul.

Eva heitis juuksed näolt tagasi ja avas ohatas vannitoa ukse.

Ettekallutatud ülakehaga traavis Tanja vanni, talle tegi rõõmu karu kombel paterdada.

«Tehke kähku!» ütles Eva ja pani ukse väljastpoolt kinni.

Siinkohal olen sunnitud möönma, et sellises situatsioonis ei tundnud ma end just peremehena. Eks ta ole, mul pole pääsu, alati satun mingitesse segastesse lugudesse, aga praegune oli täiesti uut tüüpi: koos tüdrukuga üdini märjalt Saksa Demokraatliku Vabariigi kaubandusesindaja vannitoas.

Tanja istus lõdvalt vanniveerel.

«Mis on? Tunned hirmu või?»

Hirmu? Mille ees? Mul polnud õrna aimugi, mida me siin vannitoas peale pidime hakkama!

«Sa pead teised riided panema!» viskas Tanja mulle hommikumantli. «Näh, see on vanamehe pärandus! Või kardad sa, et ta tagasi tuleb?»

Tanja riputas oma märja vihmamantli nagisse ja tõmbas pulloveri üle pea maha ning kuivatas oma käsi ja õlgu.

«Eva on juba päris ehtne naine. See torkab ehk sinulegi silma, Lerche?»

Ka mina olin märjad asjad seljast saanud.

«Ei ole märganud, mu pisike.»

«No tere hommikust!» Tanja lasi käed rippu ja jäi mulle nõutult ammuli sui otsa vahtima.

«Ainult ärge mängige igipõlist abielurahvast,» võttis Eva meid vastu. «Ma ei või kannatada, kui inimesed, kes

teineteist ainult neliteist päeva tunnevad, käituvad nagu mõni vanapaar!»

Arvasin märkavat tema pilgus pisikest pilget. Küllap oli asi selles hommikumantlis. Võimalik, et jätsin mulje hästitoidetud poksijast, kelle treener enne võistlust kenasti klantsima löönud.

Tanja heitis vaibale ja tegi mõned võimlemisharjutused.

«Me oleme abielus... tuhat aastat.»

Eva takseeris mind täiesti varjamatult.

«Ega ta ei ole nagu, ütle ise, kas temas ei ole midagi...»

Tanja hüppas püsti ja viskus Eva kõrvale sohvale ning nüüd takseerisid nad mind koos, naersid, müksisid teineteist, tuletasid teineteisele midagi meelde ja ajasid mind veelgi suuremasse kimbatusse.

Eva asetaskäe Tanja käsivarrele ja sõnas vaikselt, naeratades, pilk ikka veel minul: «Sa pead aru saama, et see pole lihtsalt armastus.»

«Ma olen juba...» aitas Tanja takka ning otsemaid jätkas jälle Eva: «Ma olen juba armunud olnud, kuid see praegu on sootuks midagi muud!»

Nad kandsid seda ette nagu mõnd luuletust ja ma aimasin kohe, et tegemist on katkendiga kusagilt raamatust.

«Need ei ole mu tunded,» jätkas Eva, «mis on võtnud mind oma võimusesse, vaid mingi väline jõud.»

Tüdrukud naersid. Mina aga ei leidnud selles tekstis midagi naljakat, ma ainult tundsin, et ei kõlba noormehe üle naerda.

«Ma sõitsin minema, sest olin jõudnud veendumusele, et midagi sellist osutuks võimatuks, et see oleks niisugune õnn, millist maa peal ei leidu,» lõpetas Tanja.

Ma saan aru tollest noormehest, kes oli ära sõitnud ja kellele väga suur õnn kättesaamatuna oli paistnud. Oleksin palju andnud, et tolle raamatu autorit ja pealkirja teada saada, aga ma olin loll, paraku, ja praegu tundus mulle igatahes, nagu ei oleks ma terve oma elu kestel ainsatki raamatut kätte võtnud. Oh, Lerche, sul pole aimugi raamatutest, mida kaheksateistkümnese tüdrukud peast ette loevad! Häbilugu!

«Võid sa enesele ette kujutada,» pöördus Tanja minu poole. «Meie klassi tüdrukud peavad Levinit igavaks maa-matsiks! Aga sa äkki ei teagi, kes on Levin?»

«Pea lõpuks suu!» tõusis Eva ärritatult püsti. «See on

lapsik ja vastik — mõni rida peast ette lugeda ja sellega kehkendada!» Ta võttis riulist ühe raamatu ja ulatas selle mulle.

Tõsijutt, seda polnud ma lugenud. «Anna Karenina». Pea kakskümmend kaks aastat maamuna tallatud, aga millele küll aega on pillatud? Pudru suhutoppimisele, kivi-dega pudelite pihta märkiloopimisele, Gerd-poisi kokkulan-genud tõllakuurist väljatirimisele. Ja siin ma nüüd istun selles hommikumantlis, laiaõlgne ja kenasti kammitud.

Suurepäraselt kujutasin ette, kuidas keegi Stephan Sonntag oleks olukorra peremees olnud! Juba kolme sõna järel oleks ta tüdrukute jutusse sekkunud: «Minge oma vana Tolstoiga kus kolmkümmend! See, mida me vajame küberneetikaajastul, on...»

Mnjaa, selline mees nagu Sonntag!

Ega Tanja mind tahtnudki häbistada. Ta lihtsalt ei pidanud võimalikuks, et maailmas võiks leiduda inimene, kes ei tea Levinist mitte midagi.

«Lugesime seda üheksandas klassis,» seletas Eva. «Loomulikult ainult tüdrukud. Poisid polnud sellise asja tarvis veel küpsed. Nemad tegelesid meile kirjakeste kirjutamisega. Armastusest ei teadnud nad midagi, neil polnud sellest aimugi. Tollal just algas meie sõprus Tanjaga. Ühel ilusal päeval selgus meie mõlema üllatuseks, et oleme Levinisse armunud. Mõlemad samaaegselt, saad sa aru?»

Nüüd pöördus ta rohkem Tanja poole: «Me ei teadnud seda ka ise, kumb meist Kitty oli.»

Äkki tekkis mingi üleüldine eriline pingeline. Eva seadis kohviriistad lauale ja läks siis kööki.

Tanjale kerkisid pisarad silmi, ta üritas naeratada, aga loobus oma katsest.

«Eva ema ei tule, saad aru? Ta valetas meile, kui just vahepeal midagi juhtunud ei ole.»

«Hea on, et siia tulime.»

«Sa võiksid talle midagi ütelda.»

Midagi ütelda. Marssisin mööda tuba edasi-tagasi, võtsin seinalt konksu otsast mingi isesuguse kujuga flööditaolise pilli ja küsisin tõsiselt: «Mida pean ma talle ütlema, Tanja? Võib-olla mängida talle midagi lõbusat.»

Tanja sattus mu ideest paugupealt vaimustusse. Ta

pühkis pisarad minema ja võttis võiduka naeratusega vastu naasva Eva.

Millegi lõbusa mängimine oli lihtviisil liialdus. Oskasin ainult paari lastelaulu, mida olin Jaki ja Vini laadaklarnetil õppinud. Tahtsin laulukesega «Mehikene metsas» proovi teha.

Eva seadis kohvi lauale. Usun, et ta nägi meie plaanid läbi. Jälle tundus mulle, et näen ta pilgus kerget pilget, kuid mul polnud aega selle üle pead murda. Pidin kogu oma oskuse kokku võtma, sest tüdrukud vahtisid mulle otsa, ootasid ja olid vakka. Nõnda ma siis näperdasin, veidi liialt asjatundliku moega, toonavasid. Siis tegin algust. Pill kõlas nagu helisev karjusvile. Tundus, et meloodia kaigub üle metsade ja mägede ning kõlab hommikust loodeni. Pillil oli võõras, veidike nukker kõla, ja mehike seisis kusagil väga kauges metsas oma ühel jalal.

«Selle pilli tõi isa oma esimeselt Aafrika-reisilt. Mu jumal, kuidas me ikka alustasime, meie meestel jätkus kindlat meelt. Meie isa üksi terve Bonni saatkonna vastu!»

Sellel ööl ei kõneldud eelseisvast lahutusest ainsatki sõna. Piisas pilkudevahetusest Tanjaga ning asi oligi otsustatud. Nüüd teadsime, et Eva on imetlenud oma isa kõik need aastad nõnda, nagu tütar oma õiglast ja tarka isa üldse võib imetleda. Teadsime, et Eva oli isale uhke, oli uhke tema saavutustele, mis teenisid meie kõikide huve.

Mingil ajal selle öö kestes mõtlesin hetkeks, et Eva on naine, kellega mees võib end siduda. Ka mind ennast pani imestama, et selline mõte mulle juba teist korda pähe tuli. Näis, et ka Tanja oli seda märganud. Märkasin seda viisist, kuidas ta vakatas nagu laps, kes mõtleb, miks on taevas sinine.

Istusime koos terve öö. Tänaolen on mulle teadmata, kas Eva ikka ootas oma ema. Peale südaööd ta igatahes enam kella ei vaadanud. Mitmel korral otsustasime minema hakata, kuid ikka ei läinud. Kella kolme paiku pakkus Eva meile külalistetuba, aga siis tuli Tanjal korraga isu kakaod juua. Selle kakaomaitse oli mul suus veel terve järgmise päeva takkapihta. Mulle polnud ealeski pähe tulnud, et kakaod võidaks juua sellise kirega.

Minu vahetus algas kell kuus ja pool kuus jätsime Evaga hüvasti. Vihm oli tänavad läikima pesnud, ning inimestel olid peas äraseletatud näod. Väljas küsisin Tanjalt: «Ei tea, mida su vanemad võiksid küll mõelda?»

«Oskar kõõritab mulle otsa, ei suuda grimassi tagasi hoida ning ütleb tingimata: «Tüdruk, ära tee sellest välja! Elu on ju veel nii pikk!» Ja ema küsib, kas olen oma kakaod juba joonud.»

Hiilimisi läksin autode seisuplatsile, raseerimata ja pisut päikesekartlikuna. Viis minutit hiljem oleks Fred sealt juba läinud olnud. Ta nühhis parajasti oma käsi kuivaks ja tal oli kavas kabiini istuda, siis aga, üks jalg astmelaulal, pöördus ta minu poole: «Ah sa oled siin, me ootasime sind. Nad olid kõik väga ärevil.»

Kui Fred juba niisuguseid sõnu räägib, siis tahab ta omateada sapine olla.

«Kujutan enesele ette.»

«See pole sugugi hea, mu armas!»

«Eks sina trööstisid neid. Eriti Renit.»

«Laku perset!»

Ta istus kabiini ja sõitis minema. Küllap Bratislavas. Kui ta mõne päeva pärast tagasi jõuab, möirgab ta jälle üle terve seisuplatsi.

Lerchede pere kogunes. Kaksikud tulid sel päeval oma suvemängude seltskonnast pettunult tagasi. Neil ei olnud õnnestunud veenda kasvatajannat, et parim mäng on ikkagi «Nautilus». Päev varem olid kaksikud avastanud kooli keskküttekeldri koos katelde ja pöördventiilidega. Aga siis, just keeruka sukeldumismanöövri ajal, oli tulnud majahoidja ning Jakil kraest kinni krabanud.

«Kes sa oled?»

«Kapten Nemo,» oli Jak tõsimeelselt vastanud.

««Nautilus»?» naeris kasvatajanna meie allveepiraadid välja. «Selleks on vaja ju allveelaeva ning merd!»

Sellist fantaasiavaesust suutsid Jak ja Vin ainult vaikides ja poolsuletud silmi välja kannatada. Kullimängust võtsid nad osa pahuratenä, löid mööda ja kukutasid end meelega maha.

Samal õhtupoolikul saabus laagrist Gerd. Ta oli pruuniks põlenud ega tahtnud kuidagiviisi seljast võtta Spordi- ja Tehnikaühingu vormi ning meid häiris, et ta kõiki asju toimetab kergel sõrgil.

«Söömiseks paigale — võtt!»

Anti heeringat ja koorega kartuleid.

Ka Tina oli jälle omal kohal. Esimest päeva palavikuta.

Ta istus laua ääres ja küllap murdis pead, miks igaühe õigus siin nii kohutaval kombel pidi maksma jääma. Gerd viskas kooritud kartulid kastmesse nii, et see laiali pritsis. Ta oli nimelt arvamisel, et kartulitega tuleb justament nõnda, mitte teisiti ringi käia. Isa kulistas pudeli õlut ühe jutiga alla, sest ainult nõnda võivat õllest õiget mõnu tunda. Kaksikud jõudsid raudkindlast veendumusest tulvil pilkude vahetamise kaudu kokkuleppele, et pole mingit mõtet rääkida täiskasvanutega «Nautilusest». Reni pitsitas huuli kokku, sest tema kindla pedagoogilise veendumuse kohaselt tuli mind vaikimisega karistada. Vaikimisega! Ja ta vaikiski mind nii innukalt maha, et otsustasin teda tema töotusest vabastada.

Köögis ütlesin talle:

«Saatsin terve öö mööda kahe tüdruku seltsis. Oled nüüd rahul?»

«Ma pole su asju tahtnudki nii täpselt teada saada. Aga oleks kena, kui sa sellest emaga räägiksid. Ta ei ole seda millegagi ära teeninud, et sina niiviisi ringi kooserdad. Sa ju tead, et väikesed on teie, ema ja sinu küljes väga kinni. Sinu ja ema vahel ei tohi olla mingeid lahkkelisid.»

Hetkeks tekkis mul tunne, et teeme mõnikord Renile ülekohut. Väikesed on meie küljes kinni: see ehk riivab Renit, et väikesed tema juurde ei lähe, kui neil midagi südamel on? Tasa ja mõtlikult oli Reni minuga rääkinud.

Ma ei olnud märganud, et sellal, kui me Reniga jutlesime, oli ka Tina kööki tulnud. Selge pilt, siin ta seisis ja kogu juttu pealt kuulanud, naeratas mulle ja tegi silma. Laskusin kükakile, et uskumatut täpsemalt näha. «Isevärki perekond,» pomisesin. «Tõesõna, täiesti ebatavaline!»

Isa tuli kööki, korkis kaks õllepudelit lahti ja ulatas teise mulle.

«Mis juhtus, eile? Ma ei saanud sellest sotti.»

«Ma olin...»

«Ei, ei, ma pidasin ema silmas.» Isa rüüpas sõõmu. «Ta oli nii rahulik. Kõik traavivad ringi, ja ainus, kel aru peas, on rahulik,» vangutas isa pead ja läks minema.

Head-ööd-musi ajal sosistas Tina: «Kas võtad mind tüdrukute juurde kaasa?»

«See asi annab korraldada. Ja küllap tuleb sul oma nukugi kaasa võtta.»

Tina noogutas ja läks rahumeeli voodisse.

Niipalju kui ma mäletan, oleme Gerdiga ikka ühes toas maganud. Alati, kui mõni pereliige on käegakatsutavalt suuremaks ja vanemaks saanud, korraldatakse ruumid ümber, kuid meil Gerdiga on omaette kamber. Sel õhtul olin väga väsinud ja mul polnud mingit tahtmist kuulata Gerdi laagrilugusid. Aga Gerd muudkui seletab igal õhtul, seletab palumata ja põhjusega, seletab teatavas, ainuüksi meile arusaadavas leppekeeles, mis on nagu ise-laadne märksõnaline informatsioon.

«Õine rännak. Taevastähed. Kuu. Olgu. Sa ei tea, kuhu astud. Ussid ja nii edasi. Fosforkompass, taipad? Halloo, kuuldel!»

Urisesin elumärki anda.

«Varjud. Keegi seisab, mõtlen. Nad seisavad igal pool, koomiline, eks ole? Asimuut kaksteist koma viis. Olgu. Aga ega's igal pool teed pole.»

«Teed pole,» kordasin ma poolunes.

«Okei, aga mitte pimedas. Ha-ha-haa!» pistis Gerd äkki naerma, ja minul uni jälle läinud.

«Kui naised kaigast viskavad, saan krambid!»

«Naiste bioloogia on hoopis teistsugune, sa igavene oinas.»

«Hmm. Õigus.»

Paus.

Jään ootama, et kust tal selline väide pärit on. Aga seda ta ei ütle, mis mind just vihastabki: «Õigus, õigus! Mingi mehike on siin voodis pikali ja mögab naistest!»

«Naisteta meid ei olekski ilmas, või kuidas?»

Nõnda räägib see, kes kolmekümne pooltäiskasvanud kehkenpüksiga neliteist päeva ühes rühmas olnud ja peaegu oma endisi arusaamu meenutab.

«Võiksid need asjad korra läbi mõelda.»

Murran pead, kas Reni ja ema on omavahel kokku leppinud. Ema vaikib teisiti. Reni vaikimine on pealetükkiv, ema, kui vaikib, hoidub eemale.

«On ta oma inglise keele värgi jälle käsile võtnud?»

Ahaa! Ka Gerd mõtleb ema peale. Annan talle selle too-nase nuiajampsi andeks.

«Esimene asi, mille ta tõlkis, ei olnud teadustekst, vaid jutustus. See oli kummaline lugu. Mees koos perega rändab mingis tobedas preerias, et kusagil maja ehitada ja elama asuda. Salk on üpris reibas, lõbus ja puha, mis sest, et neil kerge pole. Siis läheb neil korda maja valmis ehi-

tada, mees istub maha ja viskab jalad seinale. Aga naine pistab majale tule otsa, sest mees enam muud ei teinudki, kui viskas jalgu seinale.

«Peast segane, see vanaeit!»

«Jah.»

«Täitsa valmis majale tuli otsa!»

«Liiga valmis majale. Seal polnud enam pisematki pulka paika panna, mitte kui midagi. Ja see ajaski naise närvid krussi.»

Paus.

«Kui kompassi ei ole, tehakse ilmakaari kindlaks sambla järgi, mis...»

«Kuule, sina, organiseeritud noor! Oled ehk märganud, et meil miski ei klapi. Nii et ära keeruta.»

Gerd vaikib. Ja olgu peale pime, tean, et Gerdi silmad on pooleldi suletud. Nii on see kõikidel Lerchedel, kui nad selle peale midagi ei ütle. Nad teavad alati, mis on õige ja õilis. Nad panevad silmad pooliti kinni, sest nad ei pruugi üldse midagi rohkem näha, nad teavad niigi kõik.

Mõnikord ajab see mind marru. Kas siis tõesti tuleb meil linnaluba paluda? Ja igaühele aru anda? Iga tunni kohta? Ainult põrnitse lakke? Pooleldi suletud silmadega, kus varjul täiesti valmis otsus!

«Vaatasin seal korra ringi,» lausus Gerd tasakesi. «Sealsete tüdrukute hulgas. Ekstraklass. Mitmesugused. Ja mõnikord mõtled — just see võiks olla. Või teine. Aga elada võiksin ainult niisugusega nagu tema. Kuidas küll isa sellise kätte sai, see paneb asjatundjagi imestama!»

«Ei ole just teada, kas ehk kumbki pole seda lugu tsi-pake ilustanud, aga mõlemad räägivad, et ühel ilusal õhtul pannud isa oma klarneti väga rahulikult kõrvale. Ema oli tookord jänkide tõlgiks ja oli oma bossiga sinna lokaali tulnud. Kui jänki õige jultunuks läinud, juhtunudki see lugu klarnetiga. Keset pala oli isa pilli käest pannud, poodiumilt alla astunud ja kaptenile ühe täie lõua alla äianud, seejärel poodiumile tagasi läinud, kusjuures ta ei olevat olnud isegi oma soolot maha maganud. Kui ta siis mõni nädal hiljem soolaputkast välja pääses, seisnud ema värava taga. Ta lihtsalt seisis seal, mõistad?»

«Justkui filmis, eks?»

«Nad mõlemad kinnitavad, et see olnud just nõnda.

Pärast tulnud nad siia ja isa meisterdanud lapsevankri valmis, vanaisa töötoas. Puidust ja papist, roosat värvi, metallosad lennukirusudest. Kangekaelselt lapsevankri. Kui palju lapsi jäi tollal hoopis sündimata. Ma arvan, et see kangekaelsus emale meeldiski. Silmad vidukil: lapsevanker! «Selle sa võtad. Sellest sa enam lahti ei saa!» olid sõbrad öelnud. «Siis ongi vaja just lapsi sünnitada!» oli isa vastanud.»

Gerd luksu ja kihistab. Uks avaneb ja kaksikud trügivad tuppa.

«Gerd, meil oleks homme korraks sinu allveeprille vaja,» ütleb Jak. «Ning lesti,» lisab Vin.

«Kas tuleb siin majas ükskord ogarustele ots peale?»

Ajan end püsti ja panen öökapi lambi põlema.

««Nautilus» on põhja vajunud, ära roostetanud, läbi mädanenud! Raiuge see endile peakolusse!»

Kaksikud reageerivad mu vihapurskele rahuliku meelega. Nad teavad, mida tahavad.

«Ma palun teid tungivalt, andke vanale Nemole rahu. Ja meile samuti! Tina ärkab üles.»

«Tina on informeeritud,» vastab Jak põlastaval häälel.

«Niisiis, saime kaubale, Gerd?» küsib Vin.

«Saime.»

Kaksikud lähevad minema.

Korraga ütleb Gerd vaikusesse: «Mina räägin emale alati kõik ära. Seni, kuni elan.»

Nüüd jääb ta magama. Seni, kuni elan! Talle ei tule ette, et ema võiks ka varem surra kui tema. Nüüd magab ta rahulikult, sest ta sai öeldud kõige tähtsama!

Veel kaua olin ma ärkvel. Maja oli vaikseks jäänud. Tõusin tasakesi voodist. Elutoas põles veel tuli. Ema istus laua ääres ja üritas oma tõlkega lõpule jõuda. Homme pidi pere jälle täies koosseisus kokku kogunema.

Võtsin istet ja süütasin sigareti.

«Ütle õige, oled sa meid kõiki soovinud? Kõiki seitset?»

Ema vaatas kohkunult üles ja tuli oma kaugustest tagasi.

«Ma mõtlen, et kas oleme soovilapsed?»

«Muidugi mõista!» Ta punastas juuksejuurteni ja kummardus oma tulesüütajaloo üle. Siis heitis ta pea kuklasse: «Mis küsimusi sa esitad?»

«Siiralt!»

«Mitte just alati polnud paras aeg... ja see, et korraka
kaks...»

«Aga muidu?»

Ema vaatas mulle uurivalt otsa, loobus siis tõrksusest,
naeratas veidi abitult ja ütles siis tasakesi: «Tina tuli
mõneti ootamatult.»

«Tina?»

Ema noogutas.

«Just nimelt Tina!»

TILLI

Hannes on teistsugune, aga mina ei suuda mõnd inimest
kohe algusest peale sallida. Mul tarvitseb teatud inimtüpi
üksnes näha ja juba jätabki mõistus mind jumala hoo-
leks ja ma muutun ebaõiglaseks ning tignedaks. Minu ja
mu rühmajuhiga on just selline lugu. Rühmajuhi nimi on
Erla! Oma nime suhtes pole kellelgi midagi ette võtta,
niisiis teen ka selle Erla vanemad oma antipaatiatulus-
teks! Arvatavasti on selle põhjuseks minu piiritu pettu-
mus. Nimelt said meie poisid endile rühmajuhiks Famose,
aga meile tuli see Erla!

Päris alguses ma ei teadnudki, mis inimene ta niisugune
on, aga sellegipoolest oli kõik, mis ta ütles või tegi, mulle
lausa vastik. Erla on «kena»! Igatahes ei ole minule keegi
ealeski öelnud, et ma kena oleksin. Mõned ütlevad, et ma
olla häbematu ja järeleandmatu, teised arvavad jälle, et
leebe ja taibukas. Aga ühes asjas on kõik ühel meelel,
nimelt et olen iseloomult heitlik. Minu tunnistusel
esineb tihti sõna «tasakaalutu». Tegelikult püüan ma end
ühtlugu tasakaalustada, aga siis pistan ma jälle kord keset
ajalootundi naerma, sest mu silme ette kerkib totter pilt,
kuidas raudrüüs mehele tehakse lahingu vaheajal tee-
tanusevastast süsti, seega tuleb leida kibekähku selline
koht, kuhu arst süstlaga... Olen kohutavalt lapsik.
Ja mõni teine kord ma lausa pean töinama sellepärast, et
Erak «Simplicissimuses» nii elutark on. Aga olgu see nii-
sama möödaminnes.

Niisiis Erla on kena ja ta teab, et ta kena on. Ta män-
gib selle kenaduse lausa tüütuseni välja. Üleüldse paistab
mulle, et mitte ükski tema žest ega sõna pole ehtne. Isegi
kõnnib ta vastavalt teatud kindlale ettekujutusele kahe-

kümne ühe aastase kena ja krapsaka pedagoogikaüliõpilase liikumisest.

Ma ei tea miks, kuid mul on pidevalt soov Erlat ükskord vaikivana näha. See võib olla minu kapriis, aga inimesed, kes suudavad ka vait olla, meeldivad mulle.

Meie klassi tüdrukud ei saa minust mõnikord aru, kui mulle mingi pöörane hoog peale tuleb. Ega ma isegi tea, kust see pärit on. Kui nüüd Erla oli meile seletanud, et tegelikult olevat ta tahtnud saada filmikostüümide kujundajaks, aga polnud konkursiga sisse saanud, pidavat ta nüüd muidugi õpetajaks saama. Mõtlesin järsku Tina, sellele, kui sageli Tina koolist unistab ja kuidas ta oma unistustes kooli kujutleb: «Meie õpetaja on terve kotitäie kompvekke klassi laiali puistanud ja mina otsin nende hulgast välja kõik rohelised!» Vaat millest unistab Tina! Aga kaksikud vahetavad sellistel puhkudel omavahel pilke nagu mehed, kes maailma asju tunnevad.

«Kutsuge mind lihtsalt Erlaks!» ütles rühmajuht.

Ja siis kerkis pinnale minu pöörane mina. Küsisin: «Lihtsalt Ernaks?»

Rühmajuht vaatas mulle jahmunult otsa ja meie tüdrukud said minu peale maruvihaseks. Nad tundsid mind ju küll, aga ega ometi midagi seesugust tohtinud ma Erlaga teha!

«Erla!» ütles meie rühmajuht tuseselt.

«Tean küll,» vastasin. «Kuid mul esineb mõnikord pisikesi kõnehäireid.»

Usun, et ma isegi ei punastanud nii häbitult valetades. Lilo, kes käis Erla käevangus, pöördus nüüd ümber ja heitis mulle hukkamõistva pilgu. Usun, et see pidi mu hävitama või siis vähemalt vaikima sundima. Ma juba ütlesin, et Hannes on teistsugune. Tema oleks püüdnud välja selgitada, mida see Erla tegelikult tahtis, minule aga piisas sellest, et ta oli nii täiuslik.

Üsna kehvas meeleolus traavisin tüdrukute kannul, liig lühikestes teksastes ja vanas vöödilises pulloveris. Oleks tahtnud, et mu püksipõlved narmendanuks ja seda ainult sel põhjusel, et too Erla lausa täiuslikult rõivas oli. Oskan päris kena kõva vilet ajada, ja nii ma siis vilistasingi üht šlaagrit, kuna Lilo oli küllalt tobe, et Erlalt küsida, kust võiks saada samasuguse kleidi nagu temal.

Famos ütleb, et pole hea, kui kollektiivist irdutakse. Sellegipoolest eraldusin kollektiivist, kui Erla õhtul veel

korra meie telki astus, et pisut mokalaata pidada. Nähtavasti nimetavad nad seda oma instituudis just nii. Igatahes on tegemist iseäranis vastikut laadi keskusteluga, kus iga osaline räägib oma kogemustest «meestega». Meie tüdrukutele meeldis, kuidas Erla pikalt-laialt seletas, et mehi pidavat pideva pinge all hoima. Esimest sammu ei tohtivat mitte kunagi astuda!

Mul tuli kogu aeg end talitseda, et mitte äkki valjusti naerma pahvatada. Mida teavad nemad meestest! Mõtlesin isale, Hannesele, Robertile. Isegi Gerdi poleks see Erla põrmugi huvitanud. Kui ma oma meeste peale mõtlen, pean küll ütlema, et säherdune «pingeteooria» on sulaselge praht!

Sel esimesel õhtul olin väga õnnetu, aga ühtaegu ka pisut rõõmus — sel põhjusel, et Isette ei hoolinud tervest sellest pingeplämast mitte ivagi ja magas naril rahumeelset und. Ma oleksin tahtnud teda emmata ja suudlustega katta.

Siis heitsin oma asemele pikali, sirutasin jalad kaugele välja ning sundisin end rahulikult mõtlema. See komme pärineb mul Hanneselt. Kui Hannes on mõni raske probleem, sirutab ta end välja (sageli vaibal), mõtleb järele ja, uskumatult tubli tulemus käes, tõuseb ta jälle püsti. Siis kargleb ta ringi, plaksutab käsi, teeb juhmakat nalja — kõike sel põhjusel, et leidis vajaliku. Minuga on lugu keerukam, sest tihti ei mõtle ma küllaldaselt järele, vaid arvan, et piisab sellestki, kui sul on õigus. Oma õiguse tagaajamine on meie kodus lausa kirg. Omajonniajaja number üks on isa! Temale järgneb terve armee omajonniajajaid: Reni, mina, Gerd, Jak ja Vin. Järelemõtled moodustavad teise partei, kuhu kuuluvad ema ja Hannes. Ja kui ma järeelkasvuprobleemidest õigesti aru saan, ühineb järelemõtledajatega ka Tina.

Gerd väitis ükskord, et kaks korda kaks ei pea sugugi neli olema, see olla üksnes midagi niisugust, milles inimesed on kokku leppinud, sest peab ju olema midagi, millest kõik võivad kinni pidada. Aga sama targalt võidavat otsustada, et kaks korda kaks on viis.

Gerdi jama ärritas mind nii, et hammustasin oma kinda katki. Kuid Gerd kaitses oma võimatut seisukohta edasi, jah, ja viimaks kordas ta seda puhtmehhaaniliselt, võtmata vaevaks asja kas või kuidagiviisi selgitada. Ta oli oma õiguses nii kindel, et ei põhjendanudki oma arvamust! Tema näolt võis lugeda, et isegi kui mingi pisike

plika tuhkagi ei taipa, on asi ikkagi nii. Mida sõnaahtramaks Gerd jäi ja mida jultunumalt ta irvitas, seda suurema kirega ladusin mina talle ette: kaks korda kaks on neli! Neli! Neli! Seda ta tagasi ei ajanudki, ainult tähenlikult uluma. Tõmbasin kaksikud tunnismeesteks. Nood käisid tollal teises klassis ja kinnitasid pärast mõningast järelemõtlemist, et kahe korrutamisel kahega olla tulemuks nende teada ikka ainult neli. Küll olevat seda ette tulnud, et nende klassis on teistsuguseid tulemusi saavutatud, ent noid olevat alati valeks loetud.

«Ka detsimaalsüsteemis, millele meie toetume, on see samuti vale,» vastas Gerd. «Mõnes teises süsteemis võiks see ehk õigegi olla.» Oma häbiks pean tunnistama, et sel silmapilgul ma enam ei teadnud, mida ma teen. Kargasin Gerdile kallale, kiskusin teda juustest ja tahtsin teda kas või mingilgi määral oma seisukohast loobuma sundida. Ent Gerd oli oma veendumuses kõigutamatu. Ja siis tuli lagedale Hannes oma seisukohaga ja tegi uskumatult mõistliku ettepaneku: «Sul tuleb see asi meile ükskord täiesti rahulikult ära seletada.»

Niisiis lebasin naril ja tundsin, kuidas koos verrega hoo-vas oidki ajju. Äkki taipasin: Roberti-lugu oli süüdi, et olin Erla ja tüdrukute peale turris. Muidugi oli mul õigus, kui jätsin Roberti vaguni vahekäiku seisma, kuid ma polnud küllalt põhjalikult järele mõelnud, miks ta tegi mulle ettepaneku kupeesse minna. Poiste mõtlemine on mõnikord üsna üheülbaline ja nad ei märkagi, et räägivad midagi viltu.

Koikult üles tõustes oli mul otsus küps. Imelik, nüüd tundsin, et meie rühmajuhil pidi mingisuguseid muresid olema, ja et tal lihtsalt oli vaja meiega juttu ajada. Nii ma siis istusingi teiste seltsis ja kuulatasin, mida Erla meestest kõneleb. Peagi jõudsin aga veendumusele, et ta ei tundnud ainsatki tõelist meest.

Järgmisel päeval tegin midagi niisugust, mida Erla ealeski ei teeks, nimelt astusin esimese sammu! Oi mehed, said poisid alles vahtida, kui ma nende lauda läksin, Roberti kõrvale istusin ja talle kuulutasin: «Meie rühmajuhiks on vist õige kentsakas frukt.» Võib tunduda, et on kerge, lihtsalt tulla ja midagi öelda, aga oi, mis see mulle maksma läks!

See tehtud, olid kõik mu meeled ropsult jälle mu käsu-



tada! Panin tähele, et sööklatelgis lehkas pärnaõite, higi ja ersatskohvi järele.

Vahest pean ehk siinkohal üles tunnistama, et tundsin end poiste lauas väga hästi, sest iga poiss pistis kinni oma kuus-seitse kääru leiba, pool kääru ühe ampsuga. Sinna juurde käisid vahvad käevehkimised, vastastikused aasimised ja nad jõudsid Erlagi üle irvitada. Nad mitte ainult ei söönud, vaid panid kogu jõu mängu. See meeldis mulle.

Siis ütlesid nad mulle nagu kõige suuremale südamesõbrale, et Erla olla seksikas küll, ainult nupust veidi nikastatud.

Kõige muu hulgas jälgisin Robertit, kes kogu aeg olivait olnud. Ta sõi praegu aeglaselt ja tal oli, kui seda nii kõlbab ütelda, unestärganu nägu, või vähemalt sellise inimese ilme, kes, unistanud uppumisest, äkki kindlaks teeb, et istub kuival. Võiks isegi öelda, et mina tirisin ta pardale, ja nüüd vajas ta aega, et hinge tagasi tõmmata.

Laagris on Spordi- ja Tehnikaühingu mootorrattaid ja üle kuueteistkümnese poeist valmistuvad krossiks. Famos astub laua juurde ja loeb ette stardinimestiku.

«Mina sõidan ka,» ütleb Robert äkki. Famos otsib.

«Kas sa mitte ei öelnud, et su juhiloa on veel liialt värsked?» küsib Famos.

Kuid Tolle, enesel põsed punnis, teatab endast nagu õpilane, kes midagi tähtsat teab: «Robertiga seoses on vahepeal suuri muutusi olnud,» ütleb ta.

Ja Famos mõistab jalamaid, nii nagu Famos alati kõike mõistab.

Sedasi, kallis õde, ma pole mingi selgeltnägi, psühholoog ega ka pühak! Ma ei tea, mis laagris juhtus, ma ei või mitte aimatagi, miks sa oma voodis lesid ja seina põrnitsesid. Ütle siis midagi, kurat võtku!

Võiksin ju oma teed minna. Mu õel on muresid, noh, tuleb ette. Kuid nõnda rusutult pikali olla ja seina põrnitseda — teatavate inimestelt oodatakse lihtsalt enamat!

Mis sa arvad, Tilli, miks kõik nii väga vaeva näevad, et sind jälle naerma saada? Sa võib-olla märkasid, et Tina joonistas täiskuu spetsiaalselt sinu jaoks?

Oled ehk suvatsenud tähele panna, et kaksikud kinkisid

sulle oma varjulille-ambroosia? Nende varjulille-ambroosia, Tilli! Ainuüksi sellest peaks juba piisama.

Hüva. Lesi oma voodis ja kuula päev läbi šlaagreid, vahi meid, nagu oleksime võõrad! Ole aga vait, ära mitte räägigi, mis juhtus. Jäta tähele panemata ema murekortsud, ära hooli, et Gerd kahvatuna ringi kooserdab, sest tal on hirm, et põed mõnd parandamatut haigust.

Olgu nii! Mind ei pruugi sul tähele panna. Mina sind ei näe. Mulle on sinu tähendusrikas vaikimine igav. Ausõna, mu laps.

Ainult ühte, Tilli, ja seda ilma naljata: kui isa sulle oma klarnetil «Summertime'i» puhub — mõni oinas võib ju selle üle naerda, aga meil on teised margapuud —, siis tuleb sul temale ükski sõna öelda! Niisiis, kui ta oma klarneti võtab ja tõemeeli sinule mängib, siis seisab selle taga midagi. Siis pead oma veetlevad kõrvad pärani ajama, siis on sul midagi õppida! Kui sa sellest aru ei saa, ei saa sa aru millestki, mis meie peres sünnib. Isa klarnetimängust ei räägi me kellelegi, sest arvatavasti ei saaks sellest mitte keegi aru, aga meie mõtleme selle üle järele.

Suvelaagris pidi midagi juhtunud olema.

Laupäeval tuli Fred.

«On's midagi südamel?»

Fred juhatati Tilli juurde, kus ta oma kentsaka džokimütsi kuklasse lükkas ja õlgu kehitas.

«Bratislavage ja tagasi, seda ta jah suudab,» mõtlesin.

Tegelikult oli Fred tulnud Renit pühapäevaks kaasa kutsuma. Tal oli nimelt plaanis maale oma vanaema poole sõita, et tolle majale remonti teha, katust paigata ja aknaid värvida. Fredi «Trabandi» pakiruumist turritas välja jupp vihmaveetoru.

«Ka meie võiksimme veidi abistada,» ütles Jak.

«Katuselt vanu kive alla loopida,» lisas Vin.

Muidugi oli Fred seda teisiti ette kujutanud. Reniga, emakodus, kohvi ja kookidega. Mulle tegi kaksikute abivalmidus rõõmu. Tublid pioneerid, mõlemad!

Fred kiskus otsaesise kipra, lükkas oma naljaka mütsi ette kulmudele ja pobises: «Minugipärast.»

«Ja lukud,» andis enesest märku Gerd. «Ka need tahavad üle hulga aja õlitamist. Nii eakas naisterahvas...»

«Isa võiks mõningaid puidukahjustusi kõrvaldada,» irvitasin ette panna.

Pühapäev.

«Heakene küll, kõik!» ütles Fred.

«Miks ei anna te mulle rahu, Hannes?»

Tilli istus tühjal koerakuudil ja mina uperdasin rätsepaistes selle ees. Kaksikud loopisid tõepoolest vanu katuskive alla õue, isa parandas tõesti akent ja Gerd kiskus kõik lukud lahti. Kombainid mürisesid värava taga mööda. Oli lõikusaeg.

Sirutasin oma jalad välja, otse tühja koerakuuti.

«Sa ehk tead juhtumisi, palju sa sündides kaalusid,» küsisin.

Tilli heitis pilgu taevasse, vihaselt ja vaevatult.

«Sa ajad kõiki hulluks oma ümbernurgajuttudega, tõesõna!»

«Eks ole ometi tähtis, millise massiga siia maailma on tulnud!»

«Kaheksa naela ehk. Palju imik õieti kaalub? Ma tõesti ei tea, mida sa...»

«Kolm. Sa olid kõva kolm naela.»

«Mis siis? Kolm naela? Ikka võib siin elada? Tulin ma pisut liiga vara?»

«Sa tulid liialt vara, Tilli. Oma kuue aastaga ei saanud ma kõigest sotti, aga mäletan tänase päevani, kuidas kõik õhkasid, et liialt vara! Tean veel seda, et mõtlesin: miks nad siis last hiljem välja ei too? Ema oli mulle rääkinud, et laps kasvavat tema kõhus. Eks lasknud siis veel kasvada, mõtlesin tookord. Aga sina tahtsid ju elamisega pihta hakata. Täna saan ma sellest aru.»

Tilli nõjatus küünarnukkidele ja mõtles järele. Ta vaatas mulle otsa ja ma pidasin ta pilgule vastu. Siis ütles ta sügavas meeleheites: «Hannes, nad küsisid minu käest, mida ma olin öö läbi teinud. Mida teinud, saad sa sellest aru?»

«Tookord lebasid sa mingis klaaskastis nagu Lumivalgeke.»

Lasksin end pikali, jalad koerakuudis. Torkasin käed pea alla ja vaatasin taevast.

«Keegi pole uudishimulik, Tilli. Igaühel on õigus oma dele saladustele, ka meie peres. Ja kui sa mulle miskit räägid, siis sõpruse poolest, vana sümpaatia poolest, seda viisi!»

Taevas oli paar narmendavat, tüksteisest eemaldunud

pilveräbalat. Ootasin. Kuid mitte küllaldaselt. Kergitasin pead, et vaadata, kas Tilli pole ära läinud.

Tilli oli suu avanud, ta tahtis midagi öelda, aga jäi jalamaid vait.

Võtsin püksitaskust kirja, tollesama, mis mu habemeajamisriistade karbis oli olnud. «Igatahes on väga hea, kui me teineteist vastastikku avitame. Tilli.» Lugesin selle valjusti ette ja katsin näo kirjalehega.

«Miks sa, Hannes, sellist tola mängid? Käitu palun ometi nagu täiskasvanud mees! Miks sa nüüd äkki selle paberilipaka välja tirid? Miks sa selle endale nina peale laotad? Miks ei jäta te mind rahule oma juhmakate kallalekippumistega?»

Hüppasin püsti.

«Mõni päev tagasi vannitasin Tina!»

Läksime Tilliga aeda, tema minust sammu jagu taga-pool.

«Ütlesin Tinale: «Küll sinul on paks kõht, Tina!» Ja tema vastas: «Seal sees on saladus, millest mitte kellelegi rääkida ei tohi.»

Soh? Mis saladus?

«Jah, see on paha sõna. Kui see välja öelda, muutud inetuks.»

«Oh ei, sugugi mitte, kui see sõna vennale kõrva sosis-tada,» ütlesin Tinale.

Heitsin kiire pilgu selja taha. Tilli naeratas, aga muutus silmapilk tõsiseks. Vaatasin jällegi ettepoole.

«Oli mingi nilbus, mille ta oli lasteaiast enesele külge haakinud ja mida ta vilkasti levitas. «Tina, su kõht on läinud!» hüüatasin ma talle. Ja oligi läinud, usu mind.»

Äkki pööras Tilli näo minu poole: «Kas sa siis tõesti ei mõista? Sa arvad, et oleme nüüd kõik Tilli vastu natuke aega kenad, ja kõik on korras! Mitte midagi pole korras! Te ajate mind marru selle käega-õlgade-ümbert-võtmise ja oma Tina-lugudega!»

«See on see vähene, mida me teha suudame,» ütlesin.

Tilli istus pingile ja naaldus kaugele taha. Mina kõõlusin seljatoel, küünarnukid põlvedel ja nagu käte vahel.

«Nagunii ei saa seda kellelegi selgeks teha,» ütles Tilli.

«Selgeks teha ehk mitte, aga rääkida ju võib, lihtsalt rääkida. Võimalik, et keegi saab arugi.»

Ning Tilli rääkis. Vaikselt veenis ta mind, kuni ma taipasin, et ta on kogenud midagi iseäralikku, mis teda

minust eemaldas ja mingil mõistatuslikul kombel ka lähen-
das.

«See juhtus lõpuõhtul,» alustas Tilli. «Ma ei võinud mõeldagi, et see oli viimane õhtu. Mind ajas iiveldama, kui ma sellele mõtlesin. Me polnud mitte milleski kokku leppinud, aga kui lõke oli juba pooleldi ära põlenud ja teised laulma hakkasid, läksime veidikeseks vee äärde kõndima. Pikka aega ei lausunud me sõnagi, ainult kõndisime. Sind ajab ehk naerma, aga veel praegugi hakkab mul pea otsas pööritama, kui sellele tagasi mõtlen: niimoodi kõndida, saad aru, lihtsalt kõndida, ja rada on justkui samet, vesi lõhnab, kostab vaikset kuminat — kust see tuleb, ei tea keegi. Roberti arvates võis see olla meie endi veri.»

Ma ei muuda oma asendit.

«Ja siis rääkis Robert põllulenduritest.»

«Millest?» vaatasin ma üles.

Tilli vaatas mulle kohkunult otsa.

«Põllulenduritest. Väetamine õhust, lennukiga.»

«Hmm.»

«Robertist peab lendur saama, selles pole kahtlust. Neil tuleb väga madalal põldude kohal lennata, aga kui nad liiga madalale laskuvad, potsatavad nad kartulivagude vahele maha. Siis rääkisime veel minu elukutsest.»

«Millisest?»

«Eks kapteni. Aga see on täiesti kõrvaline. Midagi sel-
list nagu kapten.»

«Selge pilt. Edasi!»

«Robert arvas esialgu, et naistest kapteneid ei saa, aga siis taipas ta ka ise, et see on jama. Jõudsimme ühele mee-
lele, et kõik sõltub ikkagi tahtest.»

Libistasin enda seljatoelt alla Tilli kõrvale pingile.

«Ja siis?»

«Võisime käinud olla õige mitu kilomeetrit. Kui tagasi jõudsimme, oli lõke juba kustunud. Kõik magasid. Ainult laagriülem oli meil sissepääsu juures vastas. Lasi meile taskulambiga valgust näkku.»

«Edasi!»

«Järgmisel päeval kutsus ta meid staapi. Ta tahtis teada, mida me olime teinud neli tundi. Kumbki meist ei öelnud midagi. Tema küsimus oli nii kummaline, Hannes. Ta küsis, nagu oleks ta täpselt teadnud, mida me tegime. See oli jätk. Siis ütles ta veel: «Kas teile ei tundu, et teil

on sellega veel vara tegelda?» Ja meie klassijuhataja oli kah juures...»

Edasi rääkis Tilli juba takerdudes ja pisaraid alla neelates.

«Robert ainult neelatas kogu aeg, aga päris lõpus ütles kiiresti: «Me nimelt armastame teineteist.» Sealsamas paigas, selles polnud me kokku leppinud, suudlesin ma Robertit ninale.

Päike tegi sel päeval silmadele kenakesti liiga, sest meie klassijuhataja, keda me Famoseks kutsume...»

Meid katkestati. Reni hüüdis meid kohvile. Fredi vana-
ema oli krääpleid küpsetanud.

«Mis asjad need krääplid on?» tundsin huvi.

Reni ja Tilli vahetasid omavahel pilke. Ja muidugi jätsid nad mulle seletamata, mis on krääplid. Küllap mõtlesid, et küsimus või midagi!

Pärast selgus, et tegemist on isesorti pannkookidega. Vanaproua küpsetas sihukesi krääpleid juba viiskümmend aastat, ja teatavas mõttes oli ta nendega terved põlvkon-
nad üles kasvatanud.

Siniselilleline pühapäevakleit seljas, juuksed hoolikalt lahku kammitud, vilkad silmad kortsudest küntud näos, istus ta laua otsas justkui omalaadne krääplinäoline igi-
ema ning silmitses meid oma vanainimese jonnakusega nii nagu oma perekonda. Nüüd sai mulle selgeks, miks Fred oli nii kergel käel valmis olnud meid kõiki kaasa võtma.

Kaksikute nurgas oli harjumatult vaikne. Mõlemal oli kummaski käes krääpel ja nad haukasid vaheldumisi kord paremast, kord vasakust käest. Gerd ähvardas mõlemaid ja pistis samal hetkel enesele terve koogi korruga suhu.

Tilli sai muidugi ka ise aru, et oli võimatu mitte midagi süüa.

«Ma ei saa ühtegi suutäit alla,» sosistas ta mulle.

«Seda kraami on siin ikka söödud. Nii headel kui ka halbadel aegadel,» vastasin ma tasakesi.

«Aga kui ma lihtsalt ei suuda!»

«Kas see sulle ei maitse või, kulla laps?» küsis majaproua üle laua. Tilli vaatas oma tühja taldrikut.

Sel hetkel katkes perekonna kannatus.

«Seesamunegi, et ennem...» alustas Gerd, aga märkas samas, et tal on suu toitu täis.

«Peenikesel daamil on migreen!» ütles Jak õelalt. «Tule, Vin, las ta olla!»

«Tilli ei tunne end hästi,» ütles ema olukorra seletuseks. «Ja tal tuleb praegu palju rohkem järele mõelda kui varem.» Viimased sõnad ütles ta küll rohkem iseendale.

Panin tähele, kuidas isa end rahulikuks sundis, aga praegusel silmapilgul ei läinud see tal sugugi hästi korda. Ta pörutas rusikaga vastu pidulikult kaetud lauda: «Mõikab juba! Kas saab söödud või ei saa!»

Vahetasime emaga pilgu. Kui isa tige on, ei ole tema argumendid just eriti kaalukad.

«Filmis tõusevad noored neiud sellistel puhkudel püsti ja tormavad toast välja,» sosistasin Tillile.

Tilli sai minust aru. Ta jäi oma kohale edasi, hammas-
tas krääpli küljest tüki ja mälus just esimest suutäit, kui väljast kostis kisa, mille põhjus selgus otsekohe.

Jak, näost punane ja sark lõhki, tormas sisse.

«Me võtsime ühe seal vangi. Mis temaga peale hakata?»

Isa kiskus näo krimpsu, otsekui oleks tal hambaplohm kurgust alla läinud. Ema sulges umbes kolmeks sekundiks silmad. Ainult Gerd osutus kindlakäeliseks komandöriks.

«Palun lühidalt ette kanda!»

Jak tuli Gerdi palvele erutatud tõsimeeles vastu: «Vin nägi, et keegi hiilis hoovi pidi ringi. Sihukene pikk.»

Tilli suu oli nüüd paigal.

«Siis tundsin tolle tegelase ära — Vinni-Robert! Tõsiste juhtumite tarvis on meil lasso alati võtta.»

«Täitsamehed, mõlemad!» ütles Gerd, ise edasi mäludes. «Mis te temaga ette võtsite?»

«Sidusime pumba külge kinni. Vin valvab teda,» teatas Jak.

Kui kõik hakkasid välja trügima, pistis majaproua krääplid praeahju sooja. Ta nimelt arvas täiesti õigesti, et kohale saabus veel üks perekonnaliige.

Isa ja mina istusime üksi laua ääres.

«Ehk võid sina mulle seletada, miks meile alati välk selgest taevast sisse lööb?» küsis isa.

Kui ma õue läksin, oli Robert juba köidikutest vabastatud. Asuti taas tööle. Kaksikud leidsid uue ameti: nad loopisid kartulitega märki vinnastatud rotilõksu pihta.

Pead norus, raadio kahe vahel, istusid Robertit-Tillit kaevusalvel. Nüüd aitas!

«Kuule, sina, noor mees, mida sa oskad?» küsisin temalt. Robert tõstis kohkunud pilgu.

«Kuidas? Mida? Koolivärki ja sedasi? Mate...»

«Praktilist. Kätega teha!»

«Sa ei taha teda ometi midagi...»

«Ametisse tahan ma ta panna. Mölli end Gerd Lerche juures. Lukksepaabiliseks.»

Robert läks minema nagu kuutõbine.

«Kust võtad sa õiguse?...»

«Võta mind korraks kuulda, õekene! Mul on aega vähe, sinu pärast magasin ühe kokkusaamise juba maha. Ja see, mis ma sulle öelda tahtsin, saab silmapilk öeldud.»

Võtsin Tillil õlgade ümbert kinni ja tõmbasin ta enesega kaasa külatänavale, sinna, kus kombainid võimsaid tolmupilvi õhku keerutasid, kus käis ehtne viljakoristamispuhapäevak.

«Kõigel, mida sa siin teed, Tilli, puudub igasugune stiil. Ei Lerchede ega üleüldse mingit stiili. Ma saan aru, et on aegu, mil ei tunta kõige pisematki isu mingi magusa krääplikraami järele. Olgu nii. Aga nüüd peab lõpuks midagi juhtuma! Sõida selle laagriülesma juurde, kui vaja, tulen ma kaasa, ja tee talle selgeks, et ta on üks igavene neetud kõlkapüks. Või jäta ka see! Asu taas kursile, kapten! Esimene torm ajas sind kajutisse. Ja seal sa nüüd istud, kergest tuuleõhust riivatud ja kõiki toite, sealhulgas parimaid pannkooke ära põlates!»

Tilli naeratas vintselt.

«Kui terve tund aega kaevusalvel istutakse, on see juba täitsa kurjast. See on armetu, on kaotatud tund. Ja oi, Tilli, minu arust pole meil neid sootumakski ülearu, neid tunde.»

Teeserval seisis rikkis traktor. Traktorist, noor õlise näoga punapea üritas mingit mutrit lahti keerata, kuid iga katse juures libises tal võti käest lahti ja poiss sadas istuli.

«Kuidas sa võtit hoiad, tohmus?» võtsin tal mutrivõtme käest ja keerasin mutri lahti.

«Võti tuleb korralikult peale panna ja kahe käega keerata!»

Poiss jäi ikka istukile ja pörmitses meile takka järele vahtida. Nii kähku polnud tema silma all keegi mutrit lahti saanud.

«Eile muretsesin endale raamatu minu kaptenidiplomi tarvis. Õige mitu tuhat lehekülge valemitega, mida ma eladeski näinud ei ole. Sparglipea tahab mu oma osakonda võtta. Ja tuleb mul viimane mõistusenatuke kokku kor-

jata, võid seda isegi arvata! Nüüd, Tilli, läheb lahti, aga see on nagu tihnikus. Spargel näeb kaugemale, sest ta on pikem, aga kui me uue ämbliku välja töötame — rangelt teaduslikul alusel —, siis olen ka mina seal asjaline. See on kindel.

Hiljaaegu hüppab isa mulle ninna, et tööstustransport tema mööblivärkstoas uue tsehhi juurde logisevat. «Mis minul sellega pistmist,» vastan ma talle. Isa ei saa mu vastusest aru. Ja ka mina ei saa siis sellest enam aru.»

Üks kombain jõudis meile järele ja jätkas õige aeglaselt sõitu meiega kõrvuti. Kombainer kallutas alla, vilistas läbi hammaste ja hõikas: «Seda pisikest pea hoolega silmas! Niisugust annab otsida!»

Naersime mõlemad. Tilli naeris! Ta äigas mul käega läbi juuste. Mähkusime tolmutpilve. Karjusin mootorimürinast üle: «Õige kapten näeb silmapiirist kaugemale! Tilli, kus sa oled?»

Kui me tagasi jõudsime, istus Tanja suure laua ääres ja sõi krääpleid. Terve pere piiras teda.

«Sina siin, Tanja?»

«Mul oli hirm, et jälle juhtub midagi, et sul tuleb midagi kähku korda ajada, kedagi üles otsida või sedasi. Mõnda su väikestest vendadest näiteks vabrikukorstna otsast alla tuua.»

Panin tähele, et mu vennas Gerd pakkus Tanja silmapiirile kerkimisest tingitud vaimustusega karvakese üle. Kuulsin, kuidas ta ütles: «Tegelikult ei kujuta tagurpidisalto pingul köiel enesest mingit probleemi...»

TILLI

Famos vaikis.

Kui laagritülem meie käest küsis, mida me need neli tundi pärast lõpuõhtut teinud olime, seisis Famos seal samas ja vaikis. Robert vahtis ühtain Famoset otsa ja äkki ma tabasin, et ta ootas Famoselt ühtainukestki sõna. Robert neelas midagi alla, kogu aeg ta aina neelatas.

«Famos mõtleb selle üle veel järele,» ütlesin ma Robertile hiljem, aga Robert ei vastanud midagi, ainult kehtitas kuidagi kummaliselt õlgu, nagu lasunuks neil terve taevas.

«Üks asi jääb mulle segaseks. Nimelt ütleb Famos, et kõik asjad kulgevad seaduspäraselt, kuid ilmselt mõjuvad erinevad seaduspärasused niivõrd segiläbi, et ikka ja jälle satutakse raskustesse. Seega siis vedasime Famos oma distsiplineerimatusena alt ja ta ei tea enam, kuidas nüüd meisse suhtuda. Aga see kõik oleks tuhat korda kergem, kui ta ütleks seda meile! Kui mõni laev merehätta satub, võib asi nii täbar olla, et kõige tähtsam on ülejäänud maailma olemasolu. Me vajasime mingit märguannet, kõige pisematki raadiosõnumit.

Ega ma sellest heameelega ei räägi, sest meie olukorda on raske kirjeldada. Aga vähemalt keegi peaks ometi taipama, mida tähendab Robertile Famos ja milline heategu on see, kui Famos oma juukseid kitkub ja ise räägib: «Kuidas ma küll teid kord suureks saan kasvatatud?» Aga Famos ei öelnud mitte midagi ja kui Hannes poleks minuga rääkinud, oleksin tänase päevani veendunud, et ei leidu ainsatki täiskasvanut, kes meist tões ja vaimus aru saaks. Rohkesti leidub neid, kellel jätkub «arusaamist» probleemidest nende üldisel kujul, aga kui siis sellest rääkida, millega parajasti maadeldakse, patsutatakse sulle naerdes

õlale ja seletatakse, et «tõsine elu» seisvat alles ees, aga tollel on nii tõsi taga, et karju või appi.

Kui täiskasvanud üksteisega kokku saavad, küsivad nad: «Kuidas käsi käib? Kuidas on lood sinu maksaga? On's sul jälle osakonnajuhatajaga maajagamist?» Kui nad meile juhtuvad kätt andma, küsivad nad: «Kuidas koolis läheb?» Ikka ja alati üks ja sama küsimus: «Kuidas koolis läheb?» Aga kuidas siis koolis õieti läheb? Selle küsimuse mõtet ei ole ma kunagi tabanud. See on üks neid väheseid küsimusi, millele tegelikult polegi vastust. Ja eks siis kehitataksegi õlgu ja öeldakse: «noh, niisama» või siis «väga hästi». Ja täiskasvanud on sellise vastusega kummalisel kombel täiesti rahul.

Siinkohal pean rääkima sõnakese onu Osvaldist, sest onu Osvald ei esitanud kunagi ühtegi küsimust, millele oleks võinud vastamata jätta. Mu lugu on kurb, sest onu Osvald on juba surnud, olgu peale, et ta oli isa noorem vend.

Onul oli suurepärase mälu. Ja nii ta siis küsis mind teretades: «Kas ta sai sellest kanguru-lausest aru?», pidas ta silmas meie saksa keele õpetajat. Neli nädalat tagasi kasutasin kirjandis lauset: «Ma tunnen end mõnikord kangurubeebina, kes ema kukrust välja piilub — niisama turvaliselt ja niisama uudishimulikult.» Olin palunud onu Osvaldi selle võrdluse asjus arvamust avaldada. Tema võttis mu vihiku, ja selle lause vähemalt tosin korda üle lugenud, raputas hämmastuses pead. Pärast pani ta ette kõik ülejäänud laused kirjandist maha kustutada. Naersime mõlemad. Pean ütlema, et me onu Osvaldiga naersime väga tihti.

Meie saksa keele õpetaja oli kirjandi servale märkinud üheainsa sõna, «võrdlus», ja sellele kolm hüüumärki taha teinud.

«Ma ei tea, kas see talle meeldis,» vastasin onule. «Arvan, et mitte eriti.» Onu Osvald kibrutas otsaesist, aga ütles: «See on ilusamaid lauseid, mida ma, olgu tähendatud, viimase viie aasta kestel olen lugenud.»

Kui mina olin kaheksane ja Gerd üheksane, tervitas onu Osvald mind küsimusega: «Kuidas on lood hinge kinnipidamisega?» Nimelt oli see, tookord minu suurimaid muresid, millest teadsid ainult Gerd, onu Osvald ja mina ise. Meil käis Gerdiga nimelt võistlus, et kumb suudab

kauem hinge kinni hoida. Gerd oli näost täitsa sinine, kuid hinge hoidis ta ikkagi minust kauem. Gerdi võidukus tegi mulle õige kenakest tuska ja ma rääkisin asjast onu Osvaldile.

Kord õhtul pärast tööd tuli onu Osvald meile, et minuga sellel teemal kõnelda. Ta oli kuulnud ühest tüdrukust Indias, kes pidi suutma hinge kinni hoida üle kahe tunni, ja onu arvates pidid tüdrukud üldse suutma hinge kinni hoida piiramata aja kestel. Kuid poistele pidi selline värk väga ohtlik olema. Onu arvates olevat lihtsalt ebaaus poistega hingepidamises võistelda. Koguni seda olevat ette tulnud, et seesuguses võistluses sadanud mõni poiss surnuna maha. Hetke vältel hellitasin mõtet, lüüa Gerdi kas või ühelainsal korral, aga siis mõtlesin võimalikele tagajärgedele ja jätsin selle võistluse igaveseks sinna paika.

Kui peres oli sünnipäev ja kõik sugulased kokku tulid, istusid täiskasvanud elutoas ja arutasid omi probleeme. Meie, lapsed, pidasime oma pidu mõnes teises toas. Sellistel kordadel tuli onu Osvald sageli meie juurde, istus meie laua taha ja mõtles koos meiega meie probleemide üle. Näiteks, miks õpetaja tundi kontrollides alustab küsimist kord nimekirja algusest, aga siis jälle hoopis lõpust. Sellistel puhkudel tegi ka onu Osvald õpetaja kaalutluste suhtes oletusi ning tähendas viimaks: «Aga täpselt ei tea seda keegi.» Seejuures kratsis ta oma kukalt, nagu peaks ka tema iga päev arvestama ootamatu küsimise võimalusega. Meie noogutasime tõsiselt päid.

Koos meiega jõi onu Osvald napsiklaasidest limonaadi, ainult et tema nõudis alati topeltportsjoni, sest ta oli juba võimeline rohkem kandma.

Mõnikord jälle tuli tal tahtmine õpetada meile kabe-mängu uut reeglit, mille ta ise oli välja mõtelnud, et mäng põnevamaks muutuks.

Äkki kõlas koridorist tema naise hääl: «Osvald! Kus see Osvald siis jälle on?»

Istusime kõik hästi tasakesi, kuni elutoa uks taas kinni käis. Eks me ju teadnud, et onul on naisega lahkkelisid. Onu Osvaldi naine heitis talle ette, et ta võtvat enda teha kõik tööd, mille teised oma kaelast ära veeretanud. Näiteks terve ringkonna piimavarustuse. Mina olin väga uhke, et see oli minu onu, kes kogu piimavarustuse reorgani-

seeris. See on ometi väga tähtis asi! Onu Osvald tegi alati seda, millel oli tähtsust, aga enesest ta ei hoolinud. Ta nimelt suri infarkti. Kukkus peale üht väga pikka koosolekut surnult maha ja kõik.

Tagurpidisalto köiel. Ma pole eladeski jälile saanud, kas Gerd ikka tõemeeli kujutles, et saab selle raske triki selgeks. Võimalik, et ta mõnikord kahtleski, kuid küllap ta põhimõtteliselt selle võimalusse uskus. Igal juhul oli tal täpne ettekujutus olemas, kuidas tagurpidisaltot alustada ja kuidas maanduda, et köiele pidama jääda, ja eks ta oma kujutelmas oli tagurpidisaltot sadu kordi sooritanudki. Seega polnud tegemist kerklemisega, kui ta sellest Tanjale kõneles, vaid reaalse võimalusega, mis mingitel põhjustel ei olnud veel tegelikkuseks muutunud. Oma tagurpidisalto oli meil igaühel.

Viimase vaheajapäeva õhtul kolisime linna tagasi, väljusime tohutu karjana jaamahoonest, võiksin peaaegu isegi öelda, et hoovasime sealt välja ning võtsime taas oma valdusesse linna, kus me kõik olime suureks kasvanud. Selle linnata on meie elu raskesti kujuteldav, aga linn ilma meieta poleks vististi ka mitte see päris.

Kooliaasta oli algamas, võeti hoogu hüppeks. Tariti kohale vihikuid ja raamatuid, teritati pliiatseid ja tangiti täitesulepäid. Jäi mulje, et järgmisel hommikul kell kaheksa vallutatakse äkkrünnakuga terve teadus.

Kaksikud toimetasid vaikselt oma ettevalmistusi teha. Iga sõna oli momendil ülearune. Nad teadsid, mis neid ees ootab. Nagu igal aastal varem, peaksid nad homme ette võtma hulljulge katse parandada neli käitumises üheainsa ropsuga.

Eelmisel aastal olid nad esimese koolipäeva pealelõunal täiesti kurnatutena koju jõudnud.

«Millega te end nii surmani olete ära väsitanud?» küsis ema.

«Vaikselt istumisega,» vastas Jak.

«Terve päev. Isegi maateaduse tunnis,» selgitas Vin.

«Käitumises üks käes,» lisas Jak juurde, kuid tegi seda toonil nagu võitja, kes ise oleks äärepealt peast ilma jäänud.

«Üks, nagu Renil omal ajal,» sõnas Vin pooleldi suletud silmil.

Reni oma käitumishindega üks, mille Reni oma jutu järgi pälvinud kõikidel kooliaastatel, mõjus kasvatuslikus mõttes suure eeskujuna isegi praegu, mil ta ise kodus ei viibinud.

«Ja mis teil selle heaks teha tuli?» küsis Tilli ärevalt.

«Mitte püsti karata, kui miskit tead. Ja kui kätt tõstad, siis nõnda!»

Jak toetas küünarnuki lauale, ajas käsivarre täisnurga all püsti. Et asja iseäranis näitlikuks muuta, painutas ta kätt nõnda, et peopesa ebalooslikult ette nihkus. Seejuures vaatas ta meile pärani silmi, ja nagu mulle paistis, süüdistavalt otsa.

«Ei tohi selle peale naerda, kui paks Vatško riputab kaardi üles, sussid taeva poole, nõnda et Alpid asuvad üleval ja Läänemeri all,» seletas Vin ja naeratas Jakile.

«Siis peab vaikselt paigal istuma ja näo tegema, nagu ei olekski midagi juhtunud,» sõnas Jak tõsiselt.

«Kas Reni sai tõesti alati ühe?» küsis Tilli minult.

Seega ütles Tilli välja, mida me kõik mõtlesime. Pean tähendama, et meid ei teinud sel kombel kättevõidetud üks sugugi õnnelikuks. Ka kaks oleks meid täiel määral rahuldanud. Meie poolest oleksid Jak ja Vin taeva poole sussidega Euroopa üle võinud ikka naerda küll.

Esimesena taipas Gerd, mida ette võtta.

«Dresden Berliinist põhjas,» ütles ta. «Oleks ikka lõbus lugu küll!»

Millegipärast leidsime kõik, et sussid-püsti-kaart on väga naljakas.

«Põhjapoolus täpselt Itaalia asemel,» ütlesin mina.

«Läänemere rannad Vahemere ääres,» sõnas Tilli.

Ja Gerd, kätt pea peale asetades: «Kallid lapsed, palavus on väljakannatamatu, kivid hõõguvad, limonaad aurstub pudelites. Teie onu Theobald. Gröönimaal, 32. jaanuaril.»

Kaksikud togisid teineteist ja naersid nii, et pisarad silmis, naersid ja nende väsimus oligi läinud.

«Mis totrus see jälle olgu?» küsis sisseastunud isa, kes Gerdi ütlemist oli kuulnud.

«Tegime selle tasa, mis neil koolis puudu jäi,» seletasin isale.

Sellelgi aastal oli kaksikutel plaanis samasugune tormi-



jooks. Kindlal käel valisid nad harilike ja värvipliatsite hulgast ning raamatu- ja vihikuvirnadest vajalikku varustust.

Eks pannud minagi teatavas mõttes koolikotti kokku, sest mõne päeva pärast pidi algama kaugõppe ettevalmistuskursus. Tegutsesin omaette ja olin üpris rõõmus, et kaugõppijatele esimesel koolipäeval kommikotte ei kingita.

Samal ajal, kui ema aitas vihikutele paberit ümber panna ja isa jälgis kogu kupatust nagu mõni kindral, kes strateegias kodus, kuid seirab üksikoperatsioonide virrvarri teatava umbusuga, luges Tilli oma uuest lugemikust üht lõiku ette.

«Näidend kolmes vaatuses: «Kevadel põllud on haljad!»»

«Millised nad on?» küsis Gerd, kelle käsutuses oli juba oma tosina jagu malle ja kes neid nüüd hoolikalt sisse pakkis.

«Rohelised,» vastas Tilli.

«Sooh!» keeras Gerd kaela kõveraks.

«Kevadel põllud on haljad!» kordas Tilli. «Mis sind siin nii väga imestama paneb?»

«Ehk ongi hea, et seda ikka jälle meelde tuletatakse,» ütles Gerd.

«Nii, rohelist... Siit! See on minu roll!»

Tilli marssis üle toa, virutas rusikaga vastu lauda nõnda, et kõik oma töö katki jätsid, toetas käed puusa ja kallutas keha pisut ettepoole.

«Viiskümmend aastat olen ma laudas, söödaköögis ja põllul mööda saatnud, aga veel elan ma edasi! Saate veel imestada ja hirmu tunda!...»

Tilli paiskas need sõnad meile näkku, õiendas arveid pika ja ühetoonilise eluga ning meile kõigile avaldas muljet metsik otsusekindlus, mis tema sõnadest vastu kajas.

«No-noh!» ütles Gerd.

Mõned päevad hiljem istusin koos kahekümne ametivennaga kaugõppe ettevalmistusrühmas. Kõik koos olime siia kokku toonud oma kaks-kolm miljonit läbisõidetud kilomeetrit, mis meile teatava kindlusetunde andis. Teisest küljest aga ei osanud me oma kätega midagi ette võtta ja ma arutlesin omaette, et sissejuhatuseks oleks parem, kui laudadel oleksid roolid küljes ja pingi all asuks väike gaasipedaal.

Kursus algas saksa keelega ja nagu rahvaülikooli direk-

tor meile teatavaks tegi, oli selle õppeaine enda kanda võtnud igati arvestatav keskkooli saksa keele õpetaja, kolleeg Hämmerlein.

«Misasja, meil on väikestega samad õpetajad?» mõtlesin ma.

Kui kolleeg Hämmerlein auditooriumisse tuli, soovisin ainult seda, et ta mind ära ei tunneks. Mina olen Lerche ja jään Lercheks, mina ja minu perelised oleme üks, aga siin tahtsin — üks kord elus! — nii nagu iga teine oma jõudu proovida nii-öelda individina, ma ei tahtnud olla teatava perekonna esindaja. Ma ei tea, kas midagi niisugust mulle kunagi võimaldataksegi, kuid siin läks lugu täiesti lörri.

«Väga armas, härra Lerche, et just teie olete minu kursuse kuulaja,» ütles preili Hämmerlein. «Mul nimelt on Tilli pärast mure.»

Niisiis Tilli! Mitte mina polnud siin oluline, mitte minu otsus õppida. Oluline oli, et kuulun Lerchede perekonda. Pärastpoole murdsin pead, et mis muret see Tilli oma õpetajale teeb, ja sel põhjusel läks loengu algus mul kõrvust mööda. Üksnes kusagilt kaugelt jõudis minuni, et kõigepealt tuleb meil selgeks õppida, kuidas kirjutada korralikku elulugu.

«Palun, ehk kordaksite, mis on elulookirjelduse puhul kõige tähtsam... Vahest ehk teie, härra Lerche?»

Kõige tähtsam? Eluloo kirjutamisel?

Kindlasti polnud kolleeg Hämmerlein sellega arvestanud, et keegi võiks olla juba esimese kümne minuti kestel tähelepanematu. Mis siis Tilliga lahti oli? Preili Hämmerlein naeratas mulle julgustavalt. Eks olnud ta esitanud tavalise küsimuse, millele igaüks oli suuteline vastama.

Veel paar sekundit mõtlesin ma küsimuse üle järele, siis otsustasin vastata.

«Sünd.»

Usun, et mu vastus kaldus oodatust õige tublisti kõrvale, sest tekkis pingeline paus, omapärane hirmuhetk, kuni üle saja kilo kaaluv diislijuht Max Flöte tähendas: «Kui seda värki väheke kaaluda, siis pole see, mis Lerche ütles, sugugi vale. Kui keegi jätab maailma tulemata, siis pole tal ju elukäiku ega kedagi.»

Kui ma ütlesingi midagi tobedat, oli mul sellest kahju, sest tõenäoliselt nägi preili Hämmerlein tõsiselt vaeva, et meid uute teadmistega rõõmustada. Minu hindamist mööda

käis preili Hämmerlein neljakümnendate algust ja ta rääkis nii, nagu kuulutaks ta meile lausa imetlusväärseid uudiseid, millest mitte keegi, kes siin viibis, polnud midagi kunagi kuulnud. Aeg-ajalt kirjutas preili Hämmerlein midagi tahvlile, aga sellele ei pööranud meist keegi tähelepanu. Pigem olime valmis talle suhu vahtima, tema käte liigutusi jälgima ja, lühidalt öelda, omaks võtma, nii nagu köögikatat sööklas või tüdrukuid palgaosakonnas.

Ausalt öelda oli see mulle väga vastukarva, et preili Hämmerleinil oli nüüd ka minuga muret. Arvatavasti ta mõtles, et üks Lerche pole teisest targem!

Meie õpetaja läks tahvli juurde ja kriipsutas alla sõnad täpsus, ausus ja asjalikkus». Näha, et ta oli kindlalt otsustanud konspektist kinni pidada. Isegi sel juhul, kui taolisi vahejuhtumeid rohkemgi võiks ette tulla.

«Muidugi on sünd oluline fakt, mis asub eluloos isendastmõistetavalt esikohal,» pöördus preili Hämmerlein endistele rõõbastele tagasi.

«Kõige tähtsam!» jäi Flöte oma juurde. «Lerchel on õigus.»

Teised noogutasid.

«Minul oli ühekorra tädi,» kukkus Tauner seletama, «kes kuidas ta ka ei tahtnud, last ikka ei saanud. Ja kui palju ta arstide vahet traavis!»

Paistis, nagu oleks Tauner oodanud meie õpetaja arvamust selles küsimuses. Kuid kolleeg Hämmerlein lehitses oma konspekti, tõstis äkitselt pilgu ja küsis Taunerilt: «Kas tahate öelda, et ka see kuulub meie teema juurde?»

«Ma lihtsalt ütlesin,» vastas Tauner, «et selliseid asju juhtub. Et muudkui haltuuritavad ja haltuuritavad, aga last ikkagi ei saa!»

Tauner tegi sellest seigast juttu üksnes seepärast, et ta oli oma loomult jutukas mees. Meil töö juures oli ta ekskursioonibussi juht, kes vedas inimesi kõigist maailma maadest ja kes oli üldse rohkesti ringi rännanud. Talle meeldis oma aja jooksul kogutud keeleteadmisi praktiliselt kasutada. Sööklast lahkudes ütles ta «so long!» ja osakonna kontoris tulles «bondzuur». Meeleldi viis ta jutu alati vanale inglannale, kes tahtnud kõik oma vara talle pärandada, kui ta ainult Inglismaale tuleks.

«Mul on kahju, leedi,» oli Tauner inglannale vastanud, «aga minu buss on minu maailm!»

Tõenäoliselt oli preili Hämmerlein alahinnanud ülesannet meid kõiki teatavate õpitulemusteni tarida. Anuval pilgul palus ta vähemalt lood surnud tädidest klassi ukse taha jätta, aga ega me seda pahasti polnudki mõelnud. Preili Hämmerlein, nagu me peagi märkasime, oli Taunerile õige sümpaatne ja tädi-lugu rääkis Tauner üksnes sel põhjusel, et tahtis märku anda, kuidas teema, mida parajasti käsitleti, teda erutas.

«Muide, ta ei olegi veel surnud. Ta lihtsalt soetas kasulapse,» teatas Tauner sedavõrd tõsiselt, et preili Hämmerlein — tunnikonspektist hälvides — öelduga leppis ja vastas: «Minu arust oli see hea lahendus.»

Tauner noogutas tõsiselt.

Ka kutsesoovi, ametiõppimise ja tööleasumise küsimuste juures ei pääsenud me raskusteta, sest õigupoolest polnud meie kahekümne hulgas ühtegi, kellel need kolm: soov, väljaõpe ja tööleasumine oleksid kenasti välja kukunud.

«Kas sellest tuleb täpsemalt rääkida?» küsis Flöte kulmu kortsutades. Temast oli teada lugu, et ta kukkus kraana-juhi eksamil läbi. Ta oli terve eksamikomisjoni, kes põrandapaneelil parajasti nõu pidas, viie meetri kõrgusele tõstnud. Tema enese jutu järgi sel põhjusel, et komisjon oli teda eelmisel päeval töökaitse teooria eksamil läbi kukutanud, aga kraana all pole kellelgi midagi tegemist, isegi mitte eksamikomisjonil.

«Selgitagem asja mõne näite varall!» ütles preili Hämmerlein vapralt. «Härra Pachmann, kirjeldage palun mõne lühida lausega oma kutseharidusteed!»

Pachmanni oli ta välja peilinud tolle suhteliselt süütu väljanägemise tõttu. Pachmann on kõhetu, kunstiüliõpilase välimusega noormees ja meie esimeses tunnis paistis ta õpetajale silma oma erilise tähelepanelikkusega.

Pachmann mõtles põhjalikult järele, libistas pihuga üle oma korralikult kammitud juuste ja alustas: «Tegelikult tahtsin ma lambakarjaseks hakata. Kaheksandas klassis olin ma ühtlugu meie põllumajanduskooperatiivi lamburi seltsis.»

«Sa olid ju omamoodi imearst!» sekkus Flöte.

«Seda mitte,» seletas Pachmann edasi. «Aga vana lambur nägi mind meeeldi, sest tollest ajast, kui mina karja juures hakkasin käima, sündisid kõik talled tervetena maailma. See võis olla tingitud minu kiirgusest.»

Pachmann kõhatas hääle puhtaks ja jätkas: «Koolis ei tulnud ma eksamitega toime, sest eks ma olnud ju ühtlugu karja juures. Pärast õppisin meie kooperatiivi kasvuhoonnes kütjaks ja mängisin meie tantsuorkestris «Soli-Boys» trompetit. Tisleriameti õppisin selgeks alles noortevanglas. Keegi oli mu trompetisse õlut kallanud, ja kohtunik mõistis mu kehavigastuse tekitamise eest kinni. Aga tegelikult olen ma kogu aeg tahtnud lastearstiks saada.»

Pachmann istus. Juba kaks aastat on ta meil ühe koolibussi juhiks, ja räägitakse, et tema reisijad näitavat talle tunnistuste saamise päeval oma hinded ette. Oma bussi tagumisele küljele kinnitas ta sildi «Ettevaatust, lapsed!»

Mida oleks Pachmann nüüd pidanud oma eluloos kirja panema? Olime teada saanud, et kõrvalised momendid tuleb ära jätta, et kirja tuleb panna kõige tähtsam. Kuid mis oli tähtis? Pachmanni kiirguslik mõju lammastele? Tema vangla-aasta? Aga ehk oli see tähtsusetu, sest kui poleks juhtunud lugu õllega... Tähtis oli, et ta juhtis koolibussi ja et ta ei istunud hommikuti kunagi enne rooli, kui oli pidurid üle kontrollinud! Igatahes jõudsin järeldusele, et elulookirjeldus on üks raskemaid asju, millega kunagi tegemist võib tulla.

Hea meelega oleksin veidi mõtteid mölgutanud oma elukäigu üle, kuid mulle ei andnud rahu preili Hämmerleini vihjed. Preili Hämmerlein tundis Tilli pärast muret. Praegu oli tähtis see. Ja et ta neis asjus minu poole pöördus, oli ka omamoodi õige, kas isa, ema või minu poole. Mured Tilli pärast. Kes mõistis neid veel paremini kui meie!

Keegi polnud Tillile kunagi rääkinud kogu tõtt tema esimese eluaasta kohta. Ja milleks? Miks pidi ta teadma, et oli oma haudekastis pigem surnud kui elus olnud? Ja oli see temale siis tõesti nii väga tähtis, kui tal tuli hiljem mitmel korral haiglasse minna — seedehäirete pärast, krampide pärast ja selle pärast, et oli mitmel korral lämbumas. Ning kõike seda oma viie-kuuenaelase kehakaalu juures!

Kas pidi ta meile, oma vanematele ja minule kuidagi tänulik olema, et me nii vihaselt tema elu pärast võitlesime? Kas tuli päästa just see väikseim kõigist lastest, see, õdede jutu järgi enneaegselt sündinud enneaegsetest? Ja kas polnud arstide diagnoos — laps pole eluvõimeline —

meile küllaldane alus selle lapse eluvõimeliseks muutmiseks?

Me sülitasime teadusele.

«Meie Tilli ei kõlba teadusele. Ta on liialt eriline!» ütles isa. «Tilli on erand.»

Sellega oli otsustav sõna öeldud ja edasi võisime arstide süngete prognooside peale ainult muiata.

Sel ajal, kui me isaga seda ja teisi taolisi teooriaid arendasime, valmistas ema tilluke siidineid, mida Tillile anti iga tunni tagant.

Tookord õppisin isalt, kuidas imikutega rääkida. Oma suhtumises väikesesse tüdrukusse polnud me põrmugi sentimentaalsed, pigem küll nõudlikud. Me rääkisime temaga tõsiselt ja asjalikult, avaldasime oma pahameelt, kui ta ilma mingi nähtava põhjusega oksendas, sest lõpuks oli see ainult tema huvides, et suureks kasvada.

Me pidasime Tillist alati rohkem kui lapsest, kes nagu nii üht- või teistviisi üles kasvatatakse. Tilli tähendas usku võimalustesse, mis on varjul igas lapses, kaalugu see laps sündides kas või ainult kolm naela.

Seepärast ootas skeptiliselt, mida preili Hämmerlein mulle ütelda tahtis. Mida teadsid kõrvalised inimesed «murest Tilli pärast»?

Preili Hämmerlein pühendas mind asjasse väga taktitundeliselt. Vähemasti oli ta arvamisel, et teatav ettevootus on tarvilik.

«Tilli pole enam laps,» tegi ta algust. «Aga teatavas mõttes on ta ikkagi veel laps.»

«Ta on viisteist täis,» ütlesin ja tundsin eneses iseäralikku pinget, otsekui valmistuks mu keha hüppeks.

«Jah, ja siis veel see sõprus Robertiga. Põhimõtteliselt ei ole meil midagi selle vastu, aga see läbikäimine hakkab kahjulikku mõju avaldama. Tilli ise ei märka, et ta endale kahju teeb, mõistate?»

Mitte midagi ma ei mõistnud. Mul tekkis äkki Tilli pärast samasugune hirm nagu tookord, kui ma olin kuuene ja Tilli krampides siniseks läks.

See hirm ei jätnud mind aastaid. Hoidsin end tollal pidevalt Tilli voodi lähikonda ja enne kooli õppisin imikuhoolduse selgeks nagu elukutseline. Kui Tilli kõige hullemast üle oli saanud, läks ema uuesti tööle. Ta oli ametis linna kommunaalkontori varustusosakonnas ja kaheaas-

tane Reni ukerdas ta jalge juures ringi või puged luudade ja labidate taha peitu.

Mina lükkasin Tilli, selle mõneti erilise ja erandnähtuse, isa enda tehtud lapsevankris päikese kätte. (Selleks ajaks oli meil juba oma tubli tosin lapsevankrit varuks, sest isa töötas juba mõnda aastat mööblivabrikus!)

Enamasti viisin ma Tilli vankri rohtukasvanud kingule otse linna prügimäe kõrval. See kant oli üks armastatuid mängukohti, kus vaenulikud kambad üksteist roostetanud kuulipildujatega ründasid. Ühel ilusal päeval pöörasid nad oma tähelepanu minule: «Ta lükkab lapsevankrit, ta armastab seelikuid!», tulid nad mulle ähvardavalt lähemale.

Preili Hämmerlein kiskus mind mu meenutustest tagasi.

«See pole Tillile kasulik, et ta end nii väga Robertiga seob.»

«Miks?» küsisin vastu, sest mulle oli selgeks saanud, et tänu sellele sõprusele oli Tilli küpsemaks muutunud, et ta meie pere üle tõsisemalt järele mõtles.

Preili Hämmerlein vahtis mulle otsa nagu inimesele, kes kõige lihtsamatki asja ei jaga.

«Robertil on praegu mingi kriis. Tema hinded muutuvad aina halvemaks, tal on konflikte õpetajatega. Hiljuti ütles ta, et üheltki täiskasvanult ei olewat midagi loota ja et kõige parema meelega tahtvat ta elada kusagil Siberis, mõnes ilmajaamas, täiesti üksinda.»

«Ja Tilli, mis tema selle peale ütles?»

«Jah, ja just see ärataski erilist tähelepanu. Tilli ütles, et Robertist pidavat aru saama, ta olla oma isa kaotanud. Ma tormasin jalamaid lapsevanemate juurde koju, aga Roberti isa käsi käib suurepäraselt ning ka tema ei taipa, mis muinasjutte need kaks välja mõtlevad.»

«Mida Tilli sellega mõtles?»

«Ma ei tea. Ta on mõnikord nii iseäralik. Kõige hullem on aga see, et ta laseb end igasugustesse lugudesse sisse mässida.»

Ma lihtsalt ei tabanud, mida see daam soovis.

«Mida peab Tilli tegema? Ta on Roberti sõbratar. Ta tahab Robertit aidata, aga kuidas?»

«Mina tean vaid seda, et Tilli peab rohkem oma tööd tegema,» ütles preili Hämmerlein. Kuid see ettepanek ei paistnud teda ennastki eriti rõõmustavat, sest otsemaid üritas ta seletada: «Ma olen tüdrukusse väga kiindunud,

mul on temast kahju, mõistate? Ta ei tohi oma isiklikku arengut unarusse jätta.»

Viimaks ometi sain aru!

«Te võib-olla mõtlete, et Tilli peab Roberti sinnapaika jätma, sest Robertil on teatavaid raskusi. Kahjuks ei tule sellest midagi välja.»

Nüüd olin ma täiesti rahulik, Robertile ja Tillile mõeldes peaaegu rõõmuski.

«Minu isa ütleb ikka: «On asju, mille üle ei vaielda.» Ja eks meilgi ole praegu nõnda, preili Hämmerlein.»

«Sooviksin ainult, et Tillil kergem oleks, härra Lerche.»

«Arvan, et kergemalt ei olegi kerge.»

Siis tegin minekut. Pidin tingimata Tilliga rääkima, sest ma mõistsin äkki, et oma kunagisest ülesandest polnud ma ealeski vabanenud. Veel tundsin, et mu ülesanne polnud praegu, pärast möödunud aastaid, sugugi kergem, pigem küll raskem.

Tookord paigutasin vankri nõnda, et Tilli sai päikest vastavalt vajadusele, hoolitsesin, et ta oma toidu õigetel aegadel kätte saaks. Selleks otstarbeks kandsin kaelas nööri otsas vanaisa taskukella.

Siis tulid need, kes mind lapsekutsariks olid sõimanud, mulle lähemale, sättisid endid minu ette seisma ja nõudsid, et annaksin vankri neile «lahinguotstarbeliseks» kasutamiseks. Veel mäletan, kuidas mu nägu lõi hõõguma, kuidas ma imelikul kombel ei tundnud mingit hirmu, vaid üksnes seda, et mu keha tõmbus vibuna pingule.

Kamba pealik trügis mulle rinnaga peale. Ta oli minust peajagu pikem.

«Kuis on, memmepojuke?»

Meie ajal tähendas see poisile suurimat solvamist, aga kuidas võis mind solvata, olin ju oma ülesannet täitmas. Kui ta mul ainsa ropsuga kella kaelast tõmbas, kargasin terve oma pingul keha jõuga talle kõrri, paiskasin kamba pealiku rohu sisse maha, ja omaenese edust ehmunud, viskasin pilgu ringiratast ning avastasin ülejäänute silmis piiritu imetluse. Korjasin siis oma kella rohu seest üles ja panin kaela tagasi.

«Ta on väga väike, te igavesed oinad!»

«Kui väike?» küsis üks ja näitas käega umbes kuutkümmend sentimeetrit.

«Palju väiksem!» vastasin sellise asjatundja häälel, kelle silma ees seisab kari puhtjuhmakaid vohikuid.

Näitasin neile Tillit. Igamees tohtis korraks vankri juurde tulla, pilgu sisse heita, aga siis tuli tal järgmisele ruumi teha.

Tilli võttis imetluse ja hämmastuse külmavereliselt vastu, midagi taolist ei saanud ju tema rahu rikkuda. Eks olnud ju vähemalt sadakond inimest huviga tema voodisse vahtinud, pooled nendest teaduslikult koolitatud pilguga!

Kui kõik poisid oma kummardused tehtud said, ütlesin neile: «See tüdruk on erand.»

«Seda me ei teadnud,» ütles kamba pealik ja rapsis oma pulloveri sopast puhtaks.

TILLI

Hannes rääkis minuga. Kõigest. Et tal on praegu väga raske, et ta mõnikord tunneb oma kaugõppest himu täis olevat ja sedasi. Pidin teda üsna tublisti julgustama. Keegi meist ei arva, et Hannes loobub. Taolist võimalust pole keegi meist võimeline ettegi kujutama, ütlesin Hannesele. Ja nii see ka on.

Ainult ei tohi arvata, nagu oleks vanemal vennal kõik m ä n g. Oleme kõik alati uskunud, et Hannes on kuld-
sed käed, kui ta millestki kinni hakkab, siis on see sama-
hästi kui tehtud. Aga nüüd tean ma paremini: Hannes on
tõesti väga tugev, kuid ka tema võib hirmu tunda. Ma
märkasin, et ta mind kogu aeg piidles, justkui ootaks min-
git vastust, kuigi polnud esitanud ühtegi küsimust.

Tean, et väljendan end mõnevõrra komplitseeritult,
tean küll, aga mõnda asja ei mõtle ma mitte peaga, vaid
ninaotsaga. Hannes ise ütles kunagi: «Meie Tilli ninaotsal
on mõistust rohkem kui mõnel mehel peakolus.» Ainult
et mõnikord ei suuda ma oma ninaotsamõtteid selgesti
väljendada.

«Leidub inimesi,» rääkis Hannes, «kes kihutavad otsekui
rulluiskudel läbi elu: lõpueksamid — üks elegantne po-
ogen, ülikool — elegantne poogen ja hoog kannab sihukesti
veel tüki maad edasi, tüki maad, mille teised peavad vae-
valiselt samm sammu järel läbi käima. Aina puha ilusad
elamused, kogu elu nagu kett ilusatest elamustest!»

Pean tunnistama, et mõne koha pealt ei saanud ma alati
aru, mida Hannes mõtleb. Aga vahest polegi nii tähtis kõi-
gest aru saada, tihtipeale aitab sellestki, kui jutt korrali-
kult ära kuulata.

Kuigi ma kohati aru ei saanud, millest Hannes tegeli-
kult räägib, pean siiski ütlema, et juba pikka aega pole

me teineteist nii hästi mõistnud. Sellest Tanjast ei räägi ta
kunagi, aga mul on tunne, et ta muud ei teegi, kui räägib
Tanjast. Arvan praegu, et Hannes Tanjat väga armastab,
kuid kardab, et Tanja võiks kuidagi õhku hajuda või
midagi taolist. Ma võin eksida, aga arvan, et Tanja teeb
Hannese närviliseks, parem oleks, kui ta teeks teda tuge-
vaks.

Gerdikesega pidasime aru, kuidas saaksime Hannest
aidata. Kuid eriti palju me välja ei nuputanud. Parimal
juhul selle, et oleme kõik vaiksed, kui Hannes õpib, ja et
jätame teda kõige kupatusega rahule. Ka kaksikutel võime
eeskojas jalgpallimängu ära keelata.

Gerdiga kõigest rääkides peilisin ettevaatlikult välja,
mis tema sellest Tanjast peab. Mõtlesin, et Gerd langeb
minestusse! Esiotsa läks ta täitsa valgeks ja siis üleni
punaseks. Ja nüüd on mul teada, mis juhtus.

Alates esimesest septembrist on Tanja Weinknecht meie
ajalehe juures palgata praktikant. Ühel päeval viis Gerd
toimetusse sõnumi oma spordiringi tööst. Eks juba too-
kord Fredi vanaema pool oli Gerd silmatorkavalt eruta-
tud, kui ta Tanjale saltost rääkis. Nüüd on Gerdikene siis
rahvakirjasaatja ning kirjutab kas või sõrmed villi, et
aga saaks sõnumeid toimetusse viia.

Gerd luiskab õige kenasti. Aga kui ta kõik veel rohkem
pea peale pöörab? Kes siis selles supis veel õige otsa kätte
leiab? Kujutan enesele väga hästi ette, kuidas Gerd toime-
tuses suuri sõnu lennutab ja kuidas kõik tema üle naera-
vad. Kõige rohkem Tanja.

Proovisin Gerdile selgeks teha, et selline asi pole soliidne
ja et Hannes keerab tal kaela kahekorra. «Palun ära tee
ennast naeruväärseks!» ütlesin Gerdile. «Ajalehemeeste
silmsis oled sa kindlasti pöörane naljanumber! Kas sul siis
kübetki uhkust ei ole?»

Aga Gerd on kangekaelne, vaidleb kõigele vastu ja
artikleid veab ta sinna endist viisi. Gerhard Lerche, rah-
vakorrespondent. Selle üle võiks ainult naerda, kui asi
just Tanjasse ei puutuks.

Gerd on ehtne omaettenohiseja. Ikka on tal mingeid
saladusi ja ikka teeb ta koomilisi vihjeid. Peaaegu alati on
tal mõni totter plaan varuks või kujutab ta enesele surm-
kindlalt ette, et ta on võimeline ennustama, mis juhtub
lähema poole aasta vältel.

Mõni kuu tagasi oli täpselt nii. Siis kirjutas ta ühtvalu

kellelegi kutsekooli tüdrukule allkirjata kirju. Tema elu olla teise suuna võtnud ja ta olla tüdrukule väga tänulik, sest nüüd ta lõpuks teadvat, milleks ta maailma on sündinud!

Vahetevahel kukub Gerdikene nii luiskama, et seda ei suuda kohe välja kannatada!

«Võimalik, et me ei kohtu eal, sest võib juhtuda, et kukun järgmisel nädalal montaažiplatsil kõrgelt alla. Siis olen ma sinule võõras ja sa ei pruugi kurvastada.»

Aga nii juhtuski, et Gerd tõepoolest õliloigus libastus ja oleks üsna kõrgelt alla lennanud, kui meister ei oleks jõudnud kraest kinni kahmata. Mida selle peale ütelda? See pole ometigi enam normaalne!

Gerd oli veel omamoodi kavalgi ja visandas kõik kirjad esialgu koolivihikusse. Nii saimegi sellest teada. Seejuures nägime, kuidas ta mõningaid lauseid oli muutnud. Lause «Väga sageli mõtlen ma sinule.» oli ta teinud lauseks «Mõtlen alati sinule.» ja kõige lõpuks oli sellest saanud «Ma mõtlen sinule.»

Vahel teeb Gerd näo, nagu ei vajaks ta meist mitte kedagi, aga siis jälle ajab ta meid kõiki närvi, kui juhtume Tina lasteaiast äratoomisega pool tundi hiljaks jääma.

Mina saan sellest asjast niiviisi aru, et Gerdil on täiskasvanuks saamisega suuri raskusi, igal juhul jääb tal selle koha pealt üht-teist puudu.

Famos ütleb alati, et täiskasvanut ei tunta mitte kinganumbri järgi, vaid selle järgi, kuidas keegi käitub ja kas inimesele võib kindel olla või mitte. Ka juuste järgi ei saa otsustada, kas mõnimees on täiskasvanud või ei ole, aga noh selle järgi ehk siiski veel. Ainult kui keegi oma juukseid aina pikemaks laseb kasvada, et sel kombel tähelepanu äratada, ei ole ta mitte just täiesti täiskasvanud.

Famos räägib seda küll, aga ta ei tea, et ta ise on kaassüüdlane, kui Robert juuksurisse ei lähe. Võimalik, et mitte päris kaassüüdlane, sest Famos ju lihtsalt ei tea, kui suure pettumuse ta oma vaikimisega Robertile valmistas. Trotsist laseb Robert oma juustel nii pikaks kasvada, kuid ega seegi ole see õige täiskasvanu tunnus. Olen sellega päri. Kuigi mõistan Robertit. Ta on praegu väga kurb. Panin talle ette Famosega rääkida, et ütleksime talle kõik, kuid Robert lõi ainult käega: «Tee, mis tahad. Mulle pole kedagi vaja.»

Aga see ei pea paika. Just praegu vajab Robert mõnd

inimest, kellele ta võiks kõik korralikult südameilt ära rääkida, inimest, kes elust natuke rohkem aru saaks kui Robert ja mina. Ma pean silmas just sellist, kes mitte üksnes palju teab ja hiiglama tark on, vaid kes elust ka mis-ki sotti saab.

Täitsa kindlasti kutsun Roberti oma sünnipäevale. Siis võib ta rääkida Hannesega ja isaga ka.

Siis ei ole tal enam tarvis tolle Trikkeriga tegemist teha. Sihukesega läheb Robert ainult õlut jooma! See ajab meeleheitele, sest Trikker on vastik kutt. Ta on jõudnud juba kinni istuda ja tema nimi pärineb ajast, mil ta pea-aegu paljaste kätega sigaretiautomaate lahti muukis. Nüüd käib ta küll korralikult töö, kuid igasugu kunsttükke oskab ta ka praegu.

Mina teda ei kannata, sest ta irvitab alati, kui on mõnele õllekannualuse koolikotti «võlunud». Kui ma asjast õigesti aru saan, siis vihkan ma seda Trikkerit, sest ta lõbustab end alati meie arvel. Ainult Robert ei jaga seda. Tema mõtleb teab mis ime olevat, et Trikker teda vanaks kambajõmmiks kutsub.

«Te õpite seal koolis puha tarbetut kraami!» seletab Trikker, ja kui me lahku läheme, hõikab ta tagantjärele: «Näh, vaadake, et te siis ilusasti õpite!» Aga kui Robert tahab talle oma kooliasjadest rääkida, katkestab Trikker teda kohe: «Tule, jäta mind oma jutlustega rahule!»

Nüüd uurin ma alati enne Roberti käest, kas ta tahab jälle selle kutiga kokku saada. Sellisel juhul mina kaasa ei lähe. Mõnikord mõtleb Robert järele ja siis läheme nagu enne muistegi piimabaari, ja taas tärkab minus lootus, et küll kõik Robertiga jälle kord joonde läheb.

Hiljaaegu pidas preili Hämmerlein mind pärast tunde kinni. Ta tahtis teada, kas ma olen Robertile sõbraks. Mind pani selline küsimus imestama, sest seda teadis meie klassis igaüks. Vastasin «Jah.»

Preili Hämmerlein tegi mureliku näo ja ütles siis, et ma pidavat praegu täielikult koolitööle keskenduma, sest Robert elavat üle sügavat kriisi.

Just siit saabki alguse kõik, millest ma aru ei saa. Õpetajad on ometi rääkinud, et kellelgi pole midagi sõpruse vastu ja et olevat hea, kui üksteist õppimises abistatakse. Kuid kas sellest siis piisab, kui üksteist ainult õppimises abistatakse?

Nüüd ei tohi ma Robertit sinnapaika jätta! Siis läheks ta Trikkeri poole. Kas siis keegi ei taipa?

Kedagi ei tohi hädasse jätta — olgu siis sõprust ja armastust või olgu nad olemata. Olen selles kindel.

Ma vist juba ütlesin, et alati, kui Fred saabub või minema sõidab, on ilm ikka sant. Ka see on midagi sellist, mida pole võimalik seletada. Sel hommikul sõitis ta mööblikoormaga Leningradi.

Kui me väravas kohtusime, peatas ta oma auto veel koraks, lükkas ukse lahti ja hõikas mulle kähiseval häälel: «Hoidu naistest ja ametnikutoolist!» Ta irvitas rahulolevalt ja sõitis oma raske veokiga hoovilt minema.

Meie sõprus Frediga ulatub kaugesse minevikku. Olin viieteistkümnene, kui tema sõjaväest tagasi tuli ja auto baasis oma esimese veoauto rooli taha istus. Ta vedas toorkord värsket köögivilja põllumajandusartellidest kooperasiivpoodidesse.

Tema auto seisis sageli meie maja ees ja mõnikord, kui Fred sajab mootorit pidi ringi tuhlas, viitsin mina tema seltsis aega. Toetusin lihtsalt vastu poritiiba ja vahetisin samuti remontiootavasse mootoris.

«Nelisteist,» ütles Fred, ja mina andsin talle nõutud mutrivõtme.

Ta sättis oma autot väga tihti ja mul on tunne, et ta pidas niisama sättimist liialt nürimeelseks ja kohe pidi sinna juurde suud pruukima. Nii ma siis enamasti ainult seisin ja kuulasin tema juttu.

«Teatavast vanusest alates, mu kallid, on naised nagu lõhkeaine,» ütles Fred.

Panin oma koolikoti kõrvale, et Fredi kiilrihma pingutamisel aidata.

«Mis moodi lõhkeaine?»

«Poisu, poisu!» vangutas Fred pead. Tema arvates pidi sellest selgituseks küll saama. Tookord oli just see aeg, mil Fredil ühtelugu «lesejäädiga» tegemist oli. Või kui teisiti öelda: Fredisse armusid alati keskealised daamid, liiatigi lahutatud, lesestunud või õnnetult abiellunud naised. Nende daamide kahtlemata üliliigutava saatuse suhtes puudus Fredil kõige pisemgi arusaamine ja need lood, —

selle peale panen oma pea pakule, — juhtusid vähimagi temapoolse kaasabita.

«Juhtud mõnega sööklas korraks juttu ajama ning asutuse peol võtab ta sind daamide valiku ajal tantsima ja enne kui tants otsas, on sul teada, et daami mehele on tarvis prille, et too mees norskab öösiti ja ootab, millal pensioniaeg kätte jõuab.»

Fredi mured ajasid mulle naeru peale. Mida minul seliste lugude peale kosta oli?

Fred roomas auto all ringi, kopsis võtmega vastu karterit.

«Ja enne kui sa õieti arugi saad, oled selles supis kõrvuni sees nagu mõnes naisteromaanis. Vajuta korraks starterile!»

Vajutasin, sest mis puutus Fredi autosse, selles olin ma kodus.

Ainult ühel korral läks Fredil rängalt kehvasti. Ta armus ühte punapäisesse praktikanti, kes oli neljaks nädalaks kontoris tööle tulnud. Kuid see tüdruk jättis mu sõbra Fredi väärtused tähele panemata. Fred kannatas selle all väga ja me ajasime pikalt juttu naiste «salapärasuse» teemadel, kusjuures Fred, nagu ikka, esimest viiulit mängis ja mina sain kaasa lüüa vaid mõnede omapoolsete oletustega.

Pean ainult alla kriipsutama, et Fred ei öelnud mitte kunagi: «Sina ei saa sellest aru!» või «Selle tarvis oled sa veel liialt noor!» Ta andis mulle õiguse või vaidles mulle vastu, mõnikord patsutas mulle õlale ja mõnikord muutus sõnaahtraks. Kaua maadles ta selle punapea-looga.

Kui mul aega oli, koolivaheaegadel näiteks, käisin ma Frediga tema juurika-sõitudel kaasas. Ükskord, käisin siis kümnendas klassis, viis Fred jutu minu tulevasele elukutsele. Meil oli kodus tookord väga raske, kuus last ja pärast kaksikute sündi pidi ema oma tõlgiameti üles ütlema. Isa palgast pidi jätkuma kogu perele. Ma ei teadnudki veel, mis elukutset valida, kuid olin kord nagu pähe võtnud kunagi sildasid projekteerima hakata. Peale selle oli mul veel sada muud soovi ja kujutelm oma tulevikust.

«Niisiis, mis sa oma kutsesooovina üles andsid?» tahtis Fred teada.

«Senini mitte midagi.»

Pidasin pausi, aga et ma Fredi väga usaldas, rääkisin talle ka oma salasoovist.

«Kõige parema meelega tahaksin konstruktoriks või seiklusjutte kirjutada... Lõuna-Ameerika ürgmetsad ja sedasi.»

«Või nii!»

Fred oli minuga alati avameelne, vahel ka karm. Kui ta vajalikuks pidas, avaldas ta oma arvamuse üsna ilustamata.

«Ja millal sa tahad neisse seiklustesse sukelduda? Ja mis edasi saab? Ah? Patrad, kamraad.»

«Kõige parema meelega siiski sillaehitajaks.»

Algul ei vastanud ta selle peale midagi, siis aga esitas küsimuse, mis minu arust nagu üldse meie jutusse ei puutunud.

«Kuidas te ainult isa krossidega välja tulete?»

Vaatasin arusaamatuses Fredile otsa.

«Isa ütleb nii, et kui me suuremaks kasvame, siis läheb kergemaks.»

«Tema suur möödalask!» raputas Fred pead. «Üks tahab sillakonstruktoriks saada, valge kittel seljas läbi joonestussaaletuisata, punapäised assistendid ümber sumisemas! Teine ihaldab professoriks, kolmas tsirkuse direktoriks! Ja igaühel kulub õpinguteks kümme aastat. Vanal tuleb kaua oodata.»

«Aga sa ju küsisid, mida ma tahaksin.»

Fred mõtles selle peale veidi ja noogutas siis. Nüüd kõlas ta hääl leebemalt.

«Mida ma tahaksin! Oled sina mul alles filosoof! Mida ma tahaksin! Sina oled kõige vanem.»

«Sa arvad, et ma...»

«Kõigepealt ei arva ma midagi. On ju nii: üks ehitab sildu, kena ja kaunis. Tarvilik töö. Kuid alles siis on asi täielik, kui keegi sellest sillast ka üle sõidab! Ma ütleksin, et silla ainus mõte on selles, et keegi sillast üle sõidab. Märkad?»

«No-jah. Aga mis minul sellega pistmist?»

«Sõidetakse üle paljude sildade ja elatakse läbi seiklusi...»

Fred muutus minu jaoks salapäraseks ja seetõttu viisin jutu kindlamale pinnale.

«Midagi koliseb nagu konservikarp!»

Kuna klõbin mootoris oli ka Fredile meelehärmi teinud, taipas ta kohe, mida ma mõtlesin.

«Töökoja-vennikesed on midagi jälle kokku keeranud.

Sa küll jahvatad na paljuvõitu, aga sul on kõrva, et kuulda, kuidas mootor peab töötama.»

Fred ei kiitnud tihti, kuid kui ta seda tegi, olin ikka väga rahul. Ma pidasin tema arvamusest väga.

«Ütlen sulle kui sõber sõbrale,» ütles Fred. «Sa pead sõitma, mu poiss, näitama, mis mees sa oled. Esiotsa õpi autolukksepaks, siis saad juba isale toeks olla. See on ju ka sinu perekond. Ainult ära võta seda kui mingit kangelatogu, muidu jääb sulle terveks eluks viga külge.

Sa lihtsalt teed seda, sest teised on veel liialt nurgelised ja ajavad rumalat juttu. Sinu vanuses olgu juba oid peas. Ainult ära oma vanale ütle, et mina sulle kirbu kõrva pistsin. Ise otsustasid, jutul lõpp!»

Korruga tõmbus Fredi nägu pilve.

«Ma oleksin pidanud kohe selle peale tulema! Kujuta enesele ette — pikad punased juuksed, kui neile päike peale paistis, ja kurat seda teab, aga päike paistis neile alati peale, siis oli ta nagu mõni tulilind. Aga ise räägib: «Autojuhiga sõbrustada oleks küll see viimane!»»

«Kuigi ta on ilus, peab ta sellepolest siis loll olema, või kuidas?» küsisin Fredilt.

«Küsimus selles ongi. Ma ei suuda seda enesele kuidagi selgeks teha! Väline joon, ma ütleksin, et nii elegantne väline joon peaks ju ajuski kajastuma!»

Tookord muretses selle kallal rohkesti pead ja tuleb tunnistada, et selget vastust pole ma leidnud tänase päevani.

Fred muretses mulle oma ettevõttes õpilaskoha ja nii ma autolukksepaks õppisingi. Hiljem unustasin, kui raske mul oli olnud hüvasti jätta oma sillaehitajaunistusega. Aga hiljuti tuli see mulle jälle meelde, kui istusin Tanjaga Sonntagi ja Pudeli seltsis.

Tema, Sonntag nimelt, nägi välja nagu «reisilemineja». Tal oli seljas kehasseõmmeldud peeneruuduline ülikond ja ta jättis mulje inimesest, kes on kõik kõige paremini korraldanud, keda miski ei üllata ja kes rõõmsalt jätab seljataha üksikuid elujärke otsekui matkamees mahakäidud kilomeetreid. Kool oli tal läbi, nüüd tuli armee, pärast armeed ülikool — Sonntagil ja Pudelil oli immatrikuleerimistunnistus juba taskus, see asi oli niisiis ühel pool.

Nende ärasõidupäeva pärastlõunal istusime linna tiigi ääres asuva suvekohviku terrassil. Kõik oli juba sügisene:

terrassi puitrinnatis niiskusest tume ja ketiga kinnitatud lootsikutest keerutas tuul üles kollaseid lehti.

Sonntag hoidus puudutamast vahetult eelseisvat poolteiseaastast sõjaväeteenistust ja rääkis tulevastest õpingutest. Ja eks tulnud see tema tagasihoidlikkusest, et ta ei teinud teatavaks enda doktoriks kuulutamise täpset kuupäeva. Tahtmatult tekitas ta mulje, nagu oleks just tema tarvis mingi uurimisinstituut valmis ehitatud ja et tema tulevased assistendid seisavad juba katusel ning uurivad silmapiiri, kas Stephan Sonntag juba varsti tulemas ei ole. Võib-olla olen veidi ebaõiglane, kuid minule jättis ta sellise mulje.

«Tegelikult on see rahvamajanduslik hullumeelsus,» ütles Pudel. «Meid poolteiseks aastaks kasarmusse pista.»

Tekkis piinlik paus, mille kestel kelner meile õlle lauale tõi. Sonntag ei olnud Pudeliga rahul. Kuidas võis too minu juuresolekul midagi niisugust öelda!

«Ei tohi ometi mingit vahet teha,» sõnas Sonntag ja vaatas mulle otsa.

Minu arust oli Pudel ka Sonntagi arvamuse välja ütelnud. Ei tohi mingit vahet teha autojuhi ja tulevase diplomaeritud füüsiku vahel, kuid rahvamajanduslik hullumeelsus on see ikkagi. Ainult Sonntag oli liig peeneltundeline, et midagi niisugust avalikult välja ütelda.

Tahtsin neile seletada, et kui mina aega teenisin, siis minul küll sellist tunnet polnud, nagu oleks minu tõttu ettevõttes mingi asendamatu auk tekkinud. Kuid ma vaikisin. Mingi Sonntag on alati ja kõikjal raskesti asendatav!

Tunne, et olen selles seltskonnas üleliigne, muutus veelgi tugevamaks, kui nad oma koolimälestusi heietama hakkasid.

«Tõesti kahju, et enam ei pea salaja suitsetama! Niisugust mõnu ei saa me enam mitte kunagi, nagu saime kähku käest kätte käivast konist kooliõue nurgas,» rääkis Stephan.

Mina ei suutnud sellise koni-sentimendiga kaasa minna, ma ainult imestasin, et kogu see «kas mäletad veel?» ja «ükskord-keemia-tunnis» Tanjale nii kangesti mõjus.

Nende lemmiklood aga algasid sõnadega: «Ükskord ei olnud mul kõige õrnematki aimu...» Tookord oli neil jälle kontrolltöö ja nad olid end täbarast olukorrast hiiglama teravmeelsel viisil välja vedanud. Aga mulle jäi

mulje, et neil polnud põhimõtteliselt mitte millestki õrna aimu ja et nende kooliaja tõeline saavutus seisnes oskuses mingist supist nõnda välja rabelda, et see publikut rabaks. Nagu öeldud, võin siinkohal ülekohtunegi olla, sest olin arvamusel, et minu puhul küll ei naera mitte keegi, kui ma oma koolitüki õppimata jätan.

Kuid mis sundis mind äkki püsti tõusma ja ära minema? Ma ei oska sellele täpset seletust anda, aga küllap vist seepärast, et nad käitusid nagu perekond, kuhu mina ei kuulu.

Tanja küll üritas mind korra seltskonda tõmmata, kui ütles: «Hannes tegi ka kaugõppega algust.» Ja kus Sonntagi silmad löid imetlusest hiilgama!

«Soovin õnne! Võta eeskuj, Pudel! Sina lähed aina paksemaks ja aina laisemaks!»

Pudel naeris. Ja kuidas näeris? Nõnda võib naerda ainult siis, kui oled kindel, et asjad edenevad, omalt poolt pole vaja midagi ette võtta, vool kannab sind ikka edasi ja edasi.

Olin vakka, sest tundsin, et minu kaugõpe ei paku siin mingit huvi. Jalamaid jätkatigi juttu möödunud kooliajast.

Ja siis rääkis Tanja ühe loo. Loo, mis mulle väga rusuvat mõju avaldas ja minus talumatut ahastust tekitas.

«Kahju, aeg kaob. Miski ei kordu. Kui ma kaheksa või üheksa aastat vana olin, elasime suviti maal. Küla ligidal oli tammiga tõkestatud jõgi. Vesi tormas umbes viie meetri kõrguselt mürisedes ja vahutades alla.

Mul oli maal sõbratar, umbes sama vana kui ma ise. Ühel päeval avastasime, et paiguservast möirates allakihutavate veemasside taga on võimalik tammiga rööbiti käia. Tõmbasime oma ujumisriided seljast ning jooksisime müriseva vee all edasi ja tagasi, karjusime teineteisele midagi, millest kumbki aru ei saanud, ja mul on mees, et mul olid erutusest pisarad silmas. Siis viskusime rauasest veest pruunile liivale, päike paistis meid kuivaks, ja paisu mürin kostis nüüd nagu tasane kohin, sarnane sellele, mida võib kuulda, kui hoida teokarpi kõrva ääres. Lõhnas rauarikka vee ja kaldaäärsete rammusavarreliste rohtude järele.

Järgmisel päeval sõitsin koos vanematega linna. Sellesse külla ei tulnud me enam kunagi tagasi ja kui oleksimegi tulnud, ei oleks see seiklus enam korratav olnud.»

Stephan Sonntag oli jälginud Tanja juttu pingelise

tähelepanuga. Mulle tundus, nagu helkinuks Stephani silmis võitja uhkus või siis vähemalt sügav rahulolu.

«Tanjal on õigus,» ütles Stephan.

«Väga hästi jutustatud, peaaegu üks,» tähendas Pudel oma legendaarses lihtsameelsuses.

Sonntag mõjus ülespuhutuna, peaaegu ülbenä, kui ütles: «Ka meie oleme sellise seikluse läbi teinud, ära maitsnud ja põhjani joonud, eks ole, Pudel? Tanja?»

Ta müksas Pudelile külge. Too noogutas innukalt.

Aga mina läksin. Mu lahkumine jättis mulje, nagu tahtnuksin ma tualetti minna, aga ma ei vaevanud oma pead sellega, kuidas mu minek välja võis näha. Ma lihtsalt pidin minema ja ei tea siamaani, miks just.

Kui koju jõudsin, kuulsin Gerdi seletavat, et tema võtvat tulevikus niisuguse naise, kes kübarat ei kanna. «Südamerabanduse võib saada, kui näed kedagi kübaraga.»

Olin oma mõtetega veel linnatiigiäärse jutuajamise juures ja Tilli vali naer oli mulle vastukarva.

«On see kõik, mida sa ihaldad?» küsisin Gerdilt ja palusin pilguga, et Tilli oma segava naeru järele jäta.

«Ta peab ka olema niisugune, kes ealeski kübarat ei kanna,» seletas Gerd. «Mitte niisugune, kes ainult korra kübara peast võtnud.»

«Noh, selline tuleb sul kõigepealt leida!»

«Mul on juba teada...»

«See veel puudus!»

Mul tekkis hirm, et Gerd võib sedaviisi meie närvid katkemiseni pingule kiskuda.

«Tee mulle heameelt ja oota oma kübaratuga veel üks aasta, selge?» tahtsin minema minna ja õpiasjadega tegelema hakata.

«Mille kohta see käib?» küsis Tilli.

«Mis mille kohta?»

«Mis asja Gerd peab ootama?» küsis Tilli.

Mulle oli juba silma hakanud, et Tilli meeleolu oli viimasel ajal väga heitlik. Mingit šlaagrit kuulades valgusid tal silmad pisaraid täis, hetk hiljem aga naeris ta laginal ja solvavalt Gerdi armuasjade üle.

«Seda, kunas meil siin kõik jälle rahulikumaks on muutunud,» vastasin Tillile. «Kui ma oma esimese eksami tehtud saan, siis võime rääkida Gerdi tulevasest naisest, naisest, kes kunagi kübarat ei kanna ja kellel on iseloomu. Head tervist!»

Väljudes kuulsin, kuidas Tilli Gerdile ütles: «Ole vakka, Gerd. Sa ju ometi tead! Või pean ma talle rääkima, et sa...»

Astusin esteks küll esikusse, murdsin Tilli sõnade tähenduse üle pead ja hoidsin juba oma toa ukse linki pihus, aga lõin äkki kartma, et ei tule oma matemaatikaga toime, ning pöördusin tagasi.

«Mis asja Gerd teab?»

«Seda, et sa oled ülekoormatud,» ütles Tilli. «Ja võib-olla ka seda, et kipud vanaks jääma.»

«Millest see küll välja peaks paistma?» küsisin ja seadsin end nende juurde istuma.

«On asju, mis mõnd inimest häirivad ja asju, mis inimest huvitavad. Aastate kestel häirivad asjaolud suurenevad ja huvitavate asjade hulk väheneb,» sõnas Tilli vaikselt.

«Kes sulle niisugust asja rääkis?»

«Famos.»

«Kena õpetaja küll! Niisuguse filosoofia eest peaks talle vallandamiskäskkirja pihku pistma.»

«Aga see on ometi tõsi! Gerd leidis kellegi, kübarata ja kõik see...»

«Mida, misasja?» vaatas Gerd õele kohkunult otsa.

«Noh, näitena või nii. Kuid sellist asja ei tohi juhtuda, sest tema vennal on kaugõppekursus käsil.»

«Aga...»

Edasi ma ei rääkinud. Või mida mul oligi öelda? Mul polnud, käigu ta veel kord kuradile, üleüldsegi aega Gerdikese ebamääraste kujutelmadega maadlema hakata. Mul oli iga minut kallis. Mõnikord pidin kohe pärast vahetuse lõppu kooli minema, jäin seal magama ning pärast tuli mahamagatu suure vaevaga tasa teha. Mõnel päeval jälle asusin kohe pärast öövahetust kodus õppima, sest loeng oli pärastlõunasel ajal. Jõin kohvi ja neelasin tablette. Õppekava oli aga niisuguste meeste koostatud, kes polnud hetkekski mõelnud, et nende nõudmised võiksid ühel ilusal päeval pihku sattuda ühele vaesele autojuhile! Et ma selle kõigega ikka veel tegelesin, sõltus kröömikesest Lerchede kangekaelsusest, mida ma üllatudes eneses avastasin.

«Aga... ma pean läbi saama!» ütlesin iseendale, mõtlemata sellele, et Tilli ja Gerd mind pealt kuulevad. Ja siis küsisin ma nendelt — mõlemalt suurelt, mõlemalt ilmsüü-

tult, mõlemalt Lerchelt delikaatselt: «Kelle poole peaksin min a oma muredga pöörduma?»

Möödus sekundeid. Nad mõtlesid hoolega järele. Kahtlemata oli see neile harjumatu mõte, et ka minul võiks kedagi vaja olla.

«Meie poole,» ütles Tilli ja lõi oma kämbla Gerdile tagantpoolt juustesse nõnda, et need lausa püsti tõusid.

«See kõik on Gerdil alles teooria. Täpselt niisamuti nagu tema tagurpidisalto.»

«No-noh, küllap saate veel imestada!» Gerdi tõsine otsustavus ei jätnud koomilist muljet, isegi turris juukseid arvesse võttes mitte. «Juhtub veel mõndagi!»

Oli aeg, mil ma oleksin vajanud rahu ja vaikust, kuid igaüks tõi majja ainult rahutust. Tilli oma meeleolumuutustega (ta võis äkitselt läbi pisarate naerda, nähtava põhjusega Tinat musitama kukkuda või siis minutite kaupa nurka pörnitseda), Gerd oma salapärase vihjetega, et mõndagi on juhtumas, ning takkapihta ka isa oma märkustega, et tema töökohal olla kurat lahti.

«Puit jääb puiduks!» ütles ta ja naeris kibedat naeru. Keegi ei teadnud, on ta ikka endiselt kindel juhtmõttele, mis oli kunagi tema elus peamiseks.

Isa oli sel ajal just uude tsehhi üle läinud, ja kui ma nüüd kõigest sellest räägin, ei ole mul meenutada ühtegi pidulikus toonis antud selgitust või pühalikult võetud kohustust, küll aga tuleb mul jutustada isa teravnenud haistmismeelest, ära märkida Tieboldi olemasolu ja kõnelda alkoholist, iseäranis just valgest viinast!

Enne kui isa sel õhtul koju jõudis, oli ta kõvasti joonud. Jah, jälle olid nad Tieboldiga vaieldud, ainult sedapuhku oli vaidlus kauem aega võtnud.

«Eks katsu rääkida lõhnadest sellega, kellel nina pole ollagi!» püüdis isa oma seisundit põhjendada. Ja ehkki tabasime otsemaid selles lauses sisalduva elutarkuse, ei olnud see meile siiski piisavaks selgituseks, miks isa purjus oli.

«See uus lobudik haiseb!» käratas isa. «Haiseb, ja seda asja ma just tahangi arutada.»

Emal oli veel vannitoas pesu pesta, Tilli valmistas isale õhtust, ja Gerd istus oma kutsekoolis antud ülesande kallal. Aeg-ajalt ajas ta haisu ja oli oht, et ta võib häbematuks muutuda.

Kihutasin Jaki ja Vini, kellel magamisriided juba sel-

jas olid, voodisse; nad olid ukseprao vahelt hiilinud oma purjus esivanemat vahtima.

Tilli võttis isa kõrval istet ja märkasin, kuidas see isale meeldis. Harva, kui isa viina võttis, aga kui ta veidi purjus oli, ajas ta juttu ainult Tilliga. Gerd oli sellistel puhkudel tõrges ja ninakas, Reni tegi etteheiteid, ema oli vait ja ainus, kes vanast hoolis, oli Tilli. Hiiglama naiselik see Tilli, uudishimulik, lahke ja rafineeritud!

«Raske, raske,» ütles isa süües.

Tilli noogutas.

«Mis asi see teil seal töö juures õieti uus on?» küsis ta isalt.

Mina kummardusin hirmu pärast sügavamale oma raamatu kohale, Gerd pööritas silmi. Isa aga näris toitu ja mõtles, otsekui oleks olnud tegemist maailma kõige enesestmõistetavama küsimusega. Siis aga asetas ta oma noa ja kahvli kõrvale ning vastas pidulikult toonil: «Mina olen uus, mu tütar. Mina, sinu isa.»

Gerd pistis turtsuma ja olin sunnitud teda pilguga karistama.

«See on tore,» ütles Tilli.

«See just ei olegi tore,» vaidles isa vastu ja asutas pikemat kõnet pidama, mida siinkohal on võimalik ainult tükati edasi anda.

«Kui meie omas noorespõlves maailmast hakkasime aimu saama,» tegi isa algust, «ei tulnud meile pähegi, et ühel ilusal päeval sinu parim sõber hakkab sulle kaikkaid kodaratesse loopima.»

Gerd ringutas käsi ja vahtis lakke, aga Tilli kuulas tähelepanelikult ja tõsiselt.

«Tiebold!» ütles Tilli.

«Tiebold,» kinnitas isa. «Mina olen uus, sest kakskümmend aastat tagasi jõin Tieboldi pihlakaveini, ja ongi sulle kogu elutarkus.»

Tilli toetas lõua kätele ja lausa püüdis iga viimast kui sõna, mis isa suust tuli.

«Ja just nii see on: uus on uus, isegi kui ta plastmassi järele haiseb.»

Mis siis oli juhtunud? Mõlemad, Tiebold ja isa, olid rohkem kui kakskümmend aastat tagasi esimesed, kes asusid purustatud mööblivabrikut taastama. Nead hakkasid esimesi köögitoole seeriaviisiliselt tootma ja nimetasid mudeli «Monumendiks». Oma sõprust kinnitasid nad pih-

lakaveiniga, mida Tiebold ise valmistas vahepeal jäljetult kaduma läinud retsepti järgi. Jah, jälle üks kordumatu tseremoonia, toonane sõprus pidi kestma elu lõpuni. «Nagu siis igaüks teab, on asju, mille üle ei vaielda,» rääkis isa tihti, ja see pihlakaveini-lugu kuulus nende hulka.

Tiebold ei olnud kaugeltki mitte niinimetatud lihtne inimene, ta oli komplitseeritud isiksus. Kui ta uue tootmisharu juhtimise enesele võttis, seadis ta tingimuseks, et viimistlusseadmel peab tööle hakkama Otto Lerche, kui-võrd uue mööbliseeria «hiilgus ja hing» sõltuvad nüüdsest peale plastmassist. Ma polnud kunagi arvanud, et ka mööblil võiks hing olla. Aga «hiilguse ja hinge» asjas leidsid mõlemad mehed kähku ühise keele, olid nad ju hingesugulased. Kuid ühes nad kokkuleppele ei jõudnud, nimelt haisus, mida levitab kuumutatud plastmass.

Peab olema näinud, kuidas isa puud proovib, kuidas tema ülitundliku kompimismeelega käed puutüki haaravad, kuidas ta pöidlaga pealispinda hõõrub, ja kuidas siis haripunktini jõuab: puud nuusutab! Sellistel puhkudel oli mul alati kummaline tunne, et nüüd kohe haukab ta puu küljest killukese, et seda ka keele peal järele proovida.

«Ninaomanikust väikekodanlane!» oli äärmiselt ärritatud Tiebold ütelnud, ja äärepealt oleks isegi pihlakavein oma tähenduse minetanud.

Kuid oh ei, Tiebold ei mõtelnud sugugi nõnda. Ja isa tuli sel õhtul ainult seepärast nii hilja koju, et Tieboldil oli kulunud neli tundi ja kaks pudelit valget viina, et isale selgeks teha, et ta polnud nõnda mõelnud.

Sellistel jutuajamistel ütleb isa kusagil enne lõppu oma juhtmõtte, millega viib segadusse ükskõik millise vestluskaaslase, mis seletab kõik ja mitte midagi. Aga selles lauses peitub isa rikkalike kogemuste summa, tähtsain tõdemus, milleni ta on jõudnud oma arvukaid lapsi kasvatades! See lause pärineb tal isalt ja seda pärandatakse otsekui perekonna-aaret. Niisiis see lause kõlas: «Iga inimene, Tiebold, iga inimene on Universum.» Tieboldil ei jäänud muud üle, kui sügavamõtteliselt pead noogutada.

Sellele õhtule järgnenud nädalatel tuli isal ränka vaeva näha, et uue tööga harjuda. Ta käis kursustel, tegeles keemiavalemite ja soojusõpetuse põhimõtetega. Võin enesele ette kujutada, kuidas ta mõnikord uut haisvat seadet vaenulikult pörnitsetes, enesel silmad pooleldi suletud. Ja täie-

likult ei harju ta selle kaadervärgiga kunagi, sest ta on ju haistmisaristokraat.

«Ja miks sa siis nüüd sellise otsuse langetasid?» küsis Tilli.

«Tieboldi pärast,» ütles isa. «Ainult Tieboldi pärast.»

Ta näris toitu, mõtles pisut ja lisas siis: «Ja sellepärast, et asi on uus. Sa saad must aru, Tilli.»

Kes oleks teda veel paremini mõistnud kui Tilli?

Pihlakaveini-lugu andis mulle tublisti mõtlemist. Meenus ka Tanja lugu. Eks oli ammugi selge, et selle «kordumatuga» ei tule ma toime. Kordumatu? Muidugi, miski ei kordunud, aga isa ja Tieboldi sõprus pani end üha ja taas maksma, see jäi alati vanaks sõpruseks, kuid oli ikka uus.

Korraga tuli mul tahtmine Tanjaga rääkida. Sellest tahtsin temaga kõnelda, see paistis mulle meie edasise elu seisukohalt väga tähtis olevat. Siin peitus võti.

Kui ma joppi selga tõmbasin, märkasin, et Gerd mind jälgis. Siis tõusis ta äkki minu ette püsti.

«Kuhu sa lähed?»

«See ei puutu sootumaks sinusse, kamraad!» astusin ma temast mööda, välja tänavale, jättes ta niisama lihtsalt seisma, ja ma ei taibanud veel midagi.

Tänaval nägin, et Gerd järgnes mulle. Läksin üle üpris kiirele kõnnile. Gerd pani jooksu, ja see mõjus mulle äkki, nagu jookseks ta oma elu eest.

Pöörasin end kannalt tagasi: «Aga jäta järele, marss koju!»

Ta jäi veidi kaugemal seisma.

«Sa ei tohi seda teha.»

Mõistsin küll terve selle stseeni veidrust, kuid tuuma ei tabanud ma ikka veel.

Gerd vaatas mulle otsa väljakutsuvalt, aga samas ka hirmunult. Ta jättis läbi ja lõhki abitu mulje, kui ta seal minult aru päris, see Gerd.

«Mida ma ei tohi teha?» küsisin rahulikult.

«Sinna minna, sest sa ei armasta teda päriselt.»

«Poisu, poisu, asjata muretsed!» läksin ma edasi. Aga nüüd juba aeglasemalt, mõtlikumal sammul. Siis pöördusin taas tema poole ja käratasin: «Said aru! Ja mis sinul sellega tegemist peaks olema?»

«See on minu mure,» vastas Gerd vapralt.

Tasapisi hakkasin taipama situatsiooni tobedust. See

võttis mind esiotsa tummaks, siis mõistsin, et ma ei võinud teda nagu hulkuvat peni minema kihutada, kuigi — ausõna — just sellise mulje ta jättis. Endiselt seisis ta minust teataval kaugusel ja ootas minupoolset selgitust — jumal seda ise teab, mis õigusega!

«Kulla mees, poisu! Ma armastan teda tõesti. Päriselt ja väga. Ja nüüd?»

Mida ma pidin talle ütlema? Ta oli ju roheline nolk! Kes mõtleb midagi sellist? Miks ei öelnud ta nüüd mitte midagi? Miks seisis ta nüüd nii haledana? Ja kõhatles? Ja miks ei tulnud ta suust ainsatki häbematust? Tahtis ta seda siis täpselt teada saada, või mis?

Pean tunnistama, et elus on mõnikord raske õigesti talitada või õigesti rääkida. Ja nüüd siis seistakse siin ja vaadatakse oma väikesele vennale otsa — ärritatult, rabatuna nii suurest iseseisvusest, märgatakse, et vennas on viimase aja jooksul vibalikuks kasvanud, et ta piinab ennast oma hella saladusega ning seetõttu veel kõhnemaks jääb, ja et ta lõpuks ikkagi saladuse varjamisega toime ei tule.

Ja siis jäi mul hing korraka kinni, sest võimust võttis tunne, et seda volaskit peab kalliks pidama, seda kohtlast kutti, kes igal hommikul habet ajab, ehkki ühest korrast nädalas oleks enam kui küllalt.

«Olgu peale, kasi nüüd ära koju,» ütlesin ma talle.

Seepeale tõmbas ta taskust paki «Casino» sigarette, küünitas selle minu poole, ehkki meie vahel oli veel umbes kaks meetrit.

«Sigaretti?»

Olin parajasti suitsetamist maha jätmas.

«Täna! Ma arvasin, et sa oled spordipoiss?»

«Oma mure,» vastas ta.

Läksin edasi, aga ma teadsin, et tema seisab ikka ja kisub ägedalt sigaretti, mis talle sugugi ei istunud. Mu jalad olid rasked ja esimest korda tundsin, et inimene vajab oma keha püstihooldamiseks jõudu.

Kui ma öösel Tanja poolt tagasi tulin, eemaldus maja seinä äärest mingi vari ja kadus ukse taha.

TILLI

Ma ei tea, mis on Hannesega lahti. Koduse õppimise aegu keerab ta Gerdikese raadio kõige kõvema peale ja kuulab DT-64 kontserti. Siis tuleb ta oma toast välja, keerab mind õlgupidi ratasringi ja ütleb: «Noh, Tilli, sa hiirepoeg! Mida teeb sinu Robert?»

Tegelikult pole mul aimugi, miks ta nii iseäralikult käitub. Ta on vallatu nagu laps. Nii suur mees ja äkki nii lapsik! Mnjaa, tuhkagi ma ei tea!

Roberti-küsimuse peale ei vastanud ma midagi, sest see kõik on liiga kurb, et asi ühe lausega ära seletada. Hannes peab seda omal nahal tunda saanud olema, sest ta mõtleb järele, pressib seejuures oma huuled kokku ja ütleb viimaks:

«Maailmas on üksainus inimene, kes teda võib aidata!»

Seda, kes on see inimene, ta ei ütle. Aga seda tean ma niikuinii. Mõtlen ju iga hetk sellele, kuidas suudaksin teda aidata!

Ma arvan, et Hannes on põhjust midagi taolist rääkida. Aga muidugi! Teda aitas ju Tanja.

Kuidas Hannes oma tuppa sööstab, kuidas ta oma raamatute kallale kargab — see on juba midagi! Kuidas too Tanja sellega hakkama sai? Oleks ka minul selline jõud! Kihutaksin selle vastiku Trikkeri Roberti peast igaveseks minema.

Koolis istus Famos täna õpetajalauale. Kunagi ta seletas meile, et õpetaja, kes lauale istub, on viisakuse asjus samavõrd kodus nagu matsijurakas, kes saabastega voodisse ronib. Aga mõnikord unustab ta selle jutu ära. Näiteks siis, kui mõni katse välja ei tule ja me kõik nõutud oleme, või siis, kui miski teda väga erutab.

Pean ütlema, et Famos meeldib mulle üpris väga, kui

ta laua otsas istub või kui ta kõik kümme sõrme endale juustesse ajab. Ega siis õpetajagi ei pea alati ainult sellele mõtlema, mis on lubatud ja mis mitte. Mõnikord on Famos justament nii šokeeritud, et käitub nagu iga teinegi lihtsurelik.

Üheksandat klassi lõpetades, kui me kõik väga õnnelikud olime, et keegi istuma ei jäänud, tulime äkki mõttele rääkida elevandianekdoote. Tavaliselt on sellised viimased tunnid võrdlemisi pidulikud, heade soovitude, manitsuste ja muu taolisega. Aga ka pisaraid võib ette tulla. Sedapuhku pisaraid ei olnud, sest me kõik olime, nii nagu Famos ütles, klassieesmärgi saavutanud.

Äkisti pistis pikk Harry viimases pingis naerma ja Famos tahtis teada, mille üle ta naerab. Harry jutustaski anekdoodi hiirest ja elevandist, kes pidi veel korraks veest välja tulema, sest hiir tahtis teada, kas elevandil ikka on tema ujumispüksid jalas.

Meie teised panime alles siis päriselt naerma, kui väike Isette naljast aru ei saanud ja muudkui seletas: «Aga hiire ujumispüksid ei lähe ju elevandile jalga!»

Selline asi rabab ka Famose maha. Ta oli õpetajalaua poolest saadik pikali, nii võis ka tema väikese Isette üle naerda — ja just sel hetkel astus klassi direktor.

Famos saab direktoriga hästi läbi. Nad on parteikaaslased ja kõnetavad teineteist eesnimedega. Ja ega meil polegi nõnda, et õpetajad lähevad paugupealt kaameks, kui direktor sisse astub, nagu mõnikord filmis näidatakse. Aga ikkagi oli see mõnevõrra iseäralik, kuidas Famos õpetajalaua pikali oli ja oma kõhtu kinni hoidis.

Kuid me olime kõik ju väga õnnelikud — ja küllap sai ka direktor sellest aru, usun küll.

«Me oleme kõik üle viidud,» sõnas Famos olukorra selgituseks. Ja tema «meie» sai uue naeru ajendiks, sest küllap Famose keel vääratas, ta tahtis öelda: «Nad kõik on üle viidud.» Aga usun, et see polnudki mingi vääratus. Famose oli lihtsalt niisugune tunne! Famos kuulub juba kord meie kampa, sest ta oskab naerda samu naljanumbreid, mis meiegi.

«Palju õnne!» ütles direktor muheldes. Vahetevahel ta ikka muheleb ja siis näeb ta väga noor välja, olgu peate, et juukseid pole tal peaaegu enam ollagi.

Kogu mu jutt peab ära seletama, et Famos ei istu pea-

aegu mitte kunagi õpetajalaua, või ehk ainult siis, kui talle pähegi ei tule, et selline asi ei käi korraka kokku.

Seekord istus Famos õpetajalauale siis, kui ta Robertile füüsika kontrolltöö tagasi andis, esimese uuel õppeaastal.

Famos oli väga tõsine, ma arvan, et isegi pisut närvis, sest ta muudkui keerutas lehte käes, otsekui loodaks ta veel, et on kuidagi eksinud. Ta tahtis midagi öelda, ta oli midagi valmis mõelnud, õpetajad mõtlevad alati midagi ette valmis, aga nüüd ei saanud ta seda mitte kuidagi suust välja. Sedakorda oli Famos lihtsalt šokeeritud.

«Kolm!» lausus ta ainult, ulatas lehe Robertile, vangutas pead, ei saanud rohkem sõna suust, ja taipasin, et Roberti kolm solvas teda.

Sügavalt lauaplaadi kohale kummardunud, pööras Robert oma tööd ning klassis taipasid kõik, et juhtunud oli midagi kohutavat.

Ja kahjuks pidin ma sel silmapilgul tõnnima. Oleksin tahtnud enesele vastu kõrvu virutada, et ma end ei suutnud vaos hoida, kuid pisarad jooksid mul üle põskede, ilma et oleksin selle vastu midagi teha saanud. Äkki vahetisid nad kõik minu poole. Oli see vast tobe tunne! Et pisaratest jagu saada, katsusin naeratada. Kuid see ei lähe peaaegu iialgi korda. Kui ma midagi niisugust kellegi teise juures näen, lähen kaastundest lausa ogaraks, sest niisuguses olukorras näib teine veel hullemini ahas-tavat.

Pärast kooli tulin vaikides Roberti kõrval tulema. Tööst me ei rääkinud, sest teadsin, kuidas see kolm teda oli tabanud, tema uhkuse juures! See oleks võinud Roberti lihtsalt maha lüüa, kui ma oleks sellest kas või ainsagi sõna poetanud.

Aga tema tohtis sellest rääkida! Ta etendas lüüasaanud sõdalast! Lausa nõretav-õilsat. Mul hakkas sellest pea pöörutama ja oleksin tahtnud tal kõrvust kinni hahmata, et tema loll pea läbi raputada.

«Nüüd ma enam tööühmas kaasa lüüa ei või,» ütles Robert. «Kolmega füüsikas! Noh, ja lennata! Lennata!» jäi ta kibestunult vait.

«Vabanda, et olen sulle üsna palju tottrusi jahvatanud, lendamisest ja nii edasi.» Ta naeris, aga see oli kuri naer.

Nüüd tuleb mul täpselt ära seletada, kuidas kõik edasi läks, muidu võiks ehk mõni minust midagi valesti mõelda.



Kõige hullem oli see, et Robert lendamisega hüvasti jättis. Ainult mina võisin sellele õige hinnangu anda, seda pole vaja rohkem seletadagi, see on nii. Robert tahtis sel pärastlõunal jällegi Trikkeriga kokku saada, ja ma arvan, et neil oli plaanis jalgpalliväljakule minna või midagi niisugust.

Kui me nüüd linnapargist läbi läksime, langetasin otsuse, et täna ei lase ma Robertit mitte mingi hinna eest Trikkeri juurde minna, sest mul oli tunne, et too vastik kutt võib just täna Robertile ohtlik olla. Sel hetkel ma ei teadnud, et Jak ja Vin meid jälgisid. Nad olid oravat taga ajanud, siis meid avastanud ja peitsid end nüüd põõsaste varju.

«Sa tahad jälle Trikkeriga minna?» küsisin Robertilt. Ta ei vastanud midagi ja vaatas minust mööda.

«Siis ei näe sa mind enam ilalgi,» ütlesin tegelikult mõttetuse, sest koolis oleksime pidanud teineteist iga päev nägema. Aga mis mul üle jäi?

Kui Robert end sõnatult ringi keeras, et minema minna, siis ma lihtsalt tegin midagi. Suudlesin teda. Suule. Seejuures ei mõelnud ma midagi, ainult imestasin, et Roberti huuled olid täiesti pehmed, olin arvanud, et nad on kivi-kõvad.

Kui see juhtunud oli, vaatasime teineteisele imestunult otsa. Oli niisugune kummaline tunne, nagu oleks tulnud veel midagi ütelda, aga me ei saanud midagi öeldud, sest olime mõlemad hämmingus. Siis sai Robert lõpuks sõna suust: «Enam ma selle mehe juurde ei lähe.» Seda ütles tema! Ja siis naeratas ta nii nagu varem, mil me seltsis olime lennukikabiinis istunud.

Pärast, kui Robert juba läinud oli, tulid Jak ja Vin oma peidupaigast välja. Õige aegamisi ilmusid nad lagedale, kuidagi mõtlikena, ilma peaaegu alatise lõugamiseta. Algul olin mõnevõrra üllatunud, aga seda ma ei kartnud, et nad võiksid häbematuks minna, sest vaatasin neile otsa niisuguse pilguga, mis isegi neid imestama pani.

Minu kõrval vantsisid nad edasi.

«Oled sa nüüd kihlatud?» küsis Jak peaaegu kurvalt.

«Nüüd tulevad teil lapsed ja sedasi?» päris Vin.

Nüüd ma lihtsalt pidin naerma, ja mõlemad jäid mulle uurivalt otsa vaatama, sest mu naer oli tõesti rõõmus.

Kolmekesi tõime Tina lasteaiast ära. Seal oli täna mesilastest juttu olnud, kuid mitte keegi ei olnud suutnud

Tinale selget vastust anda, kas mesilased öösel magavad või ei maga.

Proovisin: «Öösel mõtlevad mesilased, kui nad selleks üldse võimelised on, järele, kui tore on järgmisel hommikul jälle õitele lennata.» Kaksikud ajasid põsed punni.

Kui Tilli minu tuppa tuleb, tahab ta näiteks teada, mitme «ä»-ga kirjutatakse sõna «atmosfäär», kuid vajaliku informatsiooni kätte saanud, ei lähe ta minema, sest peaaegu alati maadleb ta mõne probleemiga, mida ta ealeski ei too lagedale otse, vaid ikka nõnda, nagu tahaks ta korra ka veidi lobiseda.

Olin parasjagu maha istunud, et meeleheitliku vaprusga matemaatika kallale asuda. Enne seda olin pigistanud käed rusikasse, sooritanud mõningad lõdvestusharjutused ja karanud seejärel laua äärde: «Nüüd sa alles saad! Nüüd teen sulle otsa peale!»

Siis võtsin ette keeruka valemi ja jäin seda poolsuletud silmil vaenulikult pörnitsema.

Just sel hetkel astus sisse Tilli.

«Võiksid sa nimetada mõnd revolutsionääri meie perest?»

«Pean ma sind üles pooma, või mida sa tahad?»

«Otsin tänapäeva revolutsionääri. Meie teema on... üks hetk!...» heitis ta pilgu oma paberilipakale, «nimetage mõne tänapäeva revolutsionääri iseloomujooni!»

«Kui sul on tarvis kaugõppe üliõpilast, kes hirmu pärast püksi...»

«Preili Hämmerlein ütleb, et selliseid inimesi, revolutsionääre just, leiduvat igal pool ja eeskätt pidavat me omaenese perekonnas ringi vaatama.»

«Otsi siis edasi! Küsi õige Tinalt, ta kükitab vannis.»

«Sa võiksid ükskord ka tõsine olla?»

«Tõsine? Mulle tuleb nutt peale! Kas sa üldse tead, millise supi ma endale olen kaela võtnud? Lendan eksamil läbi. Pärast siis töö juures räägitakse: «Lerche? No jah, sihuke vaikne, tagasihoidlik mees, palju ei räägi, pisut piiratud, paras keskmist sorti loru. Aga ega tema kellelegi miskit tee. Oi jeerum! Oi, onu, tule appi! Kallis vana-ema, toeta mind!»

Aga Tilli ei teinud mind kuulmagi. Ta esitas mulle küsimuse, iseäraliku küsimuse, mille üle ma pikalt järele

mõtlesin. Nimelt küsis Tilli: «Kas ema on tõepoolest revolutsionäär?»

Lükkasin matemaatikavalemi kõrvale.

«Sellepärast, et ta mõistab meid kõiki, tead, veel enne, kui oleme jõudnud oma suu lahti teha. Sa kujuta enesele ette — ta tuli mu voodi äärde ja jutustas mulle, et ainult korra on tema lood tõesti räbalad olnud. See oli pärast sõda, kui ta noore tüdrukuna, üksi, ilma vanemateta, varemetes peavarju leidis. Tookord ei hellitanud ta mingeid tulevikuplaane, nõnda kehvad olid ta lood! Aga kellel enam mingeid plaanegi pole, on tõesti päästmatult kadunud. Ma ei tea, kuidas ema selle peale tuli, et kõike mulle rääkida, aga just seda mul oligi tarvis, mõistad? Miski polnud mulle vajalikum kui niisugune jutustamine! Ma kohe ei tea, kuidas emale alati need kõige õigemad asjad pähe tulevad. Ja siis küsis ta minu käest, kuidas praegu Roberti plaanidega lood on. Selles ongi konks! Ta mõistab kõike! Ta lihtsalt tuli mu voodi juurde ja küsis mult seda.»

«Ja oma kirjandi tahadki niiviisi kirjutada? Ma pean silmas kõiki üksikasju?»

«Kirjandi? ... Ah jaa.»

Tilli ohkas.

«Kuidas võib sellest kirjutada, Hannes? Esiteks, teiseks, kolmandaks? See ei sobiks kuidagi.»

«Miks see siis ei sobiks?»

«Päriselt elavast inimesest, ma ütleksin.»

«Igatahes pole see niisama teema, et kirjutada emast, kes oma tütrell hellalt pead silitab ja tütre mured silmist välja loeb.»

Tilli kuulas mind tähelepanelikult.

«Need on ju seigad, millest sa seal jutustada tahad, elamused, kogemused.»

Muutusin kohmetuks, sest Tilli kuulas mind endiselt väga tähelepanelikult.

«Arvata, et kirjutad ka Gerdist, tema esikohast kutsevõistlustel, kaksikutest ja nende käitumishindest «üks», isast, kes kümneid kordi on aktivist olnud, ja sellest, et ta suitsetab sigarillosid nii, et esik haiseb, arvata, et kirjutad...»

«... sinust.»

«Jah, et iga pudrulõug tuleb minu juurde, sest ma ju ei tea, kus mul pea ja kus...»

«Jah.»

«Mis mõttes sa «jah» ütled?»

«Et sellest peaks kirjutama küll.»

«Iseloomujooned, neiukene!»

Tilli vaatas mulle ebalevalt otsa: «Seega siis,» arutles ta edasi. «Ta saab meist aru.»

«Sa pead enam abstraherima.»

«Kaasinimese mõistmine kui iseloomujoon.»

«Midagi niiviisi.»

«Aga see pole enam see, mida ma öelda tahan: et ta just kõike teab. Armastuse tõttu. Küllap on see elutarkus, või ei ole elutarkust enam olemas?»

Oigasin. «Kui sa asjadele nõnda lähened, tuleb sul selle kirjandiga raskusi.»

«Aga see pole ju sugugi vale, või kuidas?»

«Vale ei ole see kindlasti mitte, Tilli.»

Ta läks minema. Siis pistis ta veel korraks pea sisse ja naeratas. «Täna sind abi eest!»

Andsin talle märku, et nüüd tohib ta ukse väljastpoolt kinni panna. Siis avastasin Tilli paberilipaka, mille ta oli lauale maha jätnud. Võtsin selle kätte ja lugesin: «Meie päevade revolutsionääri iseloomujooned. Esiteks: julgus käsile võtta midagi niisugust, kus puuduvad kogemused ja lahendused. Teiseks: võime töötada kollektiivis, sest ülesanded on muutunud niivõrd komplitseerituiks, et nende lahendamine tuleb kõne alla ainult kollektiivselt. Kolmandaks: silmas pidada mitte ainult omaenese kuulsust. Neljandaks: näeb sotsialismi kui iga päev uuesti lahendamist vajavat ülesannet.»

Lasksin sedelil maha langeda. Ju nad siis koolis kõigest on rääkinud. Aga see just oligi see, mida ta vajab! Miks — jumala pärast — oli tal vaja neid arutlusi emast, meist kõigist? Ma ei suutnud endale eriti selgelt ette kujutada, kuidas võinuksid meie sangariteod sobida Tilli kirjandisse. Isa otsus üle minna plastikkatete tsehhi? Ta tegi seda ainult Tieboldi tõttu ja see oli seotud pihlakaveiniga! Aga revolutsionäär?

Ja minu kolm korda neetud kaugõpe? Noh, eks sa siis proovi kirjutada, Tilli! Sellest tuleb peenike kirjand! Küllap umbes nõnda: «Minu vennal Hannesl on tänapäeva revolutsionääri iseloomujooni, sest ta ei kannatanud välja teatava Stephan Sonntagi «veetlevat naeratust» ja astus sel põhjusel kaugõppesse. Ta tegi seda veel seepärast, et

ta end mingi «ämblikuga», millest ei tasu lähemalt juttu teha, lõplikult blameeris. Tema kangelaslik otsus oleks ilmselt sinnapaika jäänud, kui mitte kaadriosakonna juhataja, keegi Kohlmanni-nimeline mees, poleks temast papagoide tahtnud teha. Ja et mu vend oleks meeleldi näinud, kuidas Kohlmanni lõug ripakile vajub, siis ta teataski tolele ootamatult otsusest, mis tegelikult polnudki veel teab mis kindel otsus. Aga see sobis siinkohal kenasti. Lisandub veel, et kolleeg Spargel, keda ka Sparglipeaks hüütakse, oli kasutanud väljendit «meie kutsealal» ja et kõnealuse Sparglipea naine oli kõige alatumal kombel jalga lasknud.»

Säherdust kirjandit ei ole ma küll ilmaski lugenud.

Või ehk saab Tilli ära kasutada Gerdi äkilise otsuse alustada jälle treeninguid ettevõtte spordikollektiivis? Mil kombel ta nii kaugale jõudis? Muidugi mõista võin ma kõnelda üksnes oma tähelepanekutest ja nendele lisada mõningaid oletusi.

Kõik oli saanud alguse ujumistüdrukust, keda me ühel õhtul televiisoris nägime. Ise alles viieteistkümnene, oli ta juba Euroopa rekordini jõudnud. Kui ta siis poodiumi kõrgeimale astmele tõusis ja talle medalit kaela riputati, tõusid tal mõned tõrksad juuksesalgud püsti. Ja kui me ikka õigesti nägime, kiikas Euroopa meister paaril korral vargsi oma kuldmedalit vaadata. Aga kui siis meie hümni mängiti, puhkes ta äkitselt nutma.

Ma ei tea, miks ma just sel momendil oma istmel rahunult nihelevale Gerdile otsa vaatasin. Ma ei tea ka seda, mis ta mõtles, kuid ma usun, et meil kõigil oli tunne, nagu seisnuks pjedestaalil Tilli ja tõinakuks — oma suurima kordamineku hetkel, sest ka Tilli on sedasi põrunud, et tõinab seal, kus teised naeravad.

Näiteks tookord, kui isa tõi emale talvesaapad, mida ema nii väga oli saada soovinud. Jalatsikaupluses oli aga midagi sassi läinud, sest parema jala saapas oli kolmkümmend kaheksa, vasaku oma aga kolmkümmend kuus, üks pisut liig suur, teine pisut liig väike. Ema libistas pihuga üle pealsenaha ja ütles: «Tõesti imekenad saapad ja mõtlen, et võtame number kolmekümne seitsme.» Ning siis äkki ajas Tilli silmad suureks ja juba tulid ka pisarad. Saab siis mõni inimene sellisest asjast aru!

Nojah, kui Gerd siis seal istmel edasi-tagasi niheles, toimus tema sisimas midagi, ja tunneksin Gerdi küll nee-

tult kehvasti, kui asi ei oleks järgmine: siin nüüd istub see, kellel tagurpidisalto köiel korralikult käpas, või kes vähemalt teab, kuidas seda saltot tehakse. Siin ta aga istub oma tugitoolis ja vahib, kuidas mingi olevus, mingi varblane, pärast pikki ja raskeid treeninguid toob oma maale kuldmedali.

Püsti tõustes pobises Gerd küll ainult «nõndaks!», aga järgmisel päeval läks ta oma ettevõtte spordikollektiivi, et registreerida end pärast jõu- ja tehniliste normide täitmist osavõtuks piirkonna meistrivõistlustest.

Kui Fred oma Leningradi-sõidult tagasi jõudis, istusin ma juba Sparglipea juures liiklusosakonnas. Sparglipea oli kobisenud «tasapisi sisseelamisest», aga arvan, et ta tahtis mind aidata, sest nüüd ei käinud ma vahetuste kaupa tööl, vaid istusin terve päeva kirjutuslaua taga. Kui ma aknast välja vaatasin, nägin oma kolleege ära sõitmas ja sõidust tagasi tulemas, ja mul oli tunne nagu kuivale tõmmatud kalal.

Sõiduplaanindusreferentinna uuris minult, kas joon kohvi mustalt, piimaga, piima ja suhkruga või ainult suhkruga. Selle pidavat kohe välja selgitama, kõik muu tulevat tasapisi ise.

Minu ees lebasid sajad täidetud liiklusloendusplangid ja ülesanne seisnes selles, et arvud eraldi lehel kokku võtta.

Hommikul, kui mu kamraadid välja sõitsid, uskusin veel, et teen toredat ja mõttekat tööd; neid lõuna ajal sööklas nähes olin ma neile juba kade. Nad vaidlesid mingisuguse skatimängu reegli üle, üks jutustas, kuidas ta viimast vinti rasedale naisele teel haiglasse muinasjuttu vestnud, et aidata naisel valusid unustada. Korraga leidsin, et taksojuhiamet on maailma mõttekaim töö.

Lõunaks anti klopsi kapparita kapparikastmes. Tuli Fred, istus oma klopsiga minu juurde ning ütles: «Kuu-lukse, et sa olla ametnike kilda asunud?»

«Kuule, Fred, mis juhtub, kui Rosenheimeri tänaval kakskümmend kolm inimest bussist väljub ning üheksa esimesest ja kaksteist tagumisest uksest peale tulevad?»

«Buss sõidab edasi.»

«Kes sulle selle ometi ära rääkis? Just see ongi praegu minu töö.»

«Kas see peaks nali olema või?»

«Liiklusloendus.»

«Ja see ei võta su kruvisid logisema?»

«Peab tehtud saama. Mingi ülevaade on tarvilik.»

Fred pistis terve klopsitüki suhu.

«Leningradis on nad peenemad kui Moskvast. Seal pole viinaklaasid nii suured, aga nad kallatakse tihemini täis.»

«Ja plikad? Tunnista üles, vana!»

«Ära aja jama!» lükkas Fred oma nokkeri kuklasse ja viis toidunõud köögiluugile. Teadsin, et ta on Renile truu. Fredi lai turi varjas köögiluugi peaaegu täiesti.

«Mis asja, kas sulle sokutatakse sooja kohta või?» küsis Fred, kui kohviga tagasi tuli.

«Reni kirjutab. Ma pean sind tervitama. Neil hakkas Rostockis õppetöö jälle pihta, ka tudengipeod lähevad nüüd jälle täie tambiga käima.»

Fred noogutas õige põgusalt. Tudengipidude asja ei kuulunud ta sugugi meeleldi. Teadsin täpselt, et Fred oli armukade kõikidele Reni õpingukaaslastele, aga see väljendus üsna tagasihoidlikus vormis — Fred jäi lihtsalt väga vaikseks.

«Spargel oli kah ju abielus,» seletasin Fredile. «Ja sai poja, kes eelmisel aastal juba kooli läks...»

«Mida ta veel kirjutab?» katkestas mind Fred.

«Ah jaa. Et ta on sulle igavesti truu. Mul oleks peaaegu meelest ära läinud. Aga eks ta jõua seda veel sulle eneselegi teatada.»

«Olgu peale. Mis selle Spargliga on?»

«Jäi oma naisest ilma, sest naine mõistnud väga hästi üht kaastudengit. Aga Spargli poiss oli isale kirjutanud. Spargel oli täitsa endast väljas. Kihutas mööda kontorit ringi ja luges meile kirja ette.»

Sel päeval ootasid kõik innukalt Sparglipead. Miskit oli viltu vedanud, tunnetasin meeleolu nagu pärast kaotatud jalgpallimatši, millele klubi oli kõik lootused pannud. See oli roidumus ja pettumus üheskoos, sest nädalaid kestnud töö ei andnud vähematki tulemust.

Sparglipea oli oma osakonnaga selle eest võidelnud, et linna ettevõtted vahetuste alguse erinevatele aegadele viiksid, sest tööliste vedamiseks ei jätkunud busse. Tipp-tunnid oli tarvis maha lõigata, nagu meie erialases keeles öeldakse. Nädalaid oli osakond ettevõtete direktoritega läbirääkimisi pidanud. Spargel oli neile auku pähe rääki-

nud, neid santinud ja kirunud ning oma seisukohti põhjalikult argumenteerinud. Oli tekkinud aina uusi kontseptsioone, mis siis jälle kõrvale heideti. Viimaks oldi siiski mingile kokkuleppele jõutud. Sparglipeal oli käes paber kõikide ettevõtete direktorite allkirjadega. «Viis rebast ühes lõksus,» oli ta ise oma edu kommenteerinud.

Kuid lõks osutus liialt hõredaks. Kindlasti oli Sparglipea ette aimanud, et viie allkirjaga pole kogu probleem veel lahendatud. Täiesti kindel oli aga see, et ta ei andnud järele. Isegi mitte nüüd, mil ettevõtete direktorid tegid katset oma kohustused tagasi võtta.

Sel päeval näis see kõik Sparglile tähtsusetu olevat. Tema poeg oli kirjutanud, esimest korda, ja Sparglipea ei teinud osakonnas valitsevast rusutud meeleolust väljagi.

Kui ta tuli, võttis tema asetäitja Lux teda vastu sõnadega: «Nad kõik hüppavad alt ära!»

Lux oli eelmisel aastal ülikoolist tulnud mees, kes oli soovitanud allkirjad revolvri abil peale nõuda, kui «mõistus liig pehmeks osutub». Seepeale oli Sparglipea ainult irvitanud ja taskust allkirjadega paberilehe välja tõmmanud ning väärtuslikku dokumenti võidulipuna ees kandes läbi kogu ruumi marssinud. Meie ökonomist krabas tal selle käest, uuris kahtlevalt ja pistis siis kähku seifi luku taha.

Noh ja nüüd siis ütles Lux: «Nad kõik hüppavad alt ära!» Aga paistis, et Spargel seda ei kuulnudki. Ta tõmbas oma jakitaskust täiesti räbalaks loetud kirjalehe ja asus valjusti lugema: «Kallis papa!»

Ta vaatas võidukalt ringi, ootas meie reaktsiooni, kuid et seda ei järgnenud, siis kordas ta tasakesi omaette: «Kallis papa!»

Olen terve ja klassis kõige suurem. Mul on viis ühte. Ainult üks kolm. Korralikkuses, selle eest, et ma joonlaua alati maha unustan. Aga see on väga pikk ja ei mahu ranitsasse. Aga see ei tee mind kurvaks. Ostan enesele lihtsalt lühema joonlaua.»

«Kas keegi siin saab sellest aru?» küsis ta meilt.

«Korralikkuses selle eest kolm saada? Kuhu me nii viisi välja jõuame, kui pika joonlaua eest lihtsalt kolme saab?»

Spargel vangutas pead.

«Küllap ta veel teisigi asju maha unustas,» ütles meie

ökonomist, kes endale alati eri prillid ette seab, kui ta loeb mõnd maksekäsku või uurib hinnakalkulatsiooni.

«Mööblivabrikust helistati,» tegi meie asjaajaja proovi juttu argirööbastesse saada ja pani märkmelehe Sparglipea lauale. Too aga ei pööranud sedelile mingit tähelepanu, kõndis aga ruumi mööda edasi-tagasi ning jätkas lugemist.

«Oma pinginaabriga ma mõnikord kisklen, aga enamalt jaolt läheme ikka koos koju. Ükskordüht ta ei oska, aga muidu on tore poiss.»

Sparglipea naeris, müksas kellelegi vastu õlga, vehkis kirjaga teise nina all.

«Saate aru, mis seos siin on? Saad, sa ökonomist, temast aru? Siin just on üks paganama seos! Mõnikord riidleme, aga muidu on ta tore poiss! Voh, on olukord!»

Meie ökonomist tõmbas ühe suunurga viltu. Ka meile hakkas asi nalja tegema.

Sparglipea pistis korraga valjusti naerma, ent naer tuhmus, kui ta edasi luges.

«Ma olen klassis ainuke, kellel on kaks isa. Olen selle üle uhke. Mõnel ei ole ühtegi. Ja sellepärast tahan sulle nüüd vist iga nädal ühe kirja kirjutada.»

Sparglipea prantsatas oma toolile, asetask kirja enese ette lauale ja jäi seda põrnitsema otsekui mingit imet.

Meie asjaajaja kergitas kulme ja tõstis Spargli lauale järgmise sedeli: «Ka masinatehasest kirjutati. Esialgu nad ei saa kokkuleppest kinni pidada.»

Kuid Sparglipea lükkas sedeli eemale ning jätkas lugemist.

«Emme näitas mulle sinu pilti. Kõige rohkem meeldivad mulle sinu suured kõrvad.»

Sparglipea irvitas.

«Sa kirjuta talle,» tegi Lux ettepaneku, «et tänu suurtele kõrvadele kuuled sa kõike, ka seda, mida ettevõtete direktorid mõtlevad, aga välja ei ütle.»

«Ilm on siin ilus, mida loodan ka sinust. Sinu poeg Thilo.»

«On see vast kohustus! Olla alati nii hea nagu ilm,» ütles Lux.

«Ainult, kui võimalik, siis vähem heitlik,» tähendas ökonomist.

Sparglipea ajas end püsti ja vaatas ruumis ringi pilgul,

nagu tuleks siin mõni klaver teise kohta tõsta, ning tuli siis minu laua juurde.

«Ehh, Lerche, eks ta ole üks vemmäl?»

Kiitsin heaks otsuse osta enesele lühem joonlaud.

«Seda ütles Lerche. Loodetavasti kuulis igaüks! Mida teatab masinatehas? Nemad ei saa kokkuleppest kinni pidada? Ja selle tõttu valitseb siin selline närtsinud meeleolu? Ka meie ostame lihtsalt lühema joonlaua!»

Seejärel Spargel helistas. Kurd tema otsmikul muutus sügavamaks.

«Siin Spargel, transpordikontorist. Sooviksin rääkida direktoriga. Ei sobi? Kui ei sobi, siis täna, kui vahetus lõpeb, pole teie ettevõtte väravas mitte ühtegi bussi! Siis sobib see kindlasti? Noh, nõnda!»

Lux hõõrus käsi. Jätkasin oma arvude kokkuvõtmist ja teadsin nüüd jälle, et neil arvudel on oma mõte. Neil arvudel oli Spargli lahinguplaanis oma kindel koht, ja Sparglipea heaks teen ma kõik!

Pärastlõunal helistas toimetusest Tanja.

«Hannes, kuula nüüd hästi, mulle on vaja üht eeskujulikku töötajat, portreekangelast. Teil ehk leidub kedagi? Tegemist on minu esimese iseseisva tööga. Sa pead mind aitama. Muide, mul jäi toona küsimata, miks sa linnatiigi äärest nii äkki jalga lasksid? Mis sul oli?»

«Ma ei oska seda seletada, aga põhjusi mul oli.»

Vaikisime mõned sekundid.

Tanjale turgatas korraga pähe, nagu peaks ta midagi Sonntagist rääkima.

«Stephan oli minu esimene suur armastus. Alates kümnendast klassist kuni kaheteistkümnenda keskpaigani. Kuulsid või?»

Vaikisin, ja siis küsisin midagi õige narri: «Mispärast keskpaigani?»

«Sest ta kinkis mulle jõuludeks sõrmuse.»

«See oli ju temast väga kena. Sellise asja pärast ei öelda ometi esimest suurt armastust üles.»

«Ma ei kanna mingit sõrmust.»

«Sinu oma asi. Ma panen nüüd toru ära.»

«Pane siis ometi ära!»

Jälle olime mõlemad vaik. Siis hakkas Tanja naerma, ja mul oli tõesti himu toru ära panna. Itsitades ütles Tanja: «Ta esitles mind oma vanematele.»

«Tal on head kombes. Tea, mis selles naerda on?»

«Sa kujutle, nad tahtsid, et ma hakkaksin neid otsemaid mampsiks ja papsiks kutsuma. Isegi Oskar naeris enda seepeale poolsurnuks.»

Tanja naeris ikka veel ja ka mina pidin irvitama! Mamps ja paps! Mida küll kõike ette ei tule!

«Me pidime Stephani isa «Trabandi» endale saama, kui uus «Wartburg» kohale jõuab. Meil oli luba juba «Trabant» üle vaadata. Ja tead, mis mind rabas? Et Stephan oli selle kõige juures täiesti tõsine. Kõike head ei saa korraga.»

«Mul on sinust kahju.»

Sparglipeal oli küpsenud uus seisukoht. Ta traavis tuba mööda edasi-tagasi nagu tiiger.

«Ära pea telefoni kinni, noormees! Meil on vaja vandenõu.»

«Ta otsib kangelast, sellist eeskujulikku.»

«Meie juurde on ta küll eksikombel sattunud. Ütle talle, et meilt pole tal kedagi saada.»

«Kõik otsivad kangelasi,» ütlesin torusse. «Ka minu õde. Kangelasi lihtsalt ei jätku nii palju. Aga ma võiksin sulle nõu anda...»

Sparglipea võttis mul toru käest.

«Hallo, preili, kirjutage Hannes Lerchest. Ta ei ole küll mingi kangelane, aga igati paslik poiss.»

Spargel andis toru mulle tagasi.

«Tanja?»

«Kes see oli, Hannes?»

«Tema ise, minu soovitus. Ainult ta on mõneti ohtlik.»

«Tingimata korralda mulle temaga kokkusaamine. Ma pean teda tundma õppima, kuuled?»

Järgmise päeva lõunavaheajal oli Tanja meie kontoris. Sparglipea visandas lahinguplaani.

«Sellele istungile lähed sina!» ütles ta mulle.

«Mul pole ju asjast õrna aimugi!»

«Seda muidugi! Just siisugust meest meil seal vaja ongi. Ettevõtete direktorid saadavad kõik sinna mingi viienda asetäitja, kes hakkab seletama, miks nad kokkuleppest kinni ei saa pidada. Sina sätid end lihtsalt istuma, kuulad ära kõik, mis räägitakse ja ütled... ei, midagi sa ei ütle. See pole raske. Ainult nagu, nagu peab sul midagi ütlema!»

«Nagu?»

«Just. Sa teed näo, nagu tahaksid sa öelda: kõik, millest

siin juttu, on viimseni kuulamist väärt, kuid tegelikult on see jutt mullujõulusest lumest. Ja veel peab sul kogu aeg niisugune nagu olema, nagu peituks meie lausahtlis mingi ennekuulmatu pomm, mõni fantastiline kontseptsioon, ainult reaalsem. On nüüd kõik selge?»

«Eh, ma ei tea.»

«Samal ajal käin ise direktorite juurest läbi. See on taktika, Hannes Lerche!»

Tanja oli vaimustuses.

«Tulen teiega kaasa, härra Spargel!»

«Muidugi. Tulge aga tulge! Esitlen teile viit sõbralikku härrasmeest, kes meile veel konjakit pakuvad, sest me oleme nendele tarvilikud. Ning nad ei tee katsetki meile midagi ette heita ja meie seevastu tunneme end igati suurepäraselt. Pange tähele: need mehed panevad oma kaardid meie ette lauale, sest tööaegade muutmine teeb neile peavalu, ja siis peavad nad tingimata oma rahva ümber veenma.»

Tanja oli nii vaimustuses, et unustas märkmeidki teha. Sparglipea võttis tal käe alt kinni ja tõukas uksest välja.

Terve pärastlõuna istusin sellel nõupidamisel ja kirusin ennast, et olin end sellesse supisse lasknud segada. Aga eks olnud ma siiski valveüksus Spargli lahingus. Tal oli õigus olnud. Ettevõtetest olid saabunud säherdused esindajad, kes polnud volitatud midagi otsustama ja kes hoolikalt ettevalmistatud spikritelt lugesid põhjusi, miks ei saa lepingut täita.

«Ja nüüd,» sõnas koosoleku juhataja, «on sõna kolleeg... kuidas see teie nimi nüüd oli?»

Ta vaatas mulle otsa!

«Lerche!» pressisin enesest välja.

«...on sõna kolleeg Lerchel transpordikontorist.»

«Ma ei tea üldse...» Sparglipea oli mu reetnud, oli mind metsloomade ette söödaks heitnud.

«See kõik,» ütlesin vihaselt. «see kõik, mis siin räägitakse, väärib täielikult kuulamist, aga tegelikult on see jutt mullusuvisest lumest! Rohkem ei ole mul kahjuks midagi öelda, sest ma olen osakonnas alles päris uus. Alles kaks päeva.»

«Kaks päeva?»

Noogutasin. Mu nagu aga ei paistnud sugugi selline nagu oleks mu lausahtlis mõni pommseisukoht peidus.

Usun, et pigem meenutasin keset Leipzigi vaksali ootesaali mahajäetud kohvrit.

Sellega istung lõppes. Kui väljuma asutasin, pidas koosoleku juhataja mind kinni.

«Sigaretti tohib, kolleeg Lerche?»

Võtsin ühe, kuigi täna pidi olema minu esimene suitsuvaba päev.

«Spargel on seitsmest veest läbi käinud. Öelge talle, et ma imetlen teda! Ainult olgu ta ettevaatlik! Te olete ainult kaks päeva osakonnas olnud?»

Koosoleku juhataja naeris, tõmbas endale suitsu kurku ja turtsus.

«Igal juhul täitsite teie oma ülesande hiilgavalt! Mullusuvine lumi! Suurepärase!»

Mõttlikult ja rusetud meeleolus jõudsin ma koju. Tilli istus oma kirjandi kallal, Gerd mäletses vihaleajavalt närimiskummit ja turtsus selle pärast, et järgmisest kuust pidi esimene vahetus algama tund aega hiljem.

«Ära jahvata asjust, millest sa aru ei saa!» hüppasin talle peale. «Siin on mängus tähtsamad rahvamajanduslikud seisukohad!»

Ta jäi mind põrnitsema ja võttis närimiskummi suust.

«Mees, sa tõmbad ju saba jalge vahele!»

«Mina?»

Ei, ma ei teadnud, mis minuga lahti oli ja juba kell üheksa heitsin voodisse. Kümne paiku tõusin veel kord üles ja läksin telefoniautomaati. Kui seisin putka juures, tahtsin ilma helistamata tagasi pöörduda, aga siis valisin ikkagi numbri.

«Aa, Hannes, sina!»

«Jah, mida sa mõtlesid?»

«Mitte midagi.»

«Kuidas oli?»

«Ma juba kirjutan. Küllap vist terve öö läbi. Ta on kohutavalt veetlev, võta teatavaks. Olen väga rõõmus, et ma ta leidsin. Portree tarvis. Oleksid pidanud nägema, kuidas ta tegutses. Sõbralikult küll, aga nii et ragin taga. Tal on silmapaistev mõju, isiksusena, tead? Me vestlesime veel üle kolme tunni.»

«Millest?»

«Kõigest, ka Anna Kareninast.»

«Mis asjast?»

«Ta on seda raamatut vähemalt kümme korda lugenud

ja tunneb kõiki tegelasi väga hästi. Aga Annat ta ei mõista, ta ei taba tema traagikat. Ja see väärrib tähelepanu: minuga on samuti. Ma võin kõigest täielikult aru saada, aga Anna jääb mulle veidi võõraks. Temale samuti. Kas pole see kummaline?»

«Väga kummaline.»

Panin toru hargile.

Naistel, Lerche, on spetsiaalantenn, kõige nõrgemaidki signaale võtavad vastu, ainult laine pikkus olgu õige. Rahutu maastik.

Võtsid sa tal siis vähemasti kraest kinni?

Ma usun, nad ei tahtnud midagi katki teha.

Ootasid und. Esikus välgatas korra valgus. Ema lükkas ukse praokile.

«Sina siis ei oska magama jääda või?» küsis ema. Ta oli oma vana hommikumantli öösärgile peale tõmmanud ja katsus käega siledamaks lükata salkus juukseid, milles oli juba rohkesti halli.

Hüppasin püsti.

«Jumala pärast, miks sina siis ei maga? Käid siin ringi nagu vaim.»

Ema astus esikusse ja kuulatas: «Kuuled? Kõik magavad. Seitse magajat.»

«Sa ajad mind närvi oma seitsme magajaga, usu mind.»

Astusin temast mööda elutuppa.

«Tahaksid pisut juua? Küllap me siis magama jääme.»

«Anna mulle teeklaasi täis viina, eks ole?»

«Seitsme lapse ema ei joo teeklaasist.»

Kallasin kaks pokaali viina täis.

«Kui ma jänkide juures tõlgiks olin, siis oli meil seal üks noor ohvitser...»

«Palun, ema!»

«Ma ütlen ainult seda, et ta nägi väga kena välja ja alati tahtis ta mulle midagi ütelda. Aga iga kord kohkus ta sellest tagasi. Siis aga sõitis ta jälle Ameerikasse. Ma ei teagi, mida ta tahtis ütelda.»

Mul tuli imelik mõte: kas ehk seegi polnud üks põhjusi, miks ema tõlkis? Et toda ohvitseri tagantjärele rääkima saada? Aga mõte näis mulle üligroteskne ja seepärast ei lausunud ma muidugi sõnagi. Lõpuks oli ka

emal õigus millelegi, millest ei räägita ja mida vahest ehk päriselt tunnetatudki pole.

«Enne kui ta minema sõitis, sai ta Lerche käest veel ühe korraliku paremhaagi.»

«Too oli teine, sa rumal poiss! Too oli boss! Ja Lerche andis talle vasak-, mitte paremhaagi, sest su isa on vasakukäeline, mis sulle kindlasti kahe silma vahele pole jäänud. Tilli ja kaksikute juures proovisin ma seda välja harjutada...»

«Palun, ema! Mul lihtsalt ei ole tahtmist neid vasakukäelisuse lugusid kuulata. Ma olen lihtsalt küps.»

«Meil ei ole keegi küps.»

«Mõtlesin seda teisiti.»

«Kas sa ei ole märganud, et meil siin igamees midagi välja haub?»

«Jaa. Miks sa mulle sellest noorest ohvitserist rääkisid?»

«Kuidas ma üldse selle peale tulin? Vahest sellepärast, et praegu võin ma selle üle naerda. Tead, kui te niiviisi magate, on mul hea meel, sest järgmisel päeval läheb teil ju jälle rabinaks lahti.»

TILLI

Minu sünnipäev tuleb aina lähemale. Ma kujutan enesele ette, et kui ma kuusteist saan, muutub mu elu rop-supealt teiseks. Kuueteistkümneseolt ollakse ju päris kenakesti täiskasvanud. Famos ütleb, et varemalt olevat tüdrukud kuueteistkümneseolt juba abiellunudki. Seejuures olid nemad bioloogiliselt paari aasta võrra maas, meiega võrreldes. Ja ka puht vaimses mõttes.

Vanemad otsisid mehe ja kui asi just päriselt «Romeo ja Julia» moodi ei olnud, olid tüdrukud lihtsalt õnnelikud, et nad võisid abielluda. Võrdlemisi nõme lugu, ma leian.

Aga nüüd ka tõsiselt: ma ei tahakski abielluda. Tegelikult tahaksin ainult alati Roberti seltsis olla. Tollest pärastlõunast saadik tunnen sageli soovi Robertiga kahekesi olla. Kõige parem, kui ta võiks meie pool elada. Siis oleks ta õhtulauas käepärast, võiks rääkida, mis talle muret teeb, ja kõik mõtleksid, mida oleks võimalik ette võtta.

Sageli olen juba sedagi mõelnud, et oleks suurepärane elada Robertiga ühes toas, koos magama jääda ja koos üles ärgata. Kujutan enesele kenakesti segast jampsi ette, kuid ega ma seda kellelegi ei räägi. Sest mine tea, mis keegi sellest mõtleb. Kõik on nii komplitseeritud, et mõnikord murrin nende asjade üle poole ööni pead, ilma et ma mingi tulemuseni jõuaksin. Mida ma nüüd ikka tegelikult tahaksin?

Aga abielluda ma veel tõesti ei tahaks.

Famos jutustas, et varem otsinud tütre isa oma tutvuskonnast mõne vastuvõetava mehe (vastuvõetav! naera või lõhki!) ja toonud selle kaasa. Jutustasin selle loo kodus edasi. Ainult mitte kohe, sest enne näitasin jälle oma

pöörast loomust. Ja eks siis ütlesingi õhtulauas isale: «Kas sul vabrikus ehk ei ole mõnd head tuttavat, kellele sa tahaksid mind mehele panna?» Seejuures olin ma ise täitsa tõsine.

Kõik lakkasid mälumast, Gerd ei märganud suudki kinni panna.

Kõigepealt vaatas isa emale otsa, sest ilmselt arvas ta, et ema peaks paremini teadma, olen ma lolliks läinud või ei ole.

Aga ema on täitsa! Tegi mängu kaasa.

«Küll, tõesõna, ongi juba aeg,» ütles tema niisama tõsiselt. «Ja mingit vara peaks tol mehel ka ikka olema.»

Siis aga juhtus midagi ettearvamatut, sest kaksikud ei taibanud, et see kõik on nali.

«Vara on möga!» ütles Jak vihaselt. «Ja mis saab vinni... ma tahtsin ütelda, mis saab Robertist?»

«Pargis või sedasi?» lisas Vin.

«Mis seal pargis siis oli?» muutus ema jalamaid väga valvsaks.

Jak heitis Vinile pilgu ja korraga teadsin, et neile kahele võin küll kindel olla.

«Mis seal siis nii väga pidi juhtuma?»

Kummardusin sügavale oma taldriku kohale. Mu nägu lõomas. Paneb ahastama, et ma alati nii punastan. See on juba enam kui lapselik, korraga nii punastada!

«Me saime seal kõik juhtumisi kokku,» valetasin. «Robert, Jak ja Vin.»

«Tina kah,» käis Vin veel ühe kaardi välja.

Tina noogutas. «Mesilased ei maga kunagi,» ütles ta. «Mesilased ainult puhkavad.»

Küll oli õnn, et Tina just sel momendil oma mesilastest hakkas rääkima, see muutis kogu loo vähemalt pisutki usutavamaks.

Vaatasin umbusklikult Hannese poole. Aga Hannes oli vait ja muigas. Tema sõi südamerahuga edasi ja muigas, nagu oleks ta kõike teadnud. Kõike ta nüüd kah ei teadnud, ja kui täpselt ei teata, mis on lahti, siis ei oleks vaja ka nii viisi muiata! Igatahes ajas see muigamine mind turri.

Korraga pistis Gerd valjusti naerma. Alles nüüd naeris ta ennistist seika. Ja kahjuks pean ka seda ütlema, et Gerd naerab alati nõnda, nagu polekski ta suuteline naermist lõpetama. Ka see võib mind närvi ajada, kui



keegi on valmis naeru kätte kas või suurema. Aga sedapuhku oli see mulle päris mokaamööda, sest ta tõmbas tähelepanu enesele. Loomulikult pidi ka tema ennistisele naljale oma lisa andma! See oleks päris ime olnud, kui Gerd poleks sõnakestki lausunud! Eks ta siis võttis oma taskurätiku, tupsutas selle nagu servjetiga suud ja ütles isale: «Nõndaks, kallid kolleeg Lerche, sa oled oma tütre mulle nüüd ette näidanud, ja ma pean ütlema, et ta on klass omaette, nagu meie, mõisnikud, väljenduda tavatseme!» Gerd tõusis püsti, ta peab alati püsti tõusma, kui hoo sisse võtab, ja surus oma vasaku käe rinnale.

«Kas te võiksite siis nüüd teie tütre käe ja nii edasi mulle pärandada, või annate nõusoleku, või...»

Et jutt uuesti pargile ei kalduks, läksin Gerdi koerusega kaasa.

«Teda ma küll ei taha, papa.»

Ka meie isa ei suutnud nüüd enam tõsiseks jääda, ka tema on ju — jumal olgu tänatud! — peast pisut põrunud!

«Aitab eputamisest!» ütles isa ja virutas vastu lauda. «Mis lauale toodud, saab ka söödud! Kelle ma meheks kaasa toon, see võetakse ka vastu! Kolleeg Dohle,» osutas isa Gerdile, «on juba üle viiekümne aasta meie ettevõttes...»

Aga sellega lugu ka lõppes! Sest selle peale pistime nii naerma, et isa sõnu ei olnud rohkem võimalik kuulda. Ainult ema naeratas kergelt ning vaatas ikka ja jälle Jaki, Vini ja Tina, eriti aga minu otsa. Ja ma vean kihla, et ta mõtles vaikselt järele, mis seal pargis ikka tegelikult oli juhtunud!

Mõnikord, kui ma meie omi sellistena näen, tahaksin saja-aastaseks elada. Praegu jääks mul veel kaheksakümme neli aastat. Tahaksin Tinat vanaemana tundma õppida. Ainult nad peaksid kõik nii vanaks saama, selline oleks tingimus.

Famos ütleb mõnikord, et on lausa teotus, kui suur kirjanik või mõni geniaalne lendur sureb üksnes sel põhjusel, et ta süda üles ütleb, see lihtne pump, mille iga õpilane tehnikaringis võib valmis nikerdada. Kes midagi kasulikku teeb, peaks vähemalt tuhat aastat elama, nagu ütleb Famos.

Meie, Lerched, hoolitseme ju tõesti selle eest, et inime-

sed õnnelikud oleksid. Täitsa tõsi! See algab juba varakult. Teeb keegi silmad lahti, ja mida ta näeb? Ilusat magamistoa kappi, mis on isa tehtud. Kui buss aegadest kinni peab ja tuubil täis ei ole, tuleb inimesel minu venda Harnest tänada. Tehases töötab ta võib-olla masinal, mille Gerd on kokku monteerinud. Ja hiljem, kui Reni oma õpingutega ühele poole saab, saadab see inimene oma lapsed Reni juurde kooli. Arvata, et Renist saab hea õpetaja, olgugi et ta alati kellegi kallal peab irisema. Arvatavasti saab temast karm õpetaja, see ei olekski paha, ainult õiglane peab ta olema. Aga Renil on selleks veel üht kui teist õppida! Ta ei oska nimelt kuulata. Ta arvab, et kuulab kedagi, tegelekult aga tegeleb ta sellega, et mõtleb, mida teisele tema jutu peale öelda. Mõnikord tuleb temaga kohe päris valjusti kõnelda, et ta üldse mõne sõna vastu võtaks! Aga ma loodan, et nad selle oma instituudis ära õpivad, kuidas laste juttu täpselt ja tähelepanelikult ära kuulata.

Ja hiljaaegu rääkisid Jak ja Vin pärast seda, kui nad tsirkuses olid käinud, et nende jaoks on olemas ainult üks, tsirkusetola elukutse.

«Miks?» küsisin neilt mõlemalt.

«Sellepärast, et siis võib lapsi naerma ajada.»

See meeldis mulle. Ka see on tarvilik töö, nagu mina asjast aru saan. Lapsi nutma ajada oskab igaüks, ja mõnel pool, näiteks Vietnaxis, tegelevad sellega täiskasvanud, sest see on nende elukutse.

Famos ütleb alati: «Inimene erineb loomast mitte sellega, et oskab mõelda. See pole sootumakski veel tõestatud,» ütleb Famos. Meie bioloogiaõpetaja kitkub endal alati juukseid, kui me talle Famosest niisuguseid asju räägime. Aga meie oleme rohkem Famose poolt. Muidugi me hoiame tema poole. «Mitte mõtlemise poolest ei erine inimene loomast,» ütleb Famos, «vaid selle poolest, et ta iga oma sammu eest vastutab. Ja kes seda ei oska, see sureb, isegi kui ta puhtfüüsilises mõttes edasi eksisteerib. Inimesena on ta surnud.»

Keegi ei tea, millisesse lahtrisse selline asi kuulub, sest on juba kord asju, mis mingisse lahtrisse ei sobi. Aga et Famos on meie klassijuhataja, siis räägib ta niisugustest probleemidest füüsikatunnis. Võib-olla peaks eksisteerima selline lahter nagu «meie elu mõttest». Just sellistest asjadest mõeldakse, kui saadakse kuusteist,

ja mõnikord vajatakse kedagi, kes selles küsimuses võiks mõningaid nõuandeid jagada.

Et ma praegu väga tihti kõikide selliste värkide üle järele mõtlen, siis ei meeldi Roberti uus jutt mulle mitte põrmugi. Tom Haveland on äkki kaheksakümneaastane, võtab naise, läheb ära puustusmaale ja juba nelja aasta pärast on tal seitse last. Juba ainult faktid! Küsisin Roberti käest, et on ta selle kõik korra vähemalt läbi rehkenanud, aga sellise asjaga Robertit ei liiguta. Selle looga ta mõtleb midagi! Seitse last ei tule maailma «rohelistena», vaid täiesti arukatena. Ja igaüks võib rääkida nii kaua, kui tahab, keegi ei tohi teda katkestada.

Aga siis ei saanud ma Roberti käest küsimata jätta: «Millest nad küll kogu aeg räägivad, kui nad puustusmaal elavad?» Selle peale ei osanud Robert midagi kosta. Muidugi pole seal ju millestki rääkida. Ei mingeid muresid töö juures, ei mingeid sekeldusi õpetajatega, ei mingit hirmu selle pärast, keda armsaks peetakse — lõpuks istuvad nad vaikides üksteise vastas. Igaüks on valmis teist lõpuni rääkida laskma, aga kellelgi pole enam midagi öelda. Siis eelistan juba seda, kuidas meil teise jutu vahele segatakse, sest kõikidel on nii palju rääkida, et me ei saaks oma lobaga kunagi ühele poole. Ma ei tahaks mitte kunagi puustusmaal elada. Mitte kunagi! Ma tahaksin meie linnas elada ja küll me juba kõigega toime tuleme.

Täna küsis Tina minult enne uinumist, kas sünnipäeval saadakse suuremaks. Raske oli talle selgeks teha, et kasvamine toimub pidevalt, ilma et seda märgata oleks ja ainult mõnikord imestatakse, kui suureks oled kasvanud.

«Kas me kõik saame suuremaks? Või ainult sina?»

«Kõik. Homme oleme juba tüki suuremad, võib-olla millimeetri jagu.»

Tina oli hämmeldunud. Küllap tal polnud millimeetrist õiget ettekujutust.

«Ja kas siis võime kauemaks üles jääda? Ja kas siis võime veini juua? Ja kas me tohime siis rääkida ka täiskasvanute jutu sekka? Homme, kui me suured oleme?»

Ehmusin ärkvele. Oli kuuldunud, nagu oleks keegi toas maha kukkunud.

«Üks, kaks, kolm, neli...»

Hakkasin asjast aru saama, kirusin tasakesi ja panin öölambi põlema.

Juba mõnda aega harjutas Gerd igal hommikul tugilamangut. Tegevus käis alati samas järjekorras: Gerd ajas end voodis istuli, lükkas sõrmed juustesse, kratsis kukalt, siis heitis jalad voodist välja, kergitas end üle voodiserva ja kukkus ilma ainsatki sammu tegemata tugilamangusse. Mürts!

Neljateistkümnenda ja viieteistkümnenda kätekõverduse vahel vaatas ta mulle otsa.

«Mis sa arvad, teen ma ikka ära?»

Virgusin täiesti ja nüüd meenus mulle, et täna pidid Gerdi spordiseltis toimuma ringkonna meistrivõistluste kvalifikatsioonikatsed, ja samal hetkel mõtlesin Tanjale.

«Viisteist, kuusteist...»

Sulgesin silmad. Olin maganud ühtekokku ehk kaks tundi.

«Ja mis sa siis ette võtad, kui ära ei tee?» küsisin Gerdilt suletud silmil.

«Üheksateist, kakskümmend.»

Gerd hüppas püsti, jooksis vannituppa, aga tuli kohe tagasi, käterätt ümber kaela visatud ja hambahari hammaste vahel. Ta otsis midagi kapist ja vastas minu küsimusele, aga hambaharja tõttu ei saanud ma sellest aru. Veel siis, kui ta endale treeninguid jalga tiris, alustas ta jalgade töötlemist. Ta kargles ühel jalal, siis mõlemal, tõmbas püksid üles ja, käed vabad, jätkas hammaste harjamist. Mööbel värises ja meie alt elanik tagus vastu lage, arvatavasti harjavarrega.

«Mida sa ette võtad, kui ära ei tee?» hüppasin Gerdile peale.

Tilli tuli meie tuppa. Tal olid jalas ema kotad ja seljas isa silmkoeline jakk, mis ulatus talle peaaegu põlvini.

«Kas siin keegi teab, miks on kaelkirjakul nii pikk kael?»

Tilli haigutas.

«Kas vannituba on vaba?» küsisin.

Tilli pilgutas silmi. «Ei ole, mina olen sees.»

«Sina oled seal sees pärast mind, juba sada aastat on see sedasi olnud. Ma ei või kolm tundi oodata!»

Tõusin püsti. Tilli pani järsku käe kohkunult suu ette.

«Oi-jaa! Ma usun, et unustasin koputamise sootumaks.»

Gerd näitas, et Tilli on oh-oh.

«Mis asi teil ees seisab?» küsis Tilli. «Te teete näo nagu härjavõitleja.»

«See pole üldsegi õige, et nagu üks härjavõitleja.»

Olin, nagu ikka hommikuti, veidi hajali, otsisin kinga ja riputasin särki ühelt toolileenilt teisele.

«Noh, nagu härjavõitlejad,» parandas Tilli. «Aga ikkagi: Miks on kaelkirjakul nii pikk kael? Tina ei saanud õieti magadagi. Loomaaias kaelkirjakud peavad alati kõvasti kummarduma, sest neil on nii pikk kael. Tina tahab lõpuks ikkagi vastuse saada.»

«Kaelkirjakuhärral on sellepärast nii pikk kael,» selendas Gerd, «et ta saaks kaelkirjakuprouale silma vaadata.»

«Kena, ütlengi Tinale niiviisi. Gerdike, Gerdike! Silma vaadata! Oh sa peletis!» Tina pistis naerma, tiris Gerdil käterätiku kaelast ja keeras enesele ümber pea.

Kui Tilli läinud oli, lasi Gerd end mürtsti voodisse.

«Ma ei tea, mis ma siis ette võtan. Kui ma seda ära ei tee. Siis ei või ma oma semudele nägugi näidata.»

«On hullemaidki asju, Gerd.»

Äkki ta naeratas, nagu poleks ta sugugi valmis kaotusega arvestama: «Aga mille tarvis tal siis ikkagi nii pikk kael on?»

«Arvan, selleks, et tal alati ülevaade oleks, kas võsas on ohtu või mitte,» ütlesin ja läksin vannituppa.

Sparglipea oli sel päeval Berliini nõupidamisele sõitnud. Tahtsin Tanjale toimetusse helistada, aga ta oli, nagu mulle öeldi, majast väljas.

«Transpordikontor? Kas te olete kolleeg Spargel?» küsis hääl telefonis.

«Ei,» panin ma toru hargile.

Pärast töö lõppu lootsin Tanjat kodunt leida, aga seal ei olnud kedagi peale vana Weinknehti. Ta palus mind hetkeks sisse astuda. Istusin just selle laua taga, millel olid ilmale tulnud lõbusad lood «meie armsast lapsest». Kuid mul oli tunne, nagu oleks meie armas laps ära Austraaliasse läinud ja kirjutab sealt nüüd iga poole aasta takka midagi ilmast ja viljahindadest.

Siin oli Weinknecht mõtlikult ja mõnikord ka naerdes loonud pildi võimatust lapsest — igal juhul kujutasin mina seda enesele ainult niiviisi ette. Aga praegu leidsin kirjutuslaua liig lageda olevat, et rõõmsat muljet jätta.

«Tahan teile midagi rääkida,» alustas Weinknecht. Me mõlemad toetasime küünarnukid vastu lauda ja istusime lähestiku justkui vihma ajal mingis ulualuses. «Midagi, mis puudutab mu naist. Ta maalis äkki, teiste asjade vahel, ühe pildi. Lihtsalt jättis paariks nädalaks töö tolle portree kallal. Pildil on kujutatud noort meest, pikka kolget, nii kahe meetri pikkust, kes väikesel tüdrukul kingapaela kinni seob. Kolge peab end lausa kokku käänama, et tüdruku kingade juurde pääseda, aga ta teeb seda tõsiselt ja kohusetundega, sest on ju tähtis, et king käigul korralikult jalas püsiks. Ma uurisin järele, kuidas ta järsku selle pildi peale tuli.»

Esmakordselt avastasin Weinknechtil hämmastamapaneva kire ja kavala sära silmades. Temas oli midagi politseikomissarist, kellele pisut pärast südaööd on pähe turgatanud otsustav kombinatsioon.

«Selles noores mehes ilmestub niisugune rahulikkus ja kindlustunne,» pajatas Weinknecht edasi. «Ta on üks nendest, kes minule mõistetamatul põhjusel alati õigesti toimib.»

Weinknecht ootas minu reageeringut, aga ma ei taibanud veel midagi. Paistis, nagu veereks meie keskustelu sellisesse punkti, kus minul tuleks kogu jõud mängu panna. Umbes nagu arsti juures, kus jutt algab ilmast ja sellest, kuidas käesoleval aastal tomatid kasvavad, ja lõpeb vähiga.

«Mees on täpselt teie sarnane. Tanja sõbranna tundis teid jalamaid ära.»

«Eva?»

Tegelikult ma ei olnudki üllatunud, et Eva mind oli ära tundnud.

«Ma ei oska enesele ette kujutada, kuidas reageerib niisugune mees, kui temaga... midagi kurba juhtub.»

Weinknecht tegi pausi ja vaatas mulle otsa, justkui peaks nüüd kõik selge olema, ja mulle oligi kõik selge, ainult lootsin, et eksin.

«Mis on?» küsisin kähiseval häälel.

«Tanja sõitis selle Spargliga Berliini,» ütles Weinknecht.

Koduteel tajusin, et tänav on kohutavalt ebatasane, ja arvasin, et järgmine tuulepuhang võib mu minema puhuda. Siis aga haarasin kinni mõttest, et pean Tanjaga ainult rääkima, ja kõik osutub arusaamatuseks.

Sellel kaalutlusel läksin raudteejaama. Järgmine Berliini rong tuli alles kell pool kuus. Selle ajani tahtsin veel näha saada, kuidas Gerd omadega toime tuleb. Võibolla ajan ma teda lihtsalt närvi, kui ma võimlas nähtavale ilmun, aga see oli mulle praegu erakordselt tähtis, et Gerd kvalifikatsioonikatsed sooritaks.

Nagu igasugustel otsustavatel võistlustel, kulges võimlas kõik võrdlemisi vaikselt. Ainult vahetevahel kostis mõni hüüe, oli kuulda äratõukeid hoolaualt ning ühtainu kollektiivset käsklust: «Püsti!», kui keegi sportlastest hüppe järel jalule tõusis. Kõik muu määras ära hoiak, sportlik vorm ja saavutus.

Seadsin end kellegi treeninguülikonnas valgejuukselise mehe kõrvale seisma ja jälgisin temaga koos hüppeid hobusel. Tahtsin mehelt Gerdi järele küsida, kuid ta kahmas ühe sportlase hoojooksu ajal mul käest, nõtkus tolle ärahüppe ajal põlvedest, hüüdis pärast hüpet: «Püsti!» ja pigistas seejuures mul valusalt kätt. Tegemist oli treeneriga.

Ta oli treeninud enam kui kolmekümmet poissi, teadis, et meistrivõistlustele pääseb edasi ainult viis, kuid elas ikkagi kõikidele kaasa. Algul leidsin sellise asja ebaloomilise olevat, aga siis taipasin tuuma. «Neil peab kõigil kaksiratsa kaela peal istuma, et nad üldse millestki aru saaksid,» ütles mees, ilma et ta oleks hobuselt pilku pööranud. «Keset hüpet lõdvaks lasta! Ainult lennata! Haa! Mugav küll. Ja siis kuidagiviisi jalgele tõusta. Ainult iseloom, ainult iseloom!»

Treenerilt sain teada, et Gerdil ei jätku punkte, aga tal on veel kahel riistal käimata.

Istusin pealtvaatajate pingile, kuid pealtvaataja ei olnud ma enam ammugi mitte. Kena, kaks riista on meil veel teha. Ikkagi kaks viiest.

Otsisin oma venda ja leidsin ta viimaks rühmast, mis rööbaspuude juurde marssis.

See meenutas mulle Gerdi äikesekäigu lugu. Juba tol korral turgatas mulle pähe, et Gerd on teatavas mõttes eriline. Ma näiteks ei tea, kust on pärit tema hirm äikese ees! Meie peres ei karda keegi äikest, peale Gerdi. Ta oli seitsmeaastane, kui meie linna tabas ränk äikesehoog. Gerd istus tihedasti ema vastu surutuna ja pidi taluma Tilli pilkamist: «Gerdikene, välk lööb sisse!»

Gerd aga ei öelnud midagi, ta silmad olid pärani ja ema hoidis kätt ta õlgade ümber.

Reni ja Tilli karglesid palkonil, trikood seljas, kaksikud koguni magasid oma pisikeses voodis. Siis korraga tõusis Gerd püsti ja väljus toast. Me mõtlesime, et ta peitis end kuhugile ära, mõnikord ta äikese ajal sedasi tegi, kas oma voodisse või voodi alla. Kuid me ei leidnud teda kusagilt. Gerd oli kadunud.

Kui äike juba õige kaugel kõmistas, tuli Gerd tagasi. Vesi sorises tal juustest ja püksisäärtest, ta töinas ja väris üle terve keha. Võtsime ta endi keskele ja tahtsime teada, mis oli juhtunud, tema aga vastas, endal pisarad ja vihmavesi üle näo voolamas: «Käisin jalutamas! Jalutamas käisin!» Seejuures vahtis ta meile vaenulikult otsa, siis aga läks ema juurde ja nuttis end tema rinna najal tühjaks. Jäime tookord väga mõtlikuks ja Gerdi rohkem ei näo kinud, mitte kunagi, ehkki ta kardab äikest tänase päevani.

See tuli mulle meelde, kui ma nüüd Gerdi vapralt rööbaspuude juurde nägin marssivat. Oleksin osakest sellest vaprust endale tahtnud, mulle oleks see ära kulu- nud. Mõnikord tunnen mõne oma õe või venna vastu suurt lugupidamist ja ma tahaksin neile seda öelda, aga siis ei leia ma sobivaid sõnu, sest nad naeraksid mu nagu- nii välja, kui hakkaksin pidulikku kõnet pidama. Aga mõnikord on mul pidulik tunne, ausõna!

Oma tunnetest ma just eriti meelsasti ei räägi, kuid pean tunnistama, et kui ma seal võimlas istusin, tundsin end üpris armetult, päris koera kombel kehvasti. Meele- heide paistis minust lainetena üle uhavat. Sinna vahele aga mahtusid minutid, mil lootsin Tanjaga kõike endise olevat.

Kui ma nüüd Gerdi nägin rööbaspuude juurde marssi- vat, olin hetkeks väga rahulik ja kindel. Oleksin tahtnud talle seda öelda, kuid võistlus algas ja nüüd sõltus kõik ainult Gerdist. Kulla Gerd, mõtlesin, anna oma parim, kutt, meile on praegu punkte vaja! Unusta praegu, et armastame ühte ja sama tüdrukut ja et mina olin sinust nina pikkuse jagu ees. Nüüd ei tohi sa vedelaks lüüa, kui sul põlved värisevad, isegi siis mitte, kui punktid meie vastu räägivad!

Alati, kui Gerd rööbaspuude juurde läheb, tõusevad tal juuksed püsti. Kindlalt haaras ta mõlema käega röö-

paist. Juba see on hea, mõtlesin, niiviisi riista juurde asuda. Haarata. Mõtlesin, et keegi ei tohi eksida, keegi ei tohi arvata, et me pelgame. Me kõik oleme nimelt nee- tult kangekaelsed! Nii mõnigi on selle üle imestanud ja nii mõnigi on pead raputanud, sest et ei saanud meist aru, ja meil tuli pikalt-laialt seletada, kuidas me silla- käsipuudel turnisime ja miks on keskküttekelder «Nau- tilus», miks me mõningaid asju mitte mingi hinna eest ei tee ja mõningaid iga hinna eest järele proovime. Võib- olla, et me mõnikord suurepäraselt sobime teatavatele nõupidamistele, härra Sparglipea, aga vaevalt saab meid niisama lihtsalt alla andma sundida, isegi sellisel juhul mitte, kui punktide seis on meie jaoks kehv.

Gerd hüppas toengusse, õõtsus jõuliselt ja ühtlaselt ja lõi siis jalad harki. Olgadelseisus oli ta aga veidi ebakin- del.

Loobuda? See mõte polnud uus. Esimest korda tuli see pähe pärast telefonikõnet Tanjaga, ja öösel peletasin ma selle mitmel korral minema. Kõik lihtsalt sinnapaika jätta? Kohlmanni juurde minna, rusikaga lauale pörutada ja meelde tuletada, et külmutusauto peaks mul juba ammugi käes olema. Nõnda saaks asi ühele poole. Spargli- peale vilistada ja suure laevaga maad mööda ringi sõita. Kaugetes tapamajades võetakse sind vastu nagu kaptenit kaugelt maalt ning siis jälle tulema, nägemist! Kõike head! Järgmise korran! Sõita üle sadadest sildadest nii, nagu sina, Fred, soovitasid. Tulevikus kõikidest ametniku- toolidest hoiduda, ainult sõita, maanteel semudele tule- dega märku anda, puhkepaigas teiste autode meeskonda- dega üksmeelselt meistreid kiruda, et need uusi rehve ei raatsi anda, sest meistri preemia sõltub omahinnast ning seetõttu panevad nad mängu pigem meie elu, kui et kulu- tavad paar liigset penni. Teha nagu, nagu teaksid ainult seda, mida sa iga päev oma auto kabiinist näed. Ja ikka jälle maantee, kus mitte ainsamgi Sparglipea sulle kärb- seid pähe ajama ei pääse.

Kuid milleks ma siis siin istusin?

Gerdi punktidest ei piisanud ikka veel. Nüüd jäi vaid hüpe hobusel. Puhas 9,5 võis tagada pääsu meistrivõist- lustele.

Enne pealehüpet avastas Gerd minu. Ta kehtas õlgu, tahtes öelda, et lood on kehvad ja et ta ei usu enam edusse.

Mulle oli selge, et selline õlakehitus tähendab lüüasamise algust. Ka minu neetult võlts maanteeromantika ei olnud midagi muud kui samasugune õlakehitus. Siis otsustasingi, et ei tee elu meile kummalegi kergeks, ehkki Gerdi võit oli peaaegu võimatu. Viipasin Gerdi enda juurde, et talle paar tagasihoidlikku soovitus anda. Õlgu tohib ta ainult siis kehitada, kui keegi ei näe, ja töinata võib ta siis, kui ta tõepoolest ja lõplikult kaotajaks on jäänud.

«Mida sina siin teed?» küsis Gerd, kui ta end hetkeks minu kõrvale istuma seadis.

«Tahtsin ainult näha, kuidas sa kärvad.»

«Ole nii lahke,» pühkis ta higi kaelalt, põrnitses tühjusse ning lisas: «Ma võin ju järgmisel aastal jälle proovida.»

«Hüpe on ju veel teha.»

«Hm.»

«Mina ei hüppaks,» ütlesin.

Gerd vaatas mulle üllatunult otsa: «Miks ma peaksin äkki alla andma? Mis nägu sellel oleks?»

«Sa ju oled ki alla andnud.»

Pidasin teda teraselt silmas ja mul tuli korraka idee, millest mu peopesad niiskeks tõmbusid: «Ja nüüd tahad sa veel ohtliku hüppe teha, mõttetu oht... murrad endal kaela.»

«Peast segane oled või? Kaela murdmine ja puha! Kes siis hüppe peal oma kaela murrab?»

«Aga sa peaksid täpselt maanduma. Selles ongi küsimus,» vahtisin ma põrandale ja rääkisin siis tasakesi edasi: «Kui sa köit ei taba, lendad alla.»

Gerd pistis naerma, kuid naer suri ta näol.

«Jumala eest! Köis! Sa oled täitsa peast segi! Mis köiest siin rääkida?»

«Sa ju kunagi seletasid mulle oma saltot pingul köiel. See siin pole tõesti nii keerukas. See on sooritatav! Tahtsin lihtsalt korra näha, saad aru?»

Gerdi kord oli proovihüppele minna. Hüpe ja lend olid ilusad, äratõuge jõuline, kätelseis sirge, ainult maandumisel pidi ta väikese kõrvalsammu tegema.

«Seda ei tohi sul võistlushüppel juhtuda,» sosistasin talle. «Seda võib enesele lubada proovihüppel, kui julgestusköie küljes ripud.»

«Hästi, Lerche!» hõikas treener. «Ainult maandumine kehvy.»

«Ära lase ennast alt tõmmata!» sisendasin Gerdile nagu püsti kurat. «Mittearvestatud hüpe maksab kaelalu. Hästi ei maksa siin pennigi, see on viimane. Sa näitad esmakordselt trikki köiel, mis on tõmmatud pingule tuhat meetrit sügava kuristikku kohale. Nad kõik vaatavad sind, loodavad, et saad sellega hakkama, aga see võib ka halvasti lõppeda — vaat oleks sensatsioon!»

Gerd astus jälle oma rühma juurde. Võistlus algas. Kui Gerd hüppele asus, tõusin püsti. Ta pani seda tähele ja vaatas mind nagu võorast, nagu vaenlast. Ja oligi hea, oligi õige.

Siis surus Gerd silmad sekundiks kitsukeseks piluks kokku. Ta alustas jooksu. Ta lisas hoogu, saavutas ennekuulmatu kiiruse — äratõuge lajatas vaikselt võimlas nagu püssipauk. Puhtalt sirutatud keha. Hea lend. Gerd Lerche haaras täiesti eest, tõusis küünalsirgesse kätelseisu, õõtsus hetke paigalseisu ja lennu piiril, tõukas siis jõuliselt ära. Surusin käed meelekohtadele. Sportlane maandus — jalad püsisid, ta laskus sügavasse kükki — jalad püsisid, ta heitis käed kõrvale, sirutus püsti, ja jalad püsisid.

Prahvatas aplaus, kuid mina kuulsin seda nagu vaikset kohinat. Treener hüppas Gerdi juurde, embas teda, kinnitas talle midagi, tagus teda kuklasse, kuid Gerd läks langetatud pilgul loivamisi minema.

Hüppe eest anti 9,6 punkti.

Vajusin pingile ja äigasin silmadele valgunud higi. Gerd tuli minu juurde, ei öelnud midagi, oli ainult näost pisut hall. Panin käe ümber tema õlgade.

TILLI

Minu sünnipäev algab sellega, et isa tuleb tuppa, kus me Tinaga magame, pragama: «On teil teada, kuhu te mu leivakarbi jälle pistnud olete?»

Isa otsib alati oma leivakarpi taga. Me kõik räägime talle, et mingi sööklasse ja ostku sealt võileibu, aga tema tahab oma mõlkitatud leivakarpi! Ju ta selles midagi leiab.

Täna aga ei ole leivakarp see tegelik põhjus, miks isa minu tuppa tuleb. Leivakarp on ainult ettekääne. Tegelikult tahab ta mulle õnne soovida. Ainult kuidas ta seda teeb! Ta otsib ja otsib, seejuures ei pruugigi tema naljakas leivakarp meie toas olla. Siis ta koguni kummardub, et Tina voodi alla vaadata.

Tina ärkab üles. Isa ajab end sirgu ja vaatab Tinale otsa. Tina ja isa vaatavad kolm sekundit teineteisele silma, pealegi nii, nagu mõtleks kumbki esmakordselt järele, kes see teine niisugune õieti on.

«Kas sina oled mu leivakarpi näinud?»

Tina raputab pead. Mõnikord on ta isa leivakarpi kasutanud, koguni oma nukkudele vanniks, kuid täna mitte. Tina mõtleb midagi palju tähtsamat.

«Tilli saab täna jälle suuremaks. Meie kõik. Aga Tilli eriti.»

Isa kuulab teda tähelepanelikult. «Kui suureks?» küsib ta siis.

Sirutan voodis konte. Mõlemad meeldivad mulle, nii et lihtsalt peab end suurepäraselt tundma!

«Meeter viiskümmend kaks,» annan ma täiesti täpse vastuse. «Meid mõõdeti viimases võimlemistunnis.»

«Nojah,» ütleb isa. «See on väga tore!» Ta astub minu voodi juurde, vaatab mulle veidi aega otsa, nii nagu vististi



vaadatakse tillukest titat, annab mulle laksu põsele ja läheb. Kõik! Aga ometigi teeb see mind nii rõõmsaks, et lennutan end otsemaid voodist välja ning maandun täpipealt tuhvlitesse. Aga siis — tunnen vasakus tuhvlis mingit paberitükki. Kougin selle välja ja näen, et tegemist on — noh, muidugi! — Hannese kirjaga.

Et kindel olla ja lugemisel mitte ü m b e r k u k k u d a, lähen vannituppa, heidan tühja vanni pikali, nõjatan kukla vastu külma vanniserva ja loen:

«Armas Tilli!

Järgnev on väga tähtis: kui Robert on seda väärt, siis hoia ka edaspidi, kindlalt, tema poole. Ja ma usun, et ta on seda väärt. See on kõik, mis ma öelda tahtsin.

Ja nüüd veel, mõningad lisamärkused. Selles, et sa täna kuueteistkümneseks saad, ei ole midagi erilist, ma ütlesin, et seda oli ammugi ette näha, et sa kunagi kuueteistkümneseks saad. Niisiis ei õnnitle ma sind täna selle puhul, et sa nii m a r u vanaks saad, vaid selle puhul, et oled aastaid kasutanud, enese ümber ringivaatamiseks. Tegelikult peaks sul kaelkirjaku kael olema, sest sa tahad alati kõike näha saada, isegi siis, kui võsa on peaaegu alati suurem kui sina. Sa ajad end sirgu, sa uurid ümbrust, ja tegelikult ma imestan, Tilli, et su kael palju pikem ei ole.

Veel üks lisamärkus. Kui sa lubad, siis annan ma sulle nüüd ühe ordeni. See orden antakse ainult nendele inimestele, kes rõõmu levitavad ja teistele inimestele vaprust sisendavad. Lisaks sellele peab väljavalitul jätkuma jõudu, oma sõbraga ühte hoida ka siis, kui sõbral on raske kriis ületada. (Autasustatute ring ei ole eriti suur.)

Viimane lisamärkus. Kui Sa nüüd tulevikus minu habemeajamispeegli rahule jätab ja seda enam tolle vastikult haiseva kreemiga kokku ei mägerda, siis võiksid Sa täitsa talutav öde olla.

Sinu vend Hannes.»

Ma ju ütlesin, et selliseid kirju on parem pikali lugeda. Ehtne Hannes! Nagu kukuks tema naeruväärt peeglil tükk küljest! Ükski hing ei tea, milleks mõni mees peeglit eraldi vajab, kui suur peegel ripub tal otse näo ees. Aga kes õige küsiks, kuhu mu kammid alati jäävad? Kui ma endale kammi ostan, on see kahekümne nelja tunni

pärast läinud. Ükskord tõin kaubamajast kümme kammi ja panin vannitoa klaasriiulile. Kahekümne nelja tunni pärast olid nad kõik kadunud. Neliteist päeva kammisid poisid endid justkui segased, kuid kammisid kammid pulkadeks või olematuks, ja neljateistkümnepäeva pärast olid nad jälle minu juures kammi laenamas. Ja kas tasub siis ühest peeglist juttu teha! Päriskindlasti pole see mingi maailmaprobleem, aga eks pidi seegi kord välja öeldud saama.

Hannese kirja lugesin ma vististi oma paarkümmend korda. Ajalootunni eel panin ma selle ajalooraaamatu vahele ja vene keele eel vene keele õpiku vahele. Proovisin kirja isegi vene keelde tõlkida ja kui ma teda grammatikatunnis lugesin, tegin kindlaks, et Hannes on grammatikaanarhist. Kui Hannes kusagile koma paneb, siis mitte sellepärast, et reeglid sellesse kohta koma nõuavad, vaid sellepärast, et tema arvates tuleb kirja lugejal hinge tõmmata, et lugedes mitte lämbuda. Säherduste reeglitega ei tohi preili Hämmerleini palge ette küll tulla, ta läheks lihtsalt e n e s e s t v ä l j a.

Hannes vist ei teadnudki, et tema tuhvlikiri oli kõige toredam sünnipäevakingitus. Mida kõike ma küll ei saanud! Ja kõige üle tundsin suurt rõõmu, kuid kõige parem on selline piduliku maiguta suhtlemine.

Koolis polnud meeleolu eriti kiita. Nimelt oleme jõudnud töögrupis surnud punktini. Meie arvutustesse on sisse lipsanud mingi viga. Igal juhul tuleb meil Steinbrecheri juurde minna ja öelda, et me pole suutelised kinni pidama esimesest kontrolltähtajast. Sellegipoolest peame talle selgeks tegema, et meid võib siiski usaldada. Aga see ongi raske: alles lasime tähtaja mööda, ja samas peab ta meid usaldama, et me teisest tähtajast kinni peame. Aga seesuguse usalduseta ei pea me päris kindlasti vastu. Meil kõigil on igasugu tõkkeid, et Steinbrecheri juurde minna, sest eks võtnud me ju esiotsa oma suu liialt täis. Ka Famos on täiesti nõutu, aga minema me peame.

Meie tüürseadet läheb tarvis käigukastide tootmisel. Kui ma sellest Gerdile rääkisin, et teeme tema tehase jaoks tüürseadet, käitus tema nagu mõni hiid, kes tonne kaaluvaid masinadetaile üksnes käte abil kokku paneb. Gerd hindas meie seadme mänguasjaks. Muidugi on Gerd kiidukukk. Tema monteerib suuri jurakaid, tema annab otsustava impulsi! Aga kui teda mööda suurt halli

mõnikord taga otsida, siis pole teda kusagilt leida. Ta on liialt kleenuke. Ilma oma brigaadita oleks Lerche Gerdi-kene lihtsalt kadunud mees! Aga nõnda, koos brigaadiga, on ta tõepoolest osaline selliste suurtreipinkide tootmisel, mis võimaldavad treida hiiglaslikke sõuvõlle.

«Millal see teie mänguasi valmis saab?» küsib Gerd, see hiid, kuid ma ei vasta, sest meil on tõesti suuri muresid.

Niisiis sõidame pärast tunde vabrikusse: Famos, pikk Harry, mina ja ... Robert. Oli see vast sensatsioon! Usun, et ega Famos asjata ette ei pannud, et Robert peab kaasa tulema. Küllap oli Famos juba ammu märganud, et midagi on korrast ära.

«Kuidas mulle niisugune au osaks saab?» oli Robert küsinud. Selle peale vahtisid nad teineteisele sekundi aega otsa, väga vaenulikult või nagu kaks vastast, kellest kumbki püüab teise jõudu õigesti hinnata. Kuid nad ju ei ole mingid vastased. Famos teadis, et Robertil on rohkesti probleeme, millega ta toime ei tule, ja Famos teadis ka seda, et niisugused asjad pole üleöö lahendatavad. Kui ma kas või Roberti isa peale mõtlen, Robert ei saa ju isa ümber vahetada, ja ka sellest pole suurt kasu, et Famos võttis ette õige pika kodukülastuse. Minu arust ei ole võimalik ühtegi inimest paugupealt muuta.

Ka Robertit on võimatu mõne ainsama sõnaga nii kaugele saada, et ta jälle hakkaks plaane sepitsema või lendamisest unistama. Aga talle on tarvis näidata, et teda nii viisi ei jäeta.

Niisiis, pärast seda, kui Robert oli küsinud: «Kuidas mulle niisugune au osaks saab?» vastas Famos: «Ka sinul tuleb meie lüüasaamise pärast vastutust kanda, või jääb sul äkki julgusest puudus?»

Robertil polnud enam midagi öelda, sest ta ju ei tahtnud, et teda argpüksiks peetaks.

Trammis istudes, Robert Famosega ühel pingil, mina ja Harry nende vastas, kõik neli küll norgus, aga siiski päris vaprad, tekkis minus järsku veendumus, et anname oma seadme ettenähtud tähtajaks üle. Ma ei tea, miks ma selles korraga nii kindel olin. Nägin ainult, et Robert ja Famos istuvad ühel pingil — ja see oli kõige kindlam tagatis. Steinbrecherile võime müüa garantiisid lauale panna, kuid usun kõige tähtsama olevat selle, et Robert ja Famos seltsis Steinbrecheri juurde sõidavad ja

edasist usaldust nõutavad. Ka see oli mulle sünnipäevakingituseks, kuigi sel silmapilgul mõtlesime kõigele muule, ainult mitte minu sünnipäevale.

Kui ma Roberti pärast meile kaasa tõin, ei olnud see tegelikult mingi eriline sündmus. Vähemasti oli see võrdlemisi vähetähtis, sest oli juhtunud midagi palju olulisemat: Hannest ei olnud kodus. Viimasena oli teda näinud isa, pärast vahetuse lõppu, Hannes ajanud vaksali ukse juures Tanjaga juttu.

Mõeldamatu, et Hannes võis minu sünnipäeva ära unustada. Aga oli ka mõeldamatu ilma Hanneseta pidu pidada. Kikitasime kogu aeg kõrvu, kas ei kolksata korteri välisuks.

Gerd tõusis iga viie minuti takka püsti ja ütles: «Olge korraks vait!», aga kuulda polnud midagi.

Isa litsus oma pooleldi suitsetatud sigarillo tuhatooi laiaks, ja ema, kes tõenäoliselt aimas palju rohkem kui meie teised kokku, kattis vaikides lauda. Ta käitus nagu väga vapper ema, kes peab lihtsalt ära ootama, kuidas kulgeb tema pojale tehtav keerukas operatsioon. Ma ei tea, kas kõik päriselt nii oli, nagu ma seda parajasti kujutlesin. Aga kui ma mõnd asja läbi ei näe, tundub see asi mulle jube olevat. Ja lugu Hannesega lihtsalt oli jube!

Pool üheksa saabus Fred, soovis mulle õnne ja viimaks küsis: «Kas midagi on südamel?» Ta nägi ju kohe, et me kõik olime väga närvis.

«Hannest ei ole veel kodus,» ütles Tina ja sellele ei lisanud keegi mitte midagi.

Ma arvasin, et Fred teeb mõne vembuka märkuse, kuid ta kibrutas laupa ning mõtles millegi üle järele. Taipasime kõik, et talle on midagi enamat teada.

Kahjuks pean ütlema, et otsustavatel hetkedel ei taipa ma midagi. Veel päev tagasi olin mõelnud, et Hannes peaks nüüd jäägitult õnnelik olema, sest ta joonistas uut «ämblikku». Tegelikult koguni kolme uut. Ta oli saanud osakonnalt ülesande visandada kolm uut linna bussiliinide varianti. Aga kui ma teda joonestamas jälgisin, jäi mulle mulje, nagu joonestaks ta kellegi kiusteks, mitte kellegi rõõmuks. Paraku on see siiski ainult ninaotsamõte. Igatahes praegu ma peaaegu usun, et absoluutset õnne pole üldse olemas, sellist, kus pole enam mingeid soove. Võidakse olla õnnelikum ja või-

dakse olla õnnetum, aga et ollakse õnnelik enam-soovimata, et ainult õnnelikuks jääda — usun, et niisugust asja ei juhtu.

«Meil tuleb ta üles otsida,» ütles Fred.

Robert, Gerd ja mina, meie kolmekesi võisime Frediga kaasa sõita. Jaamas pani ta meid maha, tegi meile üles-andeks kõik kohad läbi uurida, ise aga ütles: «Ma sõidan Sparglipea poole.» Sellest ma aru ei saanud: mis võis Sparglipeal kõikide nende asjaoludega pistmist olla?

Otsisime ootesaali läbi, vaatasime kõikidele perroonidele ja lõpuks astusime «Mitropa» restorani. Seal saime kohutava ehmatus osaliseks, sest ühe laua taga istus purupurjus Hannes. Jäime tema laua kõrvale seisma ja Hannes vaatas meie poole üles, väga aeglaselt, nii nagu mõnikord vaadatakse väga kõrget puud.

«Paistab, et olen hobuse seljast maha sadanud ja seejuures oma neetud prillid puruks löönud,» ütles mu vend.

Olin otsuseks teinud, et kui olen kuueteistkümnene nagu Robert ja Gerd, siis ei pista ma enam iga tühja asja pärast tõinama. Seepärast siis ütlesingi Hannesele: «Sul pole ju kunagi prille olnud. Ilma prillidetagil oled sa alati kõike õigesti näinud.» Kuigi ma seda tasakesi ütlesin, kuulis Hannes mu sõnu ikkagi.

Seisime tal otse nina all, aga ta vaatas meid sellise pilguga, nagu murraks ta pead, kus ta meid kunagi varem on näinud.

«Nüüd ma jälle näen. Te olete ju... oota vähe...»

Korraga ta muigas, iseenese ja oma võimatu seisundi üle. Ka Gerd ja Robert irvitasid juba. Nüüd pistsin ma tõnnima ja naeratasin ühtaegu.

«Ah, te olete ju see hiiusugu,» ütles Hannes.

Mul lihtsalt ei olnud midagi ütelda.

Tilli sünnipäeva järgsel hommikul tahtsin üksi olla. Oli pühapäev ja veel enne suurt perekondlikku pruukosti läksin kodunt minema.

Mul lihtsalt ei olnud tuju koos teistega lauas istuda.

Enesele joppi selga tõmmates märkasin, et ka Tilli seadis end lahkuma. Koos minuga tuli ta trepist alla, piilus ükselt pilvedega kaetud taevast ja kirtsutas nina.

«Kuhu sina niisuguse udutava ilmaga lähed?» küsisin.

Tilli oli veel kaunis unine ja värises, küllap ka seetõttu, et tema anorak oli sellise ilma jaoks liialt õhuke. Ta ei vastanud, vedas ainult õlad kõöku ja vaatas minu otsa.

Tõenäoliselt ei teadnud ta ka ise veel, kuidas seda oma uue eluaasta esimest päeva pidi alustama. Ega see lihtne polegi: iga päev pidi mõttekas olema, pidi meid tükikese maad edasi viima, pidi meid kübekese targemaks tegema ja nõnda edasi.

Nii ta siis tuligi esialgu jupi maad koos minuga. Mulle oli see ükstapuha, kui ta ka edasi kavatses niisama jutukas olla, siis ta mind ei häirinud.

Korraga Tilli irvitas: «Eile pidasid sa verandal kõnet. Kõikidele.»

See mulle ei meeldinud: kui on veidikese võetud, siis tuleb keegi järgmisel päeval seletama, mis võimatuid asju on korda saadetud!

«Ja jah,» vastasin talle.

«Sa ütlesid: «Kuulake kõik, teie orediviled!»»

«Olgu peale, Tilli!»

««Kuulake kõik, teie orediviled! Kui te ei taipa, et armastus on midagi rohkemat kui vaniljekaste pudingi peale, siis mõne oma mutiurgudesse tagasi ja krõhvel-dage naereid!»» Tilli muutus taas tõsiseks.

«Kuhu sa õieti lähed? Kuhugile sa ikka pidid vist minema?» küsisin.

«See meeldis mulle.»

«Ma tõesti ei tea...»

«Me pidime Robertiga kokku saama,» ütles Tilli kähku.

«Nii vara?»

«Sa ütlesid küll, mis asi armastus ei ole,» lõi Tilli pilgu maha ja hakkas jalgu järele vedama.

«Ega sa ometi tõsiselt ei mõtle, et ma sel ajal sinuga armastuse üle hakkan vaidlema! Armastusest! Sinuga!»

«Ma käin juba seitsmeteistkümnendat aastat,» ütles Tilli.

Ma ei tea, kuidas teisi, aga mind teeb selline asi relvi-tuks. Olime turuplatsile jõudnud.

Laupäevasest köögiviljaturust oli üks müügiputka veel maha võtmata. Tilli sättis end leti taha.

«Punt supirohelist, papike?» küsis ta.

Papike võiks need ostmata jätta, õigus!

Istusin lauale.

«Kus siis sinu Roberto on? Kas pidite siin kokku saama?»

Too mees magab veel. Jõi eile üsna rohkesti veini ja ütles sulle kogu aeg Maria.»

Peenike vihm oli meid täiesti läbi leotanud, kuid oma käiku ma ei kahetsenud, olin koguni rõõmus, et Tilli oli kaasa tulnud. Ma ei taibanud veel, et Robertiga kokkusaamise oli ta ainult ettekäändeks välja mõelnud. Ma ei teadnud veel, et Tilli tahtis ainult mu eilset rõdukõnet edasi kuulata.

Ja kui ma oleksingi seda teadnud — parata polnud enam midagi, see teema oli minu jaoks ammendatud, lõpetatud, läbi!

«Robert tahaks hea meelega tütart saada, ja tütrele peab antama nimeks Maria, sest see on Roberti lemmiknimi.»

«Tütart. So-oh!»

Need kaks tegid mulle tõesti juba nalja.

«Te siis äkki varsti abiellutegi...»

«Ei, me ei abiellu.»

«On vast uudis.»

«Kas sa siis kunagi ei ole midagi kuulnud kokkuelamisest?»

«Mis asi see on?»

«Kooselu. Ta ei pea tundma, et on kohustatud minuga jääma.»

«Ja aasta pärast läheb ta jälle minema?»

«Minugipoolest.»

Jätkasin oma teed. Tilli jõudis mulle järele: «Igaüks tohib nii...»

«Jäta oma plära! Ma palun sind, jäta need jutud!»

Mul oli külm, ma surusin küünarnukid tihedalt vastu keha ja kuulsin nüüd ainuüksi meie samme. Esimest korda tuli mulle pähe, et oleme ise oma sammude pere-mehed ja et mitte keegi ei ütle meile, kuhu me peame minema. Korraga tekkis mul valuline kujutelm, et sammusime üha kaugemale sellest suvest, sellest imetlusväärsest suvest. Ja et see oli tee, mis ealeski tagasi ei pöördunud. Väga sant oli mul sel hetkel olla. Jälle mõtlesin ma möödunud ööle, kui olin ulunud ja iseennast välja naernud, kui olin enesele rusikatega otsaette tagunud. See ei puutunud kellessegi, seda ei teadnudki keegi, ainult Tilli tot-rad jutud tõstsid selle jälle pinnale.

Kui me toimetusemajast mööda läksime, vaatasin kor-raks üles akendesse. Loomulikult teda seal ülal ei olnud.

Mõte, et ma ei tea, kus ta on, tabas mind valusa pis-tena.

«Sa aina räägid ja räägid,» ütlesin Tillile.

Kuid see ei olnud õige, sest Tilli oli juba pikka aega vakka olnud. Küllap oli ta märganud, mis minus sünnib. Mõtlesin praegu mõtet, mis tuhandeid kordi mõelduna oli muutunud mõttetuks fraasiks: «Ma ei anna alla. Ma astun Tanja pärast võitlusse. Ma armastan teda ikka edasi, kuni elu lõpuni välja.»

«Sa ütlesid eile, mis asi armastus ei ole,» ütles Tilli paluval pilgul ja arglikult. Nüüd alles taipasin lõplikult, et ta ootas minu käest vastust, et just seepärast ta oligi minuga kaasa tulnud. «Kui teie midagi ei taipa — mida peavad siis n e m a d taipama? Miks mõistab iga-üks selle all midagi muud?»

«Ühtele on armastus seiklus, mõnede abinõu soo jätkamiseks. Ühtele on armastus ainus element, milles nad elada saavad, milles neil on võimalik hingata. Nad on alatasa lämbumisohus — nagu äkitselt kuivaleheidetud kalad. Saad sa sellest juba aru, sina, oma isevärki kooseluga?»

«Sa pead silmas mitte ainult mehe ja naise vahelist armastust.»

«Viimaks ometi oled sa jälle suuteline selgelt mõtlema! Soovin sulle õnne sinu täna hommikuse esimese otse-kohese sõna puhul.»

«Onu Osvald oli selline inimene.»

Tõstsin Tilli jopikrae püsti. Oli olnud sõge mõte, sel-lise ilmaga välja tulla.

Jõudsin raudteejaama juurde.

«Läheme ehk veidikeseks ulualla?» küsis Tilli.

Informatsioonikassa juures uuris ta: «Öelge palun, mil-lal läheb järgmine rong Moskvasse?»

Raudteeametnik silmitses meid üliuurival pilgul, aga Tilli kannatas selle välja.

«See läheb alles hommikul vara.»

«Mis sa ütled, meheke,» pöördus Tilli minu poole. «Meie kallis onu ootab meid juba homme pealelõunal kohvile!»

Tilli näis üpris nõutu olevat.

«Siis peame ikkagi autoga sõitma, kulla naine,» vasta-sin ma Tillile, ja raudteeametnik ei lasknud mitte ain-satki sõna kõrvust mööda. Ainult et ta kaotas kontrolli

oma suu üle, mis kogu meie jutuajamise kestel ripakil seisis.

Sel hetkel pidin ma selja keerama, sest ma ei suutnud enam irvitust varjata.

Ja siis nägin tühja ooteruumi. Tundsin korraga nõrkust põlvedes. Surusin õhku kopsudesse, et rõhkude vahet tasakaalustada. Siin olin ma eile Tanjaga vastamisi seisnud, keset reisijate lõpmatut voolu.

«On sul paha?» küsis Tilli.

Lõin eitavalt käega. Mida ma pidin ütlema? Kodus teadsid kõik, mis oli juhtunud, kuid nad säästsid mind kommentaaridest. Selle eest olin neile tänulik. Ainult Gerd ütles: «Äh, jäta see! Mina olen ta juba unustanud.»

Gerd on ikkagi ehtne Lerche: kes meid ei kannata, kadugu kus kolmkümmend! Lõppude lõpuks ei ole me teab kes. Küll, Gerd, kuid ikkagi! On asju, mida me õhtulauas ära ei ravi. Ärge pange mulle pahaks, kodakondsed, Tanja pärast oleksin ma teid maha jätnud.

Ma ei teadnud, mida teha. Ma tahtsin midagi teha, ma tahtsin, olgu neetud, midagi ette võtta! Aga mida? Mida?

Eile olid nad äkitselt mu silma alla ilmunud, Tanja ning Spargel. Spargel oli heas tujus: «Päevast, Hannes, kuidas läheb?»

«Ma teen variandid valmis.»

«Ega ma seda ei küsinud.»

«Ma teen nad ära.»

Aga juba ta oligi läinud, ikkagi veidi hämmastunult, kuigi mitte just eriti sügava mulje all.

Tanja seisis reisijatevoolus minu vastas ja ei taibanud küllap isegi täiesti, mis oli juhtunud.

«Seda kõike on sulle nii raske ära seletada, sest Manfred on sinu sõber.»

«Manfred? Meil ütlevad kõik Spargel või Sparglipea. Tal on siis eesnimi ka.»

«Jah, tal on eesnimi olemas. Hannes, me ei ole küllalt põhjalikult järele proovinud...»

«Mul pole midagi proovida. Ma armastan sind, seal pole ju midagi proovida. Nüüd oléd sina siis proovinud...»

«Ma usun, et ta ei teagi, mida ma tema vastu tunnen. Siia maani ma seda ei suutnud: ma tahaksin ühtainu temaga koos olla. See on kohutav, seda sinule rääkida, jube: ma ei taha sulle haiget teha. Ma olin laps, siia maani, Hannes.»

Käisin samm maad temast tagapool läbi terve Berliini.

Kui ta mulle midagi seletas, oli tal ikka selline nägu, nagu räägiks ta kellegagi, kes ainult pooltest asjadest aru saab. Ta läheb sellest linnast läbi nagu kuningas, otsekui oleks tema selle linna rajanud ja ehitanud. Oma meelekindlusega ta lihtsalt tõmbab sind oma võimusesse.

Sa tead, ma armastan oma isa väga, sest tema üle võib naerda, sest ta on lõbus inimene, sellepärast! Ka sind, Hannes pean ma väga kalliks. Aga temaga jäi mul naer esimest korda kurku kinni.»

Ikka veel silmitsesin tühja saali ja tajusin, kuidas Tilli mind vaatab. Olin talle tänulik, et ta vaikis.

Võtsime ühel pingil istet. Tilli ristas käed rinnale, tõmbas sügavasti hinge ja ütles: «Kahju, et sa kurb oled.» Siis sirutas ta jalad pikalt enese ette välja.

Mõtlesin, et Tilli peaks sellest juba aru saama: «Ma ei öelnud talle kõike, mõistad? Mul oli veel palju öelda. Ma ei väljendanud ennast küllalt selgesti, selles on asi. Täielikult ei saadud minust ikkagi aru. Halb on see, et mitte kunagi pole võimalik kõike ära öelda.»

See ei olnud hea, täna siia tulla. Poleks ta vähemalt mitte nii inimtühi olnud, see saal siin.

Tilli sai nähtavasti siiski kõigest teatavas sügavamas seoses aru. Ta tõmbas mind pingilt püsti, astus mõne sammu kaugemale, pöördus siis korraga minu poole tagasi ja ütles: «Küll nad ükskord seda mõistma hakkavad...»

Weber, H.

W33 Minu õde Tilli. — Tln. : Eesti Raamat, 1980. — 176 lk.

SDV kirjaniku noorsoole mõeldud jutustus räägib esimese armastuse röömudest ja muredest. Jutustuse peategelane Tilli satub järgemööda konflikti oma vanemate ja õdede-vendadega, kes kõik on tema armastatud noormehe Roberti vastu.

W 70803—569

M901(16)—80

262 —80 4803020000

84.34Saks

Vanemale koolileale

Ханс Вебер

МОЯ СЕСТРА ТИЛЛИ

На эстонском языке

Перевод с немецкого: Паул Мйтскюла

Художник-иллюстратор Аста Вендер

Таллин, изд-во «Ээсти раамат»

Toimetaja A. Simsel

Kunstiline toimetaja H. Tikand

Tehniline toimetaja A. Krebstein

Korrektorid E. Kõrge ja T. Heidmets

ИБ № 2670

Laduda antud 29.10.79. Trükkida antud 11.11.80.
Formaat 84×108/32. Trükipaber nr. 2. Kiri: žurnal-
naja. Kõrgtrükk. Trükipoognaid 5,5. Tingtrüki-
poognaid 9,24. Arvestuspoognaid 9,21. Trükiarv
40 000. Tellimus nr. 4163. Hind 40 kop. Kirjastus
«Eesti Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10.
Hans Heidemanni nim. trükikoda, 202400, Tartu,
Ülikooli, 17/19. III.